

Cesaret • Asalet • Hürriyet

10. Yılında 15 Temmuz

Cesaret • Asalet • Hürriyet

10. Yılında 15 Temmuz

enstitü
sosyal

Genel Yayın Yönetmeni
İpek Coşkun Armağan

Yayın Koordinatörü
Muhammed Ali Uçar

Editör
Fatmanur Kartav
Sefer Soydar
Rana Canan Cömert
Şena Kader Baysal

Tasarım
Muhammed Seleş

COPYRIGHT © 2026

Bu yayının tüm hakları Enstitü Sosyal'e aittir. Enstitü Sosyal'in yazılı izni olmaksızın yayının tamamı veya herhangi bir bölümü elektronik veya mekanik yollarla (fotokopi, kayıt, bilgi depolama vb.) çoğaltılamaz, yayımlanamaz veya dağıtılamaz. Kaynak gösterilmek suretiyle alıntı yapılabilir.

Yayıncı
NUN Eğitim ve Kültür Vakfı Yayınları

Sertifika No: 79696

Baskı
Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık A.Ş.
Güzeltepe Mah. Mareşal Fevzi Çakmak Cad.
B Blok No: 29/1/1 Eyüpsultan / İstanbul
Tel: (0212) 354 30 00
Sertifika No: 46403

Yayın Bilgileri

Özel sayı: Temmuz 2026
Yayın Yeri: İstanbul

İletişim

Enstitü Sosyal | Burhaniye Mah. Hacı Reşit Paşa Sok. No:18 Üsküdar / İstanbul / Türkiye
Tel: (0216) 422 00 22 | E-posta: info@enstitusosyal.org

“Demirden Gecenin” 10. yılı Hafızamızdaki Kısık Sesler

Ve sana bırakılan sabah,
kendiliğinden doğmadı.
Tanklar demirdendi.
İnsanlar candan.
Fakat o gece gösterdi ki
irade, demirden ağırdır.

Dr. İpek Coşkun Armağan

Enstitü Sosyal Genel Koordinatörü

15 Temmuz Cuma... Birileri geceyi omuzlarında taşıdı.

Sevgi Yeşilyurt, 51 yaşında bir ev hanımı. 15 Temmuz gecesi henüz Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın çağrısı yapılmadan, saat 22.00 sıralarında evinden çıktı. Komşuları, o kadar acele ettiğini, ayakkabılarını bile yolda giydiğini anlatıyor. Önce Ümraniye’ye gitti. Köprü’nün kapatıldığını öğrenince bu kez köprüye doğru koşmaya başladı. Köprüye ulaştığında askerler ateş açmıştı. Çevresindekiler Sevgi Hanım’a yere yatmasını ve kendisini korumasını söyledi. İnsanlar kurşunlardan korunmak için yere kapanırken o ayakta kalmaya devam etti. Ardından tanklara doğru koştu. Açılan ateş sonucu vurularak hayatını kaybetti. Sevgi Yeşilyurt’un hikâyesini çarpıcı kılan, o gece kendisine yapılan çağrılara rağmen geri çekilmemesiydi. Henüz ülke çapında bir çağrı yapılmadan evvel evinden çıkmış, tehlikeyi gördüğünde durmamış ve herkesin yere yattığı bir anda ayakta kalmayı seçmişti. Vurularak şehit edildi.ⁱ Sevgi Hanım’ın bu cesareti ve kişisel iradesi hiçbir kadın çalışmasının konusu olmadı, herhangi bir toplumsal tarih ya da sosyal psikoloji araştırmasında yer almadı.

Hali İbrahim Yıldırım, Şanlıurfa’dan İstanbul’a uzanan 15 yıllık kısa bir ömrün adıydı. Beş çocuklu bir ailenin evladıydı. Henüz hayatın başında, geleceğe dair söyleyecek nice sözü, yürüyecek nice yolu vardı. 15 Temmuz gecesi bir parkta basketbol oynuyordu. Geç saatlere kadar oynadı. Eve gittiklerinde darbe girişimini televizyondan öğrendi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın çağrısını duyduğunda babası Bahaddin Yıldırım’la birlikte evinden çıktı. O gece baba ile oğul, sıradan bir akşam yürüyüşüne değil, bir milletin kader gecesine doğru yürüdüklerini belki de bilmiyorlardı. Bayrampaşa Çevik Kuvvet Şube Müdürlüğü önünde darbecilere direnen vatandaşların arasına katıldılar. Silahlar ateşlendiğinde Halil İbrahim henüz 15 yaşındaydı. Başına isabet eden bir kurşun sonucu ağır yaralandı. Hastanede verilen bütün mücadeleye rağmen kurtarılamadı. Fakat hikâyesi ölümle bitmedi. Ailesi, 15 yaşında kaybettikleri evlatlarının organlarını bağışladı.ⁱⁱ Böylece Halil İbrahim’in sustuğu yerde başka kalpler hayata tutundu; onun yarım kalan ömrü, başka hayatlarda devam etti. En küçük şehit... Halil İbrahim’in ismi herhangi bir çocuk çalışmasında, uluslararası çocuk hukuku araştırmasında ya da gençlik araştırmasında yer almadı.

Arif olan anlar, sezer, harekete geçer...

Kadın ya da çocuk bu isimlerden hemen hemen hiçbirisi, asker-sivil ilişkileri, Türk siyasal hayatı ve demokratikleşme gibi konularda sahip oldukları akademik, entelektüel bilgiden hareketle sokağa çıkmadı.ⁱⁱⁱ İnsanlar, Reşat Nuri Güntekin’in “Anadolu

âlim değildir belki ama ârifdir” sözünde bahsettiği marifetle sokaklardaydı. Bu marifeti modern sosyoloji, sosyal psikoloji teorileri ile açıklamak zor. Ardında inanç, cesaret, asalet ve hürriyet barındıran bütünlüklü bir vicdan ve toplumsal sezgi için mevcut teorilerde kullanılabilecek en yakın kavram “kolektif hafıza”dır, ki bahsi geçen sezgiyi anlatmakta onun da yetersiz kalacağını söyleyebiliriz. Çünkü hâlâ yoğun biçimde pozitivist bir perspektifle yorumlanan sosyal alan, toplumsal sezgiyi de meşru bir anlama imkânı olarak kabul eden daha derinlikli bir yaklaşımla ele alınmayı bekliyor.

15 Temmuz’un öğlen saatlerinde aklında akşama yapacağı yemek olan bir kadını ya da akşam arkadaşlarıyla yapacağı basket maçını planlayan bir çocuğu ortak bir kaderde buluşturan varoluşsal sezgiyi anlatmak için yeni bir sosyal bilim perspektifine ihtiyacımız olduğu açık. Sevgi Hanım gibi büyüklerimizi sokağa çıkaran sezgide bir parça 1960 darbesine ve Adnan Menderes’in asılmasına, 1980 darbesine, 28 Şubat’a yeteri kadar yüksek sesle tepki verilememesine karşı duyulan bir mahcubiyet var. Halil İbrahim gibi çocuklarımızı sokağa çıkaran sezgide babasına olan yüksek güven, cesaret ve samimiyet var. Ve hepsinin ötesinde samimiyetle ülkenin bütünlüğüne, yönetimine ve liderine yapılan saldırının bizatihi kendi hanelerine yapıldığının bilincinde olan yüksek vicdanlar var. “Toplumsal vicdan” Tarık Buğra’nın Küçük Ağa’da dillendirdiği ölçüde çalışıyor bu topraklarda: “Ben vicdanımdan başka hiçbir emir mercii tanımıyorum.” Toplumsal vicdan ile samimi liderlik 15 Temmuz’u zafere taşıdı.

Bizim asaletimiz bizimle başlar...

Bu bakımdan o gece sokağa çıkan insanların niceleri, hafızamızın kısık sesleri olarak duyulmayı, anlaşılmayı ve üzerinde daha fazla konuşulmayı bekliyor. Bir okulun tabelasında, bir millet parkının isminde onlardan bazı izleri görmek mümkün ama özellikle yeni kuşakların hafızasında yaşananların ve bu yüksek şahsiyetlerin silik seslerine ses olmak zorundayız. Sadece müsamere ile değil çok çok müzakere ile sadece dizilerle değil dünyanın en güçlü toplumsal ve siyasal tarih belgeselleri ve filmleriyle. En seçkin sanat eserleriyle ve özgün akademik araştırmalarla özgüvenli bir hafıza ile var olmak 10. yılında 15 Temmuz’a yüklediğimiz anlamın idrak edilmesi açısından çok ayrı bir yere sahip. Oğuz Atay’ın söylediği gibi “Bizim asaletimiz bizimle başlar”, bu nedenle bizim hikayemizi de biz anlatacağız.

15 Temmuz direnişinin toplumsal sezgi ve vicdanda taşıdığı anlamı birkaç doktora teziyle değil, binlerce lisansüstü tez ve araştırmayla ortaya koymalıyız. İnsanlık onurunu yükselten bu direnişi birkaç roman ve hikâyeyle değil, binlerce edebî eserle

hem Türkiye’nin hem de dünyanın hafızasına taşınmalıyız. Bunun için 15 Temmuz’a daha geniş, çok boyutlu ve derinlikli bir perspektifle bakmamız gerekiyor. Bu derinlik “Millî Mücadele” ile ilgili derinliğimizi de büyük ölçüde etkileyecektir. “Millî Mücadele” de demire karşı koyulan direniş benzer bir toplumsal sezgi ve vicdanla harekete geçmiştir.

Hürriyet harekettir, çünkü hürriyet, insanın kendi eliyle eşyayı ve kendisini değiştirmesi demektir. Hareket olmadan bu değişim mümkün değildir. Hafıza ve hareket nesiller boyu aktarılabilir. Bu hafıza aktarımı o kadar kıymetli ki 15 Temmuz gecesi köprüye, sokaklara annesi babası ile çıkan dünün çocukları 6 Şubat depremlerinde de gönüllü gençler olarak deprem bölgesinde ön sıralarda yer aldılar.

Hafıza Ayıbına Dair...

15 Temmuz hakkında ödev hazırlayan bir ortaokul öğrencisinin notlarında 15 Temmuz’la ilgili dikkat çekici bir detay gözüme çarptı. İnternet kaynakları ile hazırlanmış ödevin başında 15 Temmuz darbe girişimi “AK Parti - Fetullahçı Çatışması” olarak tanımlanmıştı. Bunun nereden yazdığını sorduğumda ise Wikipedia’nın 15 Temmuz başlığını göstererek buradan yararlandığını belirtti. Hakikaten de Wikipedia’da bu indirgemeci ifade alenen yer alıyordu. Oysa darbe girişiminin hedefinde yalnızca bir siyasi parti değil; devletiyle, milletiyle, meclisiyle bütün Türkiye vardı. Birkaç ay sonra medya sektöründen kıymetli bir arkadaşım başlığın halen o şekilde durduğunu söyledi. Bunun sehven olmadığını bilecek kadar algoritmik vesayetten ağzı yanmış yeni nesiller olarak şöyle düzeltelim bunu: 15 Temmuz’u yalnızca iki aktör arasındaki bir güç mücadelesi olarak açıklamak, birçok araştırmacının önemli gördüğü başka boyutları arka plana iter. Örneğin, seçilmiş hükümeti devirmeye yönelik bir darbe girişimi olan 15 Temmuz; anayasal düzen ve demokratik kurumlar üzerindeki etkileri, TBMM’nin bombalanması ve diğer kritik devlet kurumlarının hedef alınması gibi pek çok boyutuyla değerlendirilmesi gereken tarihsel bir olaydır. Buna, sivil halkın kitlesel direnişi, güvenlik bürokrasisi ile ordunun iç dinamikleri ve darbe girişiminin uluslararası ilişkiler ile Türk siyasal hayatı üzerindeki uzun vadeli etkileri de eklenmelidir. Böylesine çok katmanlı bir konunun bu denli sınırlı bir çerçevede ele alınması ise deyim yerindeyse bir hafıza ayıbıdır. Bu ayıbın ivedilikle telafi edilmesi gerekmektedir.

Bu vesileyle, milletimizin hafızasına inanç, cesaret, asalet ve hürriyet mirası bırakan başta 15 Temmuz şehitlerimiz olmak üzere, vatan uğruna can veren tüm şehitlerimize Allah’tan rahmet, gazilerimize şifa diliyorum. Devirleri daim olsun...

ⁱ Yeni Şafak. “Sevgi Yeşilyurt Kimdir? 15 Temmuz Şehidi.” 15 Temmuz’un Dijital Kütüphanesi. 15 Temmuz 2016.

ⁱⁱ Anadolu Ajansı, “15 Temmuz’un İstanbul’daki En Genç Şehidi Halil İbrahim Yıldırım’ın Babası O Geceyi Unutamıyor,” Anadolu Ajansı, 11 Temmuz 2026.

ⁱⁱⁱ Ayvaz, M. Erkut, Hazal Duran, Nebi Miş, İpek Coşkun ve Serdar Gülenler. Demokrasi Nöbetleri: Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi. İstanbul: SETA, 2016.

Mandadan Vesayete Millî Mücadele: 15 Temmuz’un Anlamı

Bu topraklarda Millî Mücadele nasıl manda fikrini tarihe gömdüyse, 15 Temmuz da millet iradesiyle vesayet ve darbe düzenini tarihe gömen yeni bir tarihî kırılma olarak hafızalara kazındı.

Dr. Selçuk Aydın

Enstitü Sosyal Toplum Araştırmaları Koordinatörü

Türkiye’nin tarihi, dış işgale karşı verilmiş bir bağımsızlık mücadelesi olmakla beraber içerde mandacılığa, vesayete ve kendi kaderini başkasının iradesine teslim etme fikrine karşı verilmiş uzun bir zihinsel istiklâl mücadelesidir.

Millî Mücadele bu toprakların mandaya razı olmayacağını gösterdi. 15 Temmuz ise bu milletin darbeye, vesayete ve içeriden örgütlenen teslimiyetçi yapılara da razı olmayacağını ilan etti.

Yabancılaşmak ve Mankurtlaşmak

Osmanlı’nın son döneminden itibaren toprak kayıpları yaşandı ve dolaylı kolonyalizm (sömürge) kuralları içerisinde yapılar kuruldu. Buna rağmen bu topraklar hiçbir zaman klasik anlamda kolonileştirilemedi; fakat kolonyalizmin ürettiği zihinsel kalıplardan, mandacı arayışlardan ve dış onay arayan elit reflekslerinden tamamen azade de kalmadı. Modernleşme hikayesinin bizatihi kendisi yerli olmakla beraber Walter Mignolo’nun dediği gibi modernitenin kendi içerisinde gizlediği kolonyalite durumu hep gündemde oldu.

Tam da bu noktada kolonyalizmin kültürel etkilerini “siyah deri beyaz maske” ile Frantz Fanon’un yerlilerin kolonizatöre benzeme çabası olarak anlatırken, bu halin tanımını Aníbal Quijano “kolonyalite” ile açıklar. Yani kolonyalizmden kurtulan ya da kolonizeleşmeyen yerlerde dahi kolonyalizmin bilgi, kültür ve zihin üzerindeki etkisi yaşamaya devam edebilir. Bu nedenle çağımızın bağımsızlık mücadelesi artık yalnızca sınırlar üzerinde değil, anlam dünyası üzerinde verilmektedir. Bir toplumun gerçek bağımsızlığı, sadece ordusunun gücüyle değil, kendi meşruiyetini kendisinin tanımlayabilme kapasitesiyle ölçülür. Yoksa 15 Temmuz’daki gibi ordu bizatihi içerden zihinlerle işgal edilir!

Cengiz Aytmatov’un “mankurt” metaforu, bu meseleyi açıklayan en güçlü kavramlardan ve çağımızın en sarsıcı imgelerinden biridir. Mankurt, yalnızca hafızasını kaybetmiş insan değildir; kendi annesini tanımayacak kadar köklerinden kopmuş, artık başkasının emrini kendi iradesi sanan insandır. Mankurtlaşma, insanın zorla susturulması değil, kim olduğunu unuttuğu için kendi toplumuna karşı kullanılabilir hâle gelmesidir. Bugünün zihinsel sömürgeciliği de tam olarak bunu hedefler: Kendi toplumunun imkânlarıyla yetişen, onun eğitiminden ve değerlerinden beslenen; ancak zamanla meşruiyetini ve referanslarını kendi milletinden değil, dışarıdaki güç odaklarından alan insan ve kurum tipini üretmek.

Bu nedenle bugün asıl mesele yalnızca dış tehditler değildir. Asıl mesele, bir toplumun kendi içinden çıkan unsurların hangi noktada kendi

toplumunun tarihsel iradesinden kopabildiğidir. Mankurtlaşma tam da burada başlar: insanın kendi milletine yabancılaşması, kendi tarihini yük, kendi değerlerini engel, başkasının iradesini ise kurtuluş zannetmesi. 15 Temmuz tam da bu mankurtlaşan FETÖ’ye karşı mücadelenin adıdır.

Ateşi ve İhaneti Gördük

Türkiye hiçbir zaman sömürgeleştirilemedi. Fakat bu, dünyanın son beş asırlık tarihine önemli etkileri olan sömürgecilikten etkilenmediği anlamına gelmemektedir. Özellikle, Millî Mücadele döneminde de kurtuluşu milletin kendi iradesinde değil, yabancı güçlerin himayesinde arayanlar vardı. Bu nedenle Millî Mücadele yalnızca işgal ordularına karşı kazanılmış askerî bir zafer değildir; aynı zamanda manda fikrine karşı verilmiş büyük bir fikrî mücadeledir. O günün en hayati sorusu şuydu: Bu millet kendi kaderini kendisi mi tayin edecek, yoksa başkalarının himayesinde yaşamayı kurtuluş mu zannedecekti?

Nâzım Hikmet’in Kuvâyi Millîye Destanı bu kırılmayı çok güçlü biçimde anlatır. Destanda “birbirine mani şeyler değildir, istiklâl ile manda” diyen zihniyet, aslında yenilgiyi önce zihninde kabul etmiş teslimiyetçi aklı temsil eder. Buna karşılık “Ateşi ve ihaneti gördük” dizeleri, milletin yalnızca dışarıdan gelen işgalle değil, içerideki yılgınlık, teslimiyet ve ihanetle de mücadele ettiğini gösterir.

Kemal Tahir’in Esir Şehir üçlemesi de aynı tarihsel hakikati roman diliyle işler. Esir Şehrin İnsanlarında işgal altındaki İstanbul yalnızca askerî bir mekân değildir; kimliklerin, sadakatlerin ve meşruiyet duygusunun sınıandığı bir alandır. Osmanlı aydını Kamil Bey’in Millî Mücadele’ye doğru geçirdiği dönüşüm, bir bireyin hikâyesinden fazlasıdır. Bu dönüşüm, kendi toplumundan kopmuş aydının yeniden milletle buluşmasıdır. Esir şehirde dostla düşmanın birbirine karışması, aslında zihinsel esaretin de göstergesidir. Aynı şehirde yaşayan insanlar aynı hadiseye bakar; fakat biri kurtuluşu kendi milletinde, diğeri yabancı güçlerin himayesinde arar.

Necip Fazıl ise Millî Mücadele’den Osmanlı’nın derin tarihine ve modernleşme hikayesine uzanan ruhu, Sakarya Türküsü’nde veciz ifadelerle dile getirir. Şiirdeki “Öz yurdunda gariptin, öz vatanında parya” haykırışı, milletin kendi değerlerinden ve tarihsel kimliğinden uzaklaştırılmasının, yani zihinsel yabancılaşmanın en çarpıcı şiirsel ifadesidir. Fakat 15 Temmuz’un tarihsel anlamı tam da bu cümlelerin tersine çevrildiği yerde başlar. Öz yurdunda garip bırakılan ne varsa, o gece yeniden aslına rücu etmiştir. Halk, kendi vatanında parya

olmadığını; meşruiyetin, iradenin ve tarihin gerçek sahibinin kendisi olduğunu göstermiştir.

Zihinsel istiklâlini koruyan bir millet, en ağır şartlarda bile yeniden ayağa kalkabilir.

Vesayete Hayır: 15 Temmuz’un Tarihsel Senedi

15 Temmuz’u bu tarihsel süreklilik içinde okumak gerekir. O gece yaşananlar yalnızca başarısız bir darbe girişimi değildir. Aynı zamanda Türkiye’nin kendi imkânlarıyla yetişmiş, kendi toplumsal güveninden, kendi eğitim kaynaklarından ve kendi değerlerinden beslenmiş bir yapının nasıl terör örgütüne dönüştüğünün hikayesidir ve bu birikimi Türkiye’nin anayasal düzenine yöneltmesinin trajik örneğidir. Bu yönüyle mesele yalnızca bir terör örgütü meselesi değildir. Daha derin soru şudur: Bir toplumun içinden çıkan insanlar hangi noktada kendi toplumunun tarihsel iradesinden kopabilir?

Fanon’un uyarısı burada yeniden anlam kazanır. Sömürgecilik başarılı olduğunda, sömürgeleştirilen insan artık kendi adına konuştuğunu sanırken başkasının diliyle konuşmaya başlar. Kendi milletin zaafalarını büyütürken başkasının tahakkümünü doğal kabul eder. Kendi toplumunu dışarıdan üretilmiş ölçülerle yargılar. İşte zihinsel sömürgeleşme budur.

Fakat tarih bize başka bir hakikati de öğretir: Hafızası diri kalan toplumlar bütünüyle teslim alınamaz. Hindistan’da İngiliz eğitim sisteminin yetiştirdiği elitlere rağmen bağımsızlık fikri galip geldi. Cezayir’de Fransa’nın asimilasyon politikalarına rağmen halk kendi tarihine sahip çıktı. Dolaylı olarak darbeci mekanizmaların çalıştırılıp dünyanın birçok yerinde darbelere imza atan sömürgeci güçler çoğu zaman kışlada değil, toplumun vicdanında kaybeder.

15 Temmuz gecesi Türkiye’de olan da buydu. Milyonlarca insanın sokağa çıkması yalnızca seçilmiş bir hükümeti savunma refleksi olarak okunamaz. O gece savunulan esas ilke, siyasal meşruiyetin dışarıdan ve içerde gizlice örgütlenen hiçbir güç tarafından tayin edilemeyeceği düşüncesiydi. Halk, yalnızca yönetilen bir kitle olmadığını; tarihin, siyasetin ve meşruiyetin öznesi olduğunu gösterdi.

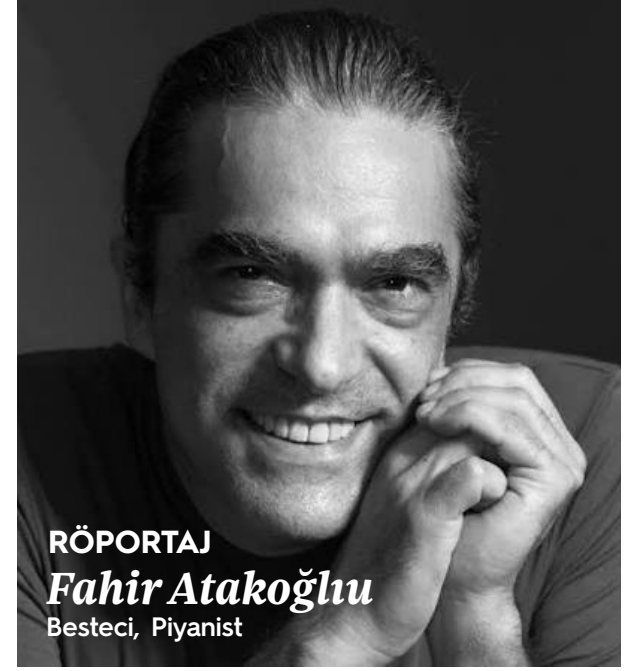
Buyüzden 15 Temmuz, Millî Mücadele’de reddedilen mandacılık fikrinin bugünkü biçimlerine verilmiş toplumsal bir cevaptır. Millî Mücadele Türkiye’nin esir düşmeyeceğini ilan etmişti. 15 Temmuz ise Türkiye’de bir daha halka rağmen vesayetçi siyasal düzen kurulamayacağını gösterdi. Birincisi işgal fikrini reddetti; ikincisi darbe ve vesayet çağının meşruiyetini ve imkanlarını ortadan kaldırdı.

MÜZİKLE YAZILAN BİR DESTAN

15 Temmuz’un 10. Yılında Fahir Atakoğlu ile Söyleşi

Fatih Baha Aydın

Marmara Üniversitesi, Akademisyen

27 Mayıs, 12 Mart, 15 Temmuz... Fahir Atakoğlu, Türkiye’nin yakın tarihindeki askerî müdahaleleri müzikle anlatan, bu alanda benzeri az bulunan bir besteci. Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ve korosu için kaleme aldığı “15 Temmuz Destanı”, ihanetin yaşandığı geceyi İhanet, Şeref, Marmaris, Sela, Çağrı, Başkomutan, Milletin Evi, Şehitler Köprüsü ve Demokrasi Nöbeti gibi bölümlerle, o gecenin kronolojisini adım adım izleyerek anlatıyor.

15 Temmuz’un 10. yıldönümünde kendisiyle; eserin doğuşunu, o gece hissettiklerini, müziğin darbe hafızasını taşıma sorumluluğunu ve gelecek nesillere bırakmak istediği mirası konuştuk.

12 Mart, 27 Mayıs ve 15 Temmuz gibi darbe süreçlerini müzikle anlatan eserleriniz var. Böyle bir şey yapma ihtiyacını nereden hissettiniz, sizi buna iten ilham neydi?

Fahir Atakoğlu: Tek inandığım şey insanın varlığı ve insanın onuru. Bir besteci olarak bütün bunları yaparken zaten kendi duygularımı ve hissettiklerimi açığa vuruyorum, sonra da o duyguya dinleyici ortak oluyor; siz de böyle mi hissediyorsunuz diye dinletiyoruz, aradığımız şey o. Benim hissettiğim hep insandı. Türkiye’nin yakın tarihinin olayları bir besteci olarak bana denk geldi ve bunları yaparken hep düşündüğüm, insanın insana yaptığıydı; bir daha tekrarlanmasın, bir daha böyle şeyler ülkemizin başına gelmesin diye hep insanı düşündüm. İnsan bana hep ilham verdi ve öyle yola çıktım.

15 Temmuz da bir gecede yaşanan bir hadise olduğu için, ilk anından son anına kadar bunu nasıl müziğe dökebilirim, insanlara nasıl yeniden yaşatabilirim ki bir daha yaşamayalım diye düşünerek yola çıktım. Biraz kronolojik ilerledim; ilk andan itibaren Şehitler Köprüsü’ne, oradan demokrasiye uzanan o zamansal akışı sıdırmaya çalıştım, eserlerin adlarını da öyle verdim. Çağrı’dan son parçaya kadar bakarsanız zaten böyle bir anlatım görürsünüz. Benim için insan önemli, ülkemizin selameti önemli. Bütün bunları yaparken insanların hiçbir zaman unutmaması, hatanın veya yapılan şeylerin bir daha yaşanmaması. Daha iyi günler olması için sanatın bir gücü var, müziğin bir gücü var; o gücü kullanıp kendi hissettiklerimi aktarmaya çalıştım. Benim için her şeyin üstünde olan, insan.

15 Temmuz gecesi bir besteci olarak, daha önce darbelerle ilgili eserler yapmış biri olarak neler hissettiniz?

Fahir Atakoğlu: Ben o sırada Amerika’daydım. İlk önce büyük bir şaşkınlık, ondan sonra üzüntü. İnşallah bir şey olmasın, memleketimiz iyi olsun diye düşündüm. 12 Eylül olduğunda ben küçüktüm,

Adnan Menderes’i de hatırlamıyorum; 1963’te doğdum. Ama insan unsuru olunca onlara da başka bir yönden yaklaştım.

15 Temmuz’da, Amerika’da olduğum için ilk izlenimim insanın insana yaptığıydı. Ama sonra baktım ki her şey iyi oldu, fakat bütün bunları yaşarken duygulanmamak elde değil; Türk’ün Türk’e yaptığı, insanın insana yaptığı şey beni en fazla üzdü. Hislerimi en iyi şekilde müzikle anlatabildiğimi bildiğim için, bunu anlatabilirim unutulmaz olur, unutulmazsa da bir daha başımıza gelmez, daha aydınlık günler Türkiye’yi bekler diye düşündüm; öyle de oldu çok şükür. Ama bir besteci olarak o akşam duygulanmamak elde değildi, her türlü heyecanıyla üzüntüsüyle başka türlü bir geceydi. Bu bir daha yaşanmasın dileğiyle yazmaya başladım. Aslında bu, o dönemki İletişim Başkanlığı’ndan bana verilen bir görevdi; ama görev gelmeseydi de bir şeyler yazardım, o bana büyük bir vesile oldu. İlk kez Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası ile seslendirmemiz çok güzel oldu. Aradan 10 yıl geçti ama hâlâ aynı şeyi hissediyorum; dilerim Türkiye’deki diğer bütün orkestralar da zaman zaman bu eserleri repertuarlarına alıp çalar, öyle yaşatılmasını isterim.

Klavyenin başına oturduğunuzda zihninizde beliren ilk duygu hangisiydi?

Fahir Atakoğlu: İhanet. Onunla başlıyoruz zaten; eser de İhanet adlı bölümle başlıyor. Ardından Şeref, Marmaris, Sela, Çağrı; sonra her şeyi toparlayıp bize güç veren Başkomutan geliyor. Gecenin bir parçası da Millet Meclisi’ne, milletin evine yapılan saldırıydı; sonra köprüde yaşadıklarımız. Bunları sıraya koydum, en sonunda da Demokrasi Nöbeti geliyor.

Demokrasinin nöbetini tutmak, demokrasiye sahip çıkmak benim için çok önemli. Beni en çok etkileyen şey, 15 Temmuz’da ülkemizin insanların ülkesine ne kadar çok sahip çıkabildiğinin göstergesiydi. Dünyada böyle olaylar yaşanmıştır ama bizim insanımız kadar sahip çıkan, kendi ülkesinde demokrasi isteyen ve buna canını verebilecek bir toplum, bir insan grubu vardı orada. O yüzden bu, ülkemiz açısından çok büyük bir başarı. Kötü bir şey yaşandı elbette, ama bunu bütün dünyaya göstermemiz de çok önemliydi; demokrasimize, ülkemize, bayrağımıza sahip çıktık ve o kötü geceyi atlattık.

12 Eylül, 12 Mart gibi diğer darbe dönemlerini de eserlerinizde işlediniz. 15 Temmuz’un bu üç dönem arasında duygusal ve müzikal olarak bir farkı var mı?

Fahir Atakoğlu: Var. 12 Eylül’ü düşününce, mesela Deniz Gezmiş gibi insanların hiç uğruna asıldığını düşünürdüm; olaylar oluyordu ama gereksizdi. Adnan Menderes’i sevsen de sevmesen de, onun asılması da beni etkilemişti; sonuçta bir insandı. İnsanın insana yaptığı her şey insana dayanıyor; her şey bir yana, sonunda kalan insan oluyor. O dönemlerdeki insan kaybı, insanların gereksiz ölümü benim için önemliydi; Allah bir daha yaşatmasın.

15 Temmuz’da ise biraz farklıydı; burada milletin bir dayanışması, bir gücü vardı. Yapılan haksızlığa, ihanete, zulme karşı milletin durması, karşısında güçlü durması benim için büyük bir ilham kaynağıydı; o gücü hissettirmek istedim. O yüzden ölçek olarak da öncekilerden daha büyük bir şey besteledim; öncekiler tekil parçalardı, burada sahnede büyük bir orkestra, koro, ses, ağırlık

vardı. Diğerleri bir belgesel ve görüntü üzerine, görüntüler üzerine çalışarak yazılmıştı; burada önümde bir film yoktu, kafamdaki, yaşadığım, kendi tasavvurumdaki olaylardı. O gece yaşananlar beni etkilemişti, o etkileşimin notalara, müziğe yansması buydu.

Daha çok senfonik ve caz eserler yapan bir besteci olarak, bu eserin kariyerinizde ve kalbinizde kendine özgü bir yeri var mı?

Fahir Atakoğlu: Her eserin kendine özgü bir değeri ve duruşu var; bunun da var, öyle kalmasını isterim. Ben müziği müzik için yapıyorum; müzik nasıl çıkarsa öyle çıkıyor. Bazen doğaçlama yapan insanlarla çalışıyorum, bazen senfonik eserler, bazen daha küçük aranjmanlar yazıyorum; bu benim için bir ölçek olmuyor, müzik neyi gerektiriyorsa onu yapıyorum.

Burada büyük bir şey gerekliydi; çünkü insanları daha kuvvetli bir şekilde etkilemek için müziğin de kendi içinde bir kuvveti olmasını istedim. Halkın sesini koroya verdim, o parçaya başka bir şey getirmek istedim; bir heyecan, bir melodi, biraz betimleme var içinde. Ama bu eserlerin, mesela bir piyanoda tek başına çalındığında da aynı duyguyu verebilmesini istiyorum; melodinin güzelliği önemli. İnşallah bu eser başka orkestralar tarafından da seslendirilir, herkesin programına girer, bütün orkestralarda çalınır.

Müzik evrensel bir dil. Bu eseri dinleyecek bir yabancıнын zihninde nasıl bir Türkiye imajı ve direniş duygusu uyanmasını hedeflediniz?

Fahir Atakoğlu: Başlangıçta öyle bir hedefim yoktu, dediğim gibi tamamen insan insandır diye düşündüm. Ama yaptıkça evet, öyle şeyler de aklıma geliyor; bize yabancı olan bir insanın bunu dinlerken nasıl hissedeceğini düşünüyorum. Umarım Şehitler Köprüsü'nde o kaybı, o şehitlerimizi, o acıyı anlayabilirler; umarım Çağrı'da o gücü anlayabilirler. Umarım Başkomutan'da liderimize ne kadar bağlı olduğumuzu, ülkemize ne kadar sahip çıktığımızı anlarlar diye düşünüyorum.

Ben melodinin gücüne inanıyorum, burada da onu yapmak istedim. Yazdıklarımın her biri bir melodi; birbirine yakın melodiler kullanarak, baştan sona dinlendiğinde adeta bir film müziği gibi insanların gözünde o gecenin canlanmasını istedim. Hiç

yaşamamış, hiç görmemiş bir insan bile o müziği dinlerken içinde onun canlanmasını istedim. Amacım buydu.

Bugün 10. yılındayız ama 100 yıl sonra da çalınacak bir eser bu. O geceyi hiç görmemiş insanlara nasıl bir miras bırakmak istiyorsunuz?

Fahir Atakoğlu: Bir kere insanın insana yaptığını anlatmak istiyorum. Ülkemizin ne kadar güçlü olduğunu, bayrağımıza, ülkemize sahip çıkan bir halkımız olduğunu ve o kadar kötü zamanlar yaşamamıza rağmen hâlâ dimdik ayakta durabildiğimizi hissettirmek istiyorum. Hem güçlü olduğumuzu hem de bizi hiçbir şeyin yıkamayacağını göstermek istiyorum.

Üzüntü duymalarını istiyorum, ağlamalarını istiyorum; ama sonunda Demokrasi Nöbeti'nde güven hissetmelerini istiyorum. Bayrağa, ülkeye, lidere güven; o güvenle her şeyin üstesinden gelebileceğimiz bir topluma, bir ülkeye, bir insanlığa sahip olduğumuzu. Bunu 100 sene sonra hâlâ verebiliyorsam, ne mutlu bana. Ama büyük hedeflerle yola çıktım diyemem, ben bunu sadece yazmaya çalıştım; buna önem verecek, bunu yaşatacak olan yine dinleyici, yine insan, yine Türk halkı.

Bir insan olarak, sonra da bir sanatçı olarak, o gecenin sizin için en kırılma anı neydi?

Fahir Atakoğlu: Spesifik bir an söyleyemeyeceğim ama beni en çok etkileyen, şimdiki Şehitler Köprüsü üzerinde yaşananlardı; onu sonradan filme de aldılar, o filmin müziğini de ben yapmıştım. Türk askerinin Türk insanını öldürmesi çok büyük, çok acı verici bir şeydi. Beni kalbimden bir ok gibi saplayıp acıtan şey oydu açıkçası; onu görünce çok üzülmüştüm. Benim için o andı.

Sanat camiası 15 Temmuz ile ilgili sizce yeterli sorumluluğu gösterdi mi veya göstermeye devam ediyor mu? Bu noktada ne düşünüyorsunuz?

Fahir Atakoğlu: Bir besteci olarak ben tamamen insan ve o duygu üzerine müziklerimi yaptığım için kendime düşeni yaptım; ama Türk insanı, Türk müziği ya da sanatçılar olarak bunu benim gibi hissedenden veya dışa vurmak isteyen yeterince oldu mu, bilmiyorum. Şu ana kadar filmler yapılıyor,

yapılmaya da devam edecek; belki sergiler, fotoğraflar da olacak. Keşke başka eserler de yazılsaydı, ama yavaş yavaş oluyor da.

Unutulmaması için, bir daha olmaması için ve milletimizin ne kadar güçlü olduğunu her zaman hatırlamak, hissetmek için sanatın bu tip olayları betimlemesi, hatırlatması her şekilde lazım. Ben kendime düşen görevi yapmış olayım, burada devam edeyim istiyorum; çalarak, müziklerimi duyurarak, hissettirerek. Çünkü hepimizin ortak olduğu şey kalbimiz, sesimiz, duygumuz; hepimiz insanız, hepimiz duygu taşıyoruz. Ben ona hitap ettiğimde başarılı olabileceğime inanıyorum. Şehitler Köprüsü'nü dinlerken duygulanmamak elde değil bence; ben de açıkçası onu istedim.

Sela, 15 Temmuz gecesi insanların sokağa çıkmasında önemli bir rol oynadı. Bunu albümünüze taşımanız hakkında neler söylersiniz?

Fahir Atakoğlu: Bunu yazarken en başından sonuna kadar kronolojik bir zaman çizgisiyle ilerledim; sela da Marmaris'ten sonra, o zamana denk geldiği için sıraya öyle girdi. Elhamdülillah Müslümanız, bu da bizi bir araya getiren tabii bir unsur oldu. Selayı Sami Özer Hoca okudu ve albümdeki kayıta, farkındaysanız, altına hiç müzik koymadım; çünkü onun tek başına, kendi duygusuyla kalması önemliydi.

Dinleyici olarak da söyleyeyim, o tek sesli, yalın hâliyle albümde gerçek hayattaki etkiyi bırakıyor; bütün bestenin, kurgunun ortasında böyle yalın bir şey albümde çok vurucu hale geliyor, albümün dönüm noktası gibi oldu. Bu sadece 15 Temmuz için değil, sanırım herkes için böyle; herkesin beğendiği yer farklı olabilir ama sana bir şeyler hissettirmek önemli. Hissettirebiliyorsam ne mutlu bana; bir bestecinin görevi de bu. Ben bunu hissederek yaptım diyorum, dinleyici de aynı şeyi hissettiğinde iş bitiyor; belki de yeniden başlıyor. Umarız bir daha bir darbeyi anlatmak zorunda kalmayız. Ama bir besteci olarak her zaman hissettiğimi yazmak, insanlara güzel şeyleri hissettirmek benim için en büyük kazanç.

Hem bu eseri bize armağan ettiğiniz, hem de bizimle bu söyleşiyi paylaştığınız için çok teşekkür ederiz.

15 Temmuz Destanı Albümü Fahir Atakoğlu

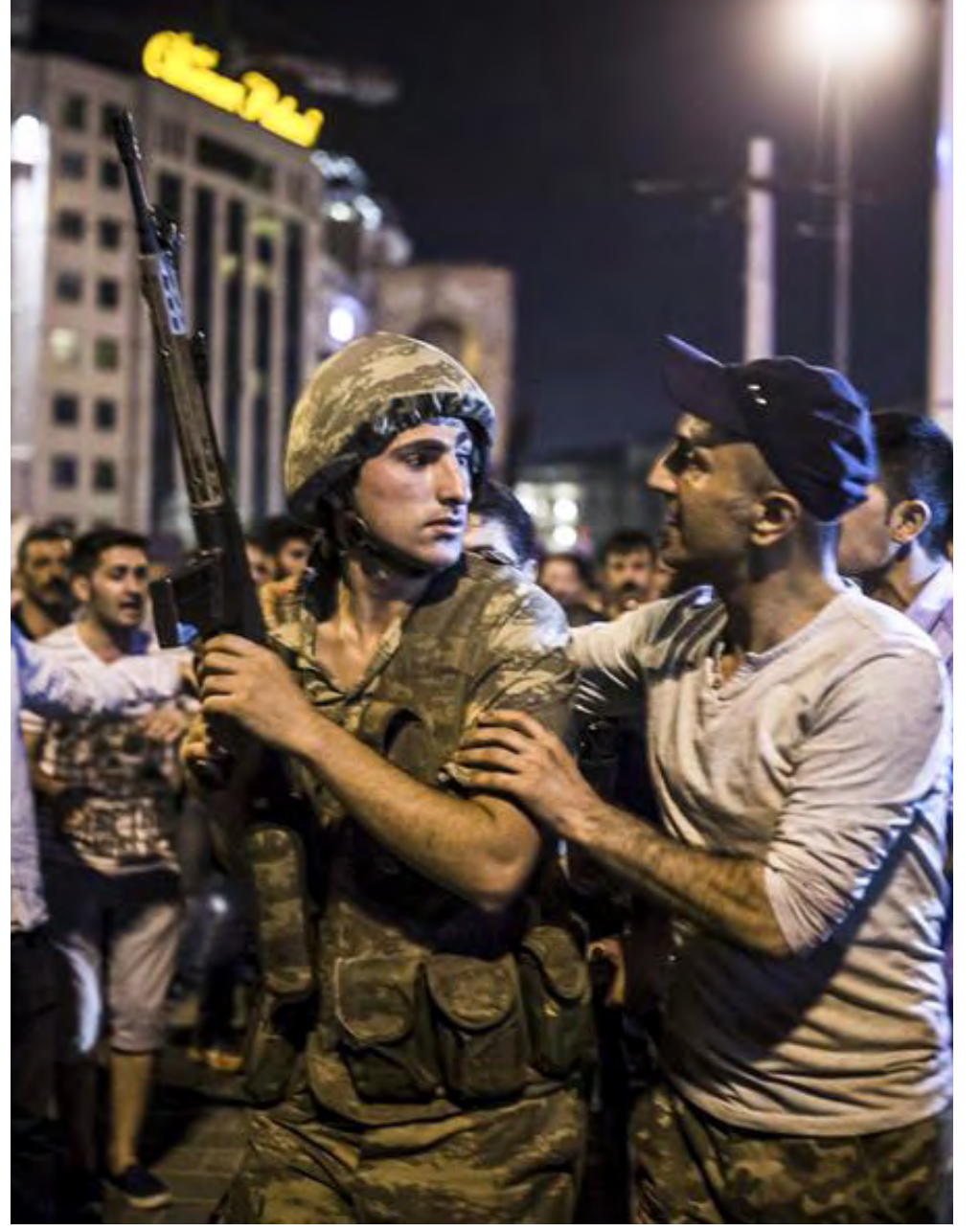

15 Temmuz: Takiyenin Sonu, Şizoid Yapının Çöküşü

Yıllarca gizlenerek büyüyen ve takiye üzerine kurduğu dünyada varlığını sürdüren FETÖ, 15 Temmuz gecesi maskeleri düştüğünde bu milletin tarih boyunca inşa ettiği hakikat duvarına çarptı.

Mehmet Önder Karakaş

Yazar

İnsanoğlu tabiatı gereği varoluşuna anlam katma, hayatını kuşatıcı değerler bütününe yaslama ve güvenli bir aidiyet çemberinin içinde yer edinme ihtiyacı taşıyagelmıştır. Toplumsal bağların zayıfladığı, bireyleşme sürecinin insanları daha kırılğan ruh hâllerine sürüklediği modern dönemlerde, bu kadim ihtiyaç istismar edilmeye son derece açıktır.

Bu ihtiyaç; bireylere sahte kurtuluş reçetesi sunan, onların iradelerini “hizmet” maskesi altında teslim alan yapılar için son derece mümbit bir zemin oluşturur. Aidiyet ihtiyacının itaate, inancinsa körlüğe dönüştürüldüğü bu tür yapılar, zehirlerini topluma zerk etmek için çoğu zaman on yıllar süren bir kuluçka dönemi geçirirler. Türkiye’nin yakın siyasi ve sosyolojik tarihi de ne yazık ki Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) eliyle bu istismarın en acımasız ve en sistematik ihanetlerinden birine sahne olmuştur.

Bu minval üzere, 15 Temmuz 2016 gecesi devlete ve millete kasteden yıkımın köklerine doğru indiğimizde, aniden ortaya çıkmış bir cinnet hâlimden ziyade karşımıza o meşum geceden çok daha evvel kurgulanmış bir tahakküm ağı çıkar. Bu ağ, kurumsal anlamda devlet ile toplum arasındaki mesafenin ortasında filizlenmiş; “din”, “inanç”, “ahlak” ve “hizmet” gibi toplumun kodlarında karşılığı olan ulvi kavramları birer çekim merkezine dönüştürerek geniş kitleleri etrafında toplamıştır. Fetullahçı Terör Örgütü’nün on yıllara yayılan bu stratejisi bir başka açıdan da sosyolojik imkânların ustalıkla sömürülmesine dayanan derin bir insan mühendisliğidir.

Mekânın İmkânı Olarak İradenin Teslimi ve İtaat

Bu terör mühendisliğinin en can alıcı noktalarından biri, örgütün insan kaynaklarının temeli olarak da kabul edilebilecek vitrini teşkil “dershaneler”, “ışık evleri” ve “öğrenci yurtlarıydı”. Dışarıdan bakıldığında ilk görünüşte bu kurumlar, aileler için çocuklarının akademik kariyerine katkı sunan, din ile ilişkilerinde onları destekleyen ve onları modern çağın menfi taraflarına karşı koruyan güvenilir sığınaklar imajı çiziyordu. Taşradan kente eğitim göçüyle gelen potansiyelli öğrenciler yahut büyükşehirlerin karmaşasında yönünü arayan gençler için bu vitrinler, birer “cazibe merkezi” olarak sunuluyordu. Bu mekânların imkanıyla militanların aileleri ve çevreleriyle kurdukları doğal, karşılıksız ve duygu temelli bağ mankurtlaşma süreci içinde zayıflatılırken; “ağabey ve abla” figürleri üzerinden itaat odaklı, karşılıklı ve duygudan uzak bir aidiyet ikame ediliyordu.

Söz konusu eşikten içeri adım atan bir militan, yalnızca rekabetçi bir sınav müfredatıyla yahut katı bir çalışma disipliniyle karşılaşmıyordu. Bu mekânlar, bireyin dış dünyayla, kendi ailesinin doğallığıyla ve sivil hayatın olağan ritmiyle bağlarını usulca kesen kapalı bir mikro-kozmos hüviyetindeydi. Dışarının “günahkâr, tehlikeli ve bozulmuş”; içerinin ise “seçilmiş, kutsal ve arınmış” olduğuna dair oluşturulan dayatma, on yıllar boyunca terör örgütü eliyle yeniden üretildi. Mekân, burada sadece bir insan kaynağı merkezi, barınma yahut toplanma alanı değildi. Aynı zamanda iradeyi dışarıda bırakmayı emreden

bir sınır çizgisi olma özelliği de gösteriyordu. Foucault’nun panoptikon metaforunu anımsatan bir gözetim mekanizması; “ağabeyler, ablalar ve imamlar” hiyerarşisi üzerinden işletiliyor, militanın günün hangi saatinde ne okuyacağından kiminle dostluk kuracağına, nerede ve hangi pozisyonda çalışacağından katalog üzerinden kiminle evleneceğine, örgüt mensubiyetini açıkça gösterip göstermeyeceğinden kripto bir kimlik edinip edinmeyeceğine kadar her anı tasarlanarak hayata geçiriliyordu.

Böylesi bir zeminde insanın kendi vicdanıyla baş başa kalarak inşâ etmesi gereken o biricik ve kıymetli kimlik kazanımı, teemmül pratiği, derinlemesine düşünme yetisi ve sorgulama cesareti yavaş yavaş rafa kaldırıldı. İrade, yerini üst akılların talep ettiği cevaplara, koşulsuz itaate ve aklın bir başkasına ipotek edilmesine bıraktı. Kutsal bir amaca hizmet edildiği zannıyla pekişen bu aidiyet süreci, kimliklerin ve şahsiyetlerin silikleştiği bir vaziyete evrildi. İnsan, kendi hataları, doğruları ve biricikliğiyle tekâmül eden bir özne olmaktan çıkarılarak karanlık bir yapının içinde kullanışlı bir araca, bir aparata dönüştürüldü.

Bu mekânsal kapanlarda yılları geçen, karakteri hamken eritilerek Fetullahçı otoritenin kalıplarına dökülen militanlar için artık hayat, kendi özgür iradeleriyle adımladıkları bir yolculuk olmaktan tamamen çıkmıştı. Onlar artık kendilerine ait bir hikâyenin kahramanı olmaktan ziyade sınırları, hedefleri ve hatta hisleri “ağabeyleri ve ablaları” tarafından tayin edilmiş terörist bir iradenin gönüllü militanlarıydılar. Zihinlerindeki bu tek

tipleşme, dış dünyada karşılarına çıkacak olan farklılıklara ayak uydurabilmek adına onları daha da sarsıcı bir yola, kendi benliklerini ortadan ikiye yaracakları o meşhur çift kimlikli hayata doğru itiyordu. Terörist hareketin yurt ve evlerinin ikliminde benliği silinen militanlar artık dışarıdaki dünyaya yani “ötekinin” içine sızmaya hazır, içi boşaltılmış bir kalıp hâline gelmişti.

Takiye yahut Şizoid Kırılma

Bir prodüksiyonu hatta otomasyonu andıran ve yıllar alan bu süreç içinde şahsiyeti silinen birey için asıl varoluşsal kriz, takiye ve sızma stratejisiyle dış dünyaya yani ötekinin içine adım attığında başlar. Bu pratik, basit bir gizlenme refleksi yahut istihbari bir kamuflej olmanın çok ötesindedir. Kutsal bir gayeye hizmet edildiği iddiasıyla meşrulaştırılan ve bazen bir ömür bile sürebilen bu eylem biçimi, insanın kendi inancını, ahlaki duruşunu ve yaşam tarzını bir anda askıya alarak bütünüyle sızdığı yapının kılığına bürünmesini emreder.

Sözelimi askeri hiyerarşiye yahut sivil/ kamusal bürokrasiye yerleştirilen bir militanın, deşifre olmamak adına inandığı değerlerin tam zıddı bir dil, görünüş ve yaşam pratiğini benimsemesi basit bir rol yapma eylemi değildir. Gerektiğinde içine sızdığı hayatın tüm ritüellerini şevkle yerine getiren ve hatta kendi inanç sistemini dahi alaya alabilen militan, örgütüne sadakatini kanıtlarken aslında kendi ruhuna da telafisi imkânsız bir ihanet içindedir. Amaca giden her yolu mubah gören bu faydacı sapma, insanı kendisi yapan o temel omurgayı da zaman içinde un ufak eder.

İki farklı hayatı aynı bedende yaşamının getirdiği bu hastalık hâli zamanla şizoid bir kırılmaya dönüşür. Gündüzleri içine karıştığı topluluğun değerlerini taklit edip o maskeyle dolaşan, geceleri yahut hücre toplantılarında ise “asıl” kimliğine döndüğünü zanneden militan, yavaş yavaş hakikatle olan bağını yitirir. Ulvi olduğuna inandığı bir hedef uğruna günahı ve yalanı araçsallaştıran militan, aslında çoktan inancın özünü kaybetmiş; geriye sadece her kaba girebilen omurgasız bir boşluk kalmıştır.

Vicdanın Taşeronlaşması ve Kötülüğün Sıradanlığı

Çift kimlikli yaşamların yarattığı zihinsel enkaz, eylem safhasına geçildiğinde çok daha yıkıcı

bir hâle dönüşür. Hakikatle bağını koparan ve hayatındaki ahlaki sınırları bütünüyle flulaştıran militan için vicdan, artık kendi içinden yükselen bir ses olmaktan çıkar; dışarıdan dikte edilen bir talimat hâline evrilir. İnsanı insan kılan o biricik vicdan kapasitesi, eylemlerinin sonuçlarını tartma ve iyiyi kötüden ayırma yetisi, mutlak otoriteye, yani örgüte devredilir. Bir nevi vicdanın taşeronlaştırılması olarak da kavramsallaşabilecek bu durum, kişinin kendi ahlaki pusulasını kendi eliyle teslim etmesiyle sonuçlanır. Böyle bir militan, attığı hiçbir adımın ahlaki boyutunu sorgulama ihtiyacı hissetmez; zira onun dünyasında kendi yerine düşünen, neyin doğru neyin yanlış olduğuna karar veren ve hatta işlenen günahın vebalini dahi üstlenen kutsanmış bir üst akıl yani bir “abi, bir imam, bir hoca” mevcuttur.

Tam bu bağlamda omurgasız militanlar için Hannah Arendt’in meşhur kötülüğün sıradanlığı tespiti ete kemiğe bürünür: Arendt, tarihteki en büyük kötülüklerin her zaman şeytani bir hazdan değil çoğu zaman düşünme yetisinin askıya alınmasından ve emre itaatten doğduğunu söyler. 15 Temmuz Darbesine giden süreç ve o meşum gecede yaşananları anlamlandırmak için bu teşhis hayati bir önem taşır. Netice itibarıyla militan, emre itaati kutsal bir hizmeti ifa etmenin mesihçi hezeyanıyla birleştirmiştir. Kendi halkına kurşun sıkın, milletin meclisini bombalayan yahut yıllarca omuz omuza çalıştığı masum mesai arkadaşına acımasızca kumpas kuran zihniyetin temelinde yatan felaket tam olarak budur. İşlenen ağır suçlar, militanın zihninde ahlaki bir kabahat, günah, suç yahut ihanet olarak yerleşmez. Bütün bu kanlı eylemler, yalnızca yerine getirilmesi elzem olan bir gereklilikten ibarettir.

Bu münfail ve edilgenlik hâli, iyilik ve kötülük kavramlarının içini tamamen boşaltarak onları yeniden tanımlar. Şizoid bölünmüş militanlar eliyle gerçekleştirilen hırsızlık, iftira veya cinayetler hareketin menfaatine hizmet ediyorsa meşrulaştırılır ve hatta kutsanır. Buna mukabil, bireysel vicdandan süzülüp gelen en haklı itirazlar dahi büyük bir sapkınlık, sözde cemaat ve hocaya ihanet olarak yaftalanır. Kendi iradesiyle karar alan ve bu kararların mesuliyetini taşıyan bir özne olmaktan çıkıp sadece kendisine verilen komutu icra eden bir aparata dönüşmek; ancak bir insanın kendi eliyle kendi insanlığını feshetmesi olarak açıklanabilir.

Sonuç Yerine: Ezcümle

On yıllar boyunca yeraltında büyüyen, maskelerin ardında devasa bir kurguya dönüşen bu şizoid yapı, nihayetinde 15 Temmuz gecesi kendi kurgusunun dışına çıkmak zorunda kalmış ve bu toprakların tarih yapıcı gerçeklikleriyle yüzleşmiştir. O gece yaşananlar yalnızca askeri bir darbenin püskürtülmesi yahut destansı bir direniş olmanın çok ötesindedir. Yıllarca iki farklı bedende, iki farklı dille ve iki zıt inanç pratiğiyle yaşamının yarattığı o ağır şizoidlik hâli, 15 Temmuz gecesi kanlı bir cinnet hâli olarak da sokağa taşmıştır. Namluların masum halka dönmesi yalnızca darbe girişimi değil, bastırılmış, çarpıtılmış ve gerçeklikten tamamen kopmuş örgüt aklının intikam ve intihar eylemidir. Velhasıl o gece; yalanın, takiyenin ve bölünmüş benliklerin; bu topraklarda kök salmış, bu topraklarda filizlenmiş hakikatin duvarına çarpıp parçalandığı bir kırılma olarak tarihe geçmiştir. Fetullahçı Terör Örgütü mensupları on yıllar boyunca büyük bir titizlikle oynadıkları takiye tiyatrosunun son perdesinde maskelerinin düşmesiyle birlikte hiçlikleriyle baş başa kalmıştır. Örgütün tahakküm iradesi, devletin, meydanın ve sivil direnişin karşısına çıktığında un ufak olmuştur.

15 Temmuz Darbe Girişimi insanın; kendi hakikatinden koptuğunda, vicdanını taşeronlaştırdığında ve inancını faydacı ama ahlak yoksunu bir itaatle takas ettiğinde ne denli yıkıcı bir canavara dönüşebileceğinin en sarsıcı vesikalarından biridir. İnsanı kendi şahsiyetinden süren, kimliksizleştiren, anlamı yassılaştıran, toplumsal güveni bir paranoyaya hapseden, devletin ve milletin bölünmez bütünlüğüne karşı çıkan böyle yapılara karşı verilecek asıl mücadele, yalnızca hukuki yahut politik bir zeminle sınırlı kalmamalıdır. Bu, aynı zamanda ahlaki açıdan da bir yeniden inşâ sürecidir. Toplumun takiyecilere, inanç tüccarlarına, sahte kurtarıcılara ve paralel yapılara karşı yegâne kalkanı; kendi iradesine sahip çıkan, derinlemesine teemmül eden, haysiyetini ve vicdanını hiçbir otoriteye devretmeyen, hakikat arayışını her şeyin üstünde tutan, tarihi bir ibret vesikası olarak yapıcı rolüyle içselleştiren ve Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin ve Türk milletinin bölünmez bütünlüğe inanan şahsiyetlerin çoğalmasıdır.

15 Temmuz Kesin ve Keskin Bir Dönüm Noktasıdır!

Darbeler bir gecede başlamaz, bir gecede de sona ermez. 15 Temmuz gecesini anlamak için yalnızca yaşananlara değil, yaşanmasına zemin hazırlayan uzun sürece de bakmak gerekiyor.

Prof. Cemil Koçak

Tarihçi, Akademisyen

Tarih Yazılırken

Tarihte içinde yaşanan anın dönüm noktası olduğu pek çok kez fark edilemez; belki hissedilebilir, fakat 15 Temmuz gecesinde tarihin dönüm noktasında olduğu bilinci sokakta kendisini belli etti. Belki de 15 Temmuz akşamının ve gecesinin bir önemli boyutu da buydu. Tarih, yazılırken değil, daha yapılırken yapımcıları tarafından fark edilmişti.

Darbeye Giden Yol

15 Temmuz Darbe Girişimi kesinlikle 27 Mayıs Darbesinden ilham almıştı. 27 Mayıs öncesindeki söylentiler, dedikodular, kara propagandalar, uzun zamandan beri Türkiye’de zaten iktidara karşı işleniyordu. Bunun ana nedeni; bir darbeye vesile teşkil etmesi, kamuoyu oluşturma ve darbenin kamuoyunun belli bir kesimi tarafından desteklenmesinin sağlanmasıydı. Yani 15 Temmuz sadece bir askeri operasyon değildi; aksine uzun yıllardan beri ısrarla oluşturulmuş bir sürecin son halkasıydı.

Darbenin kitle desteğini sağlayacak psikolojik harekâtın hazırlanmasından söz ediyorum burada... Özellikle Gezi’den itibaren gelen bir süreçti bu... Darbeyi haklı ve meşru addedecek geniş bir kitle desteğinin yaratılmasına yönelik çabalar bu bunlar... Tıpkı 27 Mayıs öncesi gibi... Darbeler tarihinin ortak bir noktası varsa eğer; bu da hiç kuşkusuz her defasında darbeye destek verecek geniş bir toplumsal tabanın inşaa edilme sürecidir.

Sanıldığının aksine; bu gönüllü destek verecek bir kitlesel taban olmadan darbenin gerçekleşmesi ve kalıcı olabilmesi çok güçleşir. Bütün askeri müdahalelerin arka planında böylesi bir gönüllü destekçi kitlesinin bulunması vardır. Hatta sadece destekleyici değil, teşvik edici, işbirliğine de gönüllü olan, hatta kariyer merdivenlerinde kendisine yer

bulabileceğini uman ve bekleyen gruplar olduğu göz ardı edilemez. Darbeler bir gecede gerçekleşir, ama hazırlık süreci uzun zamana yayılır.

Dış Destek, İç İşbirliği

15 Temmuz, siyasî ve ideolojik olarak farklı amaçlara hizmet ediyordu. Türkiye’de en az Gezi olaylarının başlangıcından itibaren yürütülen süreç, ülkeyi bir kıskaç içine almayı hedefleyen bir stratejinin parçasıydı. Bu stratejinin yönlendirici unsurları ise içeriden çok dışarıdaki aktörlerdi.

Türkiye’deki askeri darbelerin yurt dışı bağlantılarını göz ardı etmek önemli bir hata olur. Nitekim 15 Temmuz sonrasında Amerikan, Alman ve İngiliz basınındaki yayınlar ile Avrupa Parlamentosu’ndaki tartışmalar, darbe girişiminin Batı dünyasında en azından belirli çevreler tarafından “anlayışla” karşılanabileceğine işaret etmektedir. Darbe girişiminin arkasında Batı desteği bulunmaktadır. Bu durum da Gezi olaylarından itibaren Batı’nın Türkiye’ye yönelik benimsediği siyasi tasarımın bir uzantısıdır.

Maskeli Darbeciler

Türkiye’de utangaç darbeciler de var, maskeli darbeciler de. Kendilerini “demokrat”, “özgürlükçü”, “çağdaş” ve “cumhuriyet değerlerine sahip çıkan” gibi sıfatlarla tanımlayan; ancak gerçekte darbe karşısında açık bir tavır almakta zorlanan kesimler bulunuyor. Herkesin darbe karşıtı görüldüğüne bakılmamalı... Toplumun seçmen düzeyinde en az dörtte birinin, bu darbe girişiminin başarısızlığa uğramasından dolayı hayal kırıklığı yaşadığı söylenebilir. Darbe başarılı olsaydı, birçok kişi onun kamuoyundaki temsilcisi ve destekçisi hâline gelecekti. Bu eğilimler farklı kesimlerde varlığını sürdürmektedir.

On Yıl Sonra

Aradan geçen on yılın ardından geriye bakıldığında, Türkiye’nin 15 Temmuz gecesiyile birlikte yeni bir istikamete yöneldiği daha açık biçimde görülmektedir. Artık “Eski Türkiye”nin geride kalmaya başladığını, yeniden canlanma ihtimalinin zayıfladığını ve “Yeni Türkiye”nin çizgilerinin belirginleştiğini söylemek mümkündür. Ancak bütün bunların kalıcı hâle gelmesi, 15 Temmuz öncesini ve sonrasını toplumsal hafızadan çıkarmamaya bağlıdır.

Bitmeyen Mücadele

27 Mayıs 1960 darbesinin ardından 27 Mayıs ruhunu sürdürenler çok geniş bir kitle oluştuyordu. Bu bir zihniyet meselesi olduğu kadar aynı zamanda bir siyasi mücadele tarzıydı. Ve bu akım, 50 yıldan uzun bir süre toplumun önemli bir kesiminin özlemini ve hedefini oluşturdu. AK Parti iktidarına ve özellikle de Recep Tayyip Erdoğan’a yönelik şiddetli saldırıların ana hedefinde bu duygu ve düşünceler filizleniyordu. Ve bugün artık aradan 10 yıl geçtikten sonra 27 Mayıs ruhunu sürdürenlerin ana yörüngelerini değiştirdikleri pek söylenemez. Güncel siyasal konjonktürün dışında toplumun önemli bir kesiminin benzeri bir gelişme karşısında 27 Mayıs sabahındaki enerjik tepkisini görmek şaşırtıcı olmaz. Önemli olan; 15 Temmuz gecesinde olanlar kadar; 15 Temmuz’dan hayal kırıklığına uğramış olan kesimlerin özlemlerinin hiçbir zaman bitmeyecek olmasının bilincinde olmaktır.

Başlangıcın Sonu

Sözün kısası; 15 Temmuz bir son değildi; iyimser olursak, belki de başlangıcın sonuydu.

Millî Mücadeleden 15 Temmuz’a Anneler ve Evlatlar

15 Temmuz gecesi kadınların gösterdiği cesaret, tarih boyunca bu topraklarda kuşaktan kuşağa aktarılan fedakârlık ve sorumluluk bilincinin bir yansımasıydı.

Dr. Esra Aydınbaş

Çocuk Maneviyatı, Oyun Terapisi Uzmanı

Ninnilerden Meydanlara Uzanan Ruh

15 Temmuz gecesi, kadın, çocuk demeden o gece meydanlara taşan ruh, sinelerde hiçbir zaman yok olmayan, bizi biz yapan büyük bir mirasın eseri idi. Türk kadını bu topraklarda hiçbir zaman edilgen bir figür olmadı; her kritik eşikte doğrudan sahanın içinde yer aldı, kimi zaman cephede, kimi zaman meydanda, kimi zaman masada. Kurtuluş Savaşı’nda bebeğine sarılmış bir şekilde donarak şehit düşen Şerife Bacı’nın o yüce şefkati, 15 Temmuz gecesi tankların önüne dikilen kadınların cesaretinde yeniden can buldu. “Evladım anasız yaşayabilir ama vatansız yaşayamaz” diyerek kundaktaki bebeğini Allah’a emanet edip Aziziye Tabyası’na koşan Nene Hatun’un duası; 15 Temmuz’da “Bugün çıkmazsak ne zaman çıkacağız?” diyerek sokağa fırlayan ve Atatürk Havalimanı yolunda şehadet şerbetini içen üç çocuk annesi Türkan Türkmen Tekin’in sesinde yankılandı. Bu dua, dünyevi tüm bağları aşan, gücünü sarsılmaz bir imandan alan ilahi bir adanmışlıktı.

İstiklâl Harbi’nin Kadınları, 15 Temmuz’un Kahramanları

Kurtuluş Savaşında cephede çarpışan Kara Fatma, Kılavuz Hatice, Gördesli Makbule ve Halide Onbaşı hangi inançla yola çıktıysa; 15 Temmuz gecesi henüz ömürlerinin baharında, vatanın istikbali için canlarını feda eden Özel Harekatın üç kahraman polisi Cennet Yiğit, Kübra Doğanay ve Gülşah Güler de aynı inançla hainlerin bombasına göğüs gerdiler. “Anne ben ya gelirim ya gelmem. Hakını helal et” diyerek evden çıkıp kurşunlara meydan okuyan, bir çocuğunu Allaha emanet edip şehadete yürüyen Yıldız Gürsoy’un kalbindeki iman, İstiklal Harbi’nin tüm isimsiz kahraman kadınlarının bu çağa bıraktığı bir mirastı. Bu toprakların hürriyet genetiğini kuşaktan kuşağa aktaran kadınlar o gece yine meydanlarda devleşti, evlerinde seccade başında kaleler inşa etti.

O gece Özel Harekat’ta görevli Kıdemli Başpolis Demet Sezen de bir anne olarak destan yazdı. Hainlerin attığı ilk bombadan yaralıları kurtarmaya çalışırken, ikinci bombayla şehadete yürüyen

Demet Sezen, tıpkı Şerife Bacı gibi evladını Allah’a, vatani ise canı pahasına millete emanet etti.

Meydanda Yalnız Bir Ses: Müzakereci Kadınlar

15 Temmuz gecesi kadınların sahadaki varlığı yalnızca fiziksel direnişle sınırlı kalmadı; bazı kadınlar o gece bizzat müzakereci rolünü üstlendi. Boğaziçi Köprüsü’nde tankların karşısına ilk dikilen isimlerden biri olan üç çocuk annesi Safiye Bayat, darbeci askerleri caydırmak için önce sözle ikna yolunu denedi. Köprüdeki askerlerin başında bulunan eski Binbaşı Ahmet Taştan’la doğrudan konuştuğunu anlatan Bayat, ona “Yaptığınız yanlış, arkadaki askerleri lütfen etkilemeyin, onların sonu olacaksınız” dediğini aktarmıştı. Ateş açılmasına, tehdit edilmesine rağmen köprüden çekilmeyen Bayat, hem askerleri ikna etmeye çalışan hem de arkasındaki vatandaşları geri çekilmeleri için uyaran bir konumda durdu; sonunda yaralanarak gazi oldu. Bu tablo, o gecenin kadınlarının yalnızca fedakârlık ve şefkat simgesi olmadığını, aynı zamanda kriz anında doğrudan müzakereye ya da o gece için köprü’nün ortasına oturabilen aktörler olduğunu gösteriyor.

Şehadetin Ardında Kalan Büyük Direniş

Eşlerini 15 Temmuz gecesinde şehadete uğurlayan metanet sahibi kadınlar, şehadete yürüyen eşlerinin aziz emaneti olan evlatlarını büyütme için sabırla, inançla direnmekteler.

Çengelköy’de hainlere karşı dururken şehit düşen Halil Kantarcı’nın eşi Ayşe Kantarcı’nın, eşinin gidişinin ardından paylaştığı o mektup, metanetin ve sadakatin nişanesidir. İçindeki ateş her alev aldığı anda imtihanını nimet kabul ederek, eşinin şerefli ismine layık evlatlar büyütme mücadelesini şu sözlerle haykırıyordu Ayşe Kantarcı: “Ömer, ilk yaşını bile göremediğin... İlk konuşmayı öğrendiğinde ‘Anne, babam nerede? Gelsin artık’ dedi. Akşamları zil çaldığında ‘Babam geldi’ diye koştu kapıya. Zeynep onu, ‘Ömer, babam cennette, eğer iyi insan olursak, biz de cennete gideceğiz’ diye teselli etti. Ve ben sanki yüreğimde bir yanım

volkan, bir yanım buzdağı... Emanetlerine ve ismine sahip çıkmaya çalışıyorum elimden geldiğince, ismini kullanmak yerine, ismine layık olmaya. Her an seninleyim zaten, her an aklımda, dilimde ve kalbimdesin. 15 Temmuz, birilerinin hayatına hiç dokunmadı, birilerinininkini tarumar edip geçti. Tüm bedel ödeyenlere ve yakınlarına dayanma gücü ver Allah’ım, yüklerimizi hafiflet.”

Çocuklara Bırakılacak En Büyük Miras

Bir neslin sahip olabileceği en mukaddes miras vatan sevgisidir ve bu topraklarda vatan sevgisi, imandandır. Bizler de bugün bu mukaddes düsturu çocuklarımızın taze dimağlarına aynı inançla nakşetmeliyiz. Onlara vatani sadece sınırlar olarak değil; paylaştıkları ekmek, bastıkları toprak, korudukları her bir can olarak sevdirmeliyiz. Şerife Bacı’yı, Nene Hatun’u, Türkan anneyi masallardan öte, kalplerine dokunan birer gerçek kahraman gibi anlatmalı; cesaretin korkmamak değil, inandığı değerler uğruna korkuya meydan okumak olduğunu evlatlarımızın ruhuna işlemeliyiz.

Coğrafyamızın bin yıllık kültürel zenginliğini, türkülerini tanıtmak, çocuklarda aidiyet bağını güçlendirmek, sosyal sorumlulukla yoğrulan evlatlar yetiştirmek bu asil köprüyü yarınların ufkuna taşıyacaktır.

Dijital dünyanın karmaşasında 15 Temmuz gibi sarsıcı eşikleri çocukların tek başlarına ve kontrolsüz korkularla değil, ebeveynlerinin güvenli kollarında bir zafer ve onur bilinciyle anlamlandırmaları onlara güven ve umut verecektir. Çünkü anlam, insanı inşa edecek olan yegane hakikattir.

Bir şehitliğin ziyaretinin getirdiği vakur iklimde o fedakarlığın kokusunu onlara doğrudan hissettirmek, anlatmak istediklerimizi ruha nakşetmektir. Onu kahramanlarımızın gerçek hikayeleriyle tanıştırmak, yarın bir yetişkin olduklarında onlara o asil ruhu hatırlatacak duygusal kayıtlar biriktirmektir. Ancak o zaman bu canlı bağ korunacak ve dua ile büyüyen her evlat bu vatani, imanın bir cüzü bilecektir.

İBB Önünde Canını Siper Eden Halkın Bekleyişi

“Böyle Darbe mi Olur?”

Dr. Muhammed Ali Uçar

Enstitü Sosyal, Araştırmacı

15 Temmuz 2016 gecesinde tanklar köprüleri tuttu, savaş uçakları Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni bombaladı, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi ve Emniyet Genel Müdürlüğü hedef alındı, Genelkurmay Başkanı rehin alındı, 253 vatandaş şehit oldu, 2 binden fazla insan yaralandı. Bütün bunlar televizyonların canlı yayınlarında ve milyonlarca cep telefonunun ekranında anbean izlendi. Bu gece Türkiye, hem bir darbe girişimine hem de hakikatin gözler önünde olmasına rağmen ideolojik körlüğün onu nasıl görünmez hâle getirebildiğine de şahit oldu.

15 Temmuz’daki hainliği her an canlı tutmak ve şehitleri ve gaziler yad etmek ve gelecek nesillere aktarmak için kurulan İstanbul’daki Hafıza 15 Temmuz Müzesinin en dikkat çekici bölümlerinden biri müzenin giriş katında yer alan “Darbeler Çağı” bölümü. Burada ziyaretçileri dünyanın farklı bölgelerini kapsayan bir darbe tarihi bölümü karşılıyor.

Verilere göre 1950 ile 2016 yılları arasında dünyada 531 darbe ve darbe girişimi yaşandı. Bunların 210’u başarıya ulaştı. Türkiye ise 1960 ile 2016 arasında dokuz darbe ve darbe girişimi gördü. Bu tablo bize önemli bir gerçeği hatırlatıyor:

Darbeler istisna değildir.

Modern dünyanın en yaygın siyasal hastalıklarından biridir.

Üstelik bir darbenin başarısız olması, onun darbe olmadığı anlamına da gelmez.

Dünya siyaset literatürü başarısız darbeleri de darbe olarak kayda geçirir. Çünkü darbeleri tanımlayan şey sonucu değil, yöntemi ve niyetidir. Silahla yönetime el koymaya kalkışmaktır. Meşru iradeyi cebir yoluyla ortadan kaldırmaya çalışmaktır.

15 Temmuz gecesi Türkiye’de yaşanan tam olarak buydu.

Tanklar köprüleri tuttu. Savaş uçakları Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni bombaladı.

Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Emniyet Genel Müdürlüğü ve emniyet birimleri hedef alındı. Genelkurmay Başkanı rehin alındı.

253 vatandaş şehit oldu, binlercesi yaralandı. Bütün bunlar televizyonların canlı yayınlarında ve milyonlarca cep telefonunun ekranında anbean izlendi.

Normal şartlarda böylesine açık bir tablo karşısında tartışmanın konusu yaşananların ne olduğu değil, hainlerin yaptıkları, cezalandırılmaları ve bir daha böyle bir şeyin yaşanmaması içi neler yapılması gerektiği olurdu.

Fakat Türkiye’de bambaşka bir tartışma başladı. Aradan geçen on yıla rağmen hâlâ aynı cümleler duyuluyor:

“Böyle darbe mi olur?”

“Bu saatte darbe mi olur?”

“Gerçek darbe olsa başarılı olurdu.”

“Bu kadar başarısız darbe mi olur?”

“Gerçek darbe olsa kimse sokağa çıkamazdı.”

...

İlk bakışta sıradan görünen bu cümleler aslında çok daha derin bir zihniyet sorununa işaret ediyor.

Çünkü bu yaklaşım yaşanan olayı anlamaya çalışmıyor.

Yaşanan olayı, zihnindeki darbe kalıbına uydurmaya çalışıyor. Adeta darbeyi beğenmiyor.

Sanki darbelerin de bir kalite standardı varmış gibi... Sanki bir darbenin darbe sayılabilmesi için mutlaka başarılı olması gerekiyormuş gibi...

Oysa dünya bunun tam tersini söylüyor.

1991 yılında Sovyetler Birliği’nde Mihail Gorbaçov’a karşı yapılan darbe başarısız oldu. Hiç kimse bugün “Bu darbe değildi.” demiyor.

1981 yılında İspanya Parlamentosu’nu basan 23-F darbe girişimi başarısızlıkla sonuçlandı. Dünya siyaset literatüründe hâlâ “başarısız darbe girişimi” olarak anlatılıyor.

Çünkü darbeleri tanımlayan başarıları değil, niyetleri ve yöntemleridir.

15 Temmuz’a ilişkin tartışmalarda ise ilginç olan tam da budur.

Ortada tanklar vardı ama tanklar tartışılıyor.

Ortada bombalar vardı ama bombalar tartışılıyor.

Ortada şehitlerimiz vardı ama şehitler bile bazı zihinleri ikna etmeye yetmiyor.

George Orwell’in dediği gibi;

“İnsanın burnunun ucundakini görebilmesi bile sürekli bir mücadele gerektirir.”

Bazen insanın en zor yaptığı şey, gözünün önündeki hakikati görmektir. Çünkü ideoloji çoğu zaman gözü değil, bakışı değiştirir.

Bugünün zihinsel sömürgeciliği de tam olarak bunu hedefler: Hakikati yok sayan bir düşünce sistemi üretmek. Kendi toplumunun imkânlarıyla yetişen, onun okullarında eğitim gören, onun değerleriyle büyüyen ama zamanla hakikati kendi milletinin gözünden değil, dışarıdaki merkezlerin bakışıyla değerlendiren insanlar.

15 Temmuz sonrasında ortaya çıkan bazı tartışmalar tam da bu zihinsel kırılmayı gösterdi.

Tanklardan çok yorumlar konuşuldu. Bombalardan çok senaryolar üretildi. Şehitlerden çok algılar tartışıldı.

253 insanın hayatını kaybetmesi bile bazı çevrelerde yaşananı “darbe” olarak kabul etmeye yetmedi.

Çünkü sorun bilgi eksikliği değildi. Sorun, hakikatin önüne geçen zihinsel filtreydi, kolonize edilmiş beyinlerdi.

15 Temmuz’u diğer darbelerden farklı kılan milletin yalnızca tankların önüne çıkması değildi.

Millet aynı zamanda darbeyi meşrulaştıracak psikolojik zemini de reddetti.

Belki de bu yüzden bazı çevreler yıllardır darbeyi değil, darbenin başarısız olmasını tartışıyor.

Oysa darbeler bir beğenme ya da beğenmeme konusu değildir. Darbeler, hiçbir gerekçeyle meşrulaştırılamaz; tereddütsüz ve koşulsuz reddedilir. Bir darbenin hangi saatte başladığı, kimler tarafından gerçekleştirildiği, hangi yöntem ve araçlarla yürütüldüğü ya da başarılı olup olmaması, onun darbe olduğu gerçeğini değiştirmez.

Tank tanktır. Bomba bombadır. Aziz şehitlerimiz ise bu milletin haysiyetini, bağımsızlığını ve iradesini korumak için can veren en kıymetli değerlerimizdir. Onlar Peygamber Efendimize komşu olma şerefine nail olacak kahramanlarımızdır. Hakikat, hakikattır; öyle ki ideolojik beğenilere göre şekil değiştirmez.

Aradan geçen on yılın ardından 15 Temmuz artık yalnızca bastırılmış bir darbe girişiminin adı değildir.

O gece aynı zamanda, bu milletin darbeye, vesayete ve kendi kaderini başkalarının belirlemesine razı olmayacağını bütün dünyaya ilan ettiği tarihî bir dönüm noktasıdır.

O gece kahraman Türk milleti, yalnızca darbecilere ve onların dışarıdaki destekçilerine değil; içeride hakikate sırtını dönmüş, zihinsel olarak kolonize olmuş anlayışa da en güçlü cevabı vermiştir.

Ve bugün asıl sorulması gereken soru şudur:

253 vatandaşın şehit olduğu, Meclis’in bombalandığı ve bütün dünyanın canlı izlediği bir geceye rağmen hâlâ “Böyle darbe mi olur?” diye soranlar, gerçekten darbeyi mi sorguluyor?

15 Temmuz: Hakikat Algıya Karşı

Halil İbrahim İzgi

Yazar

15 Temmuz 2016: Ekranlardan Meydanlara

Bugün Instagram, TikTok veya X olmadan tek bir gün bile geçirmek neredeyse imkansız geliyor. Telefonlarımız elimizden düşmüyor, gündemi saniyeler içinde ekranlarımızdan takip ediyoruz. Peki, bu dijital dünyanın bir ülkenin kaderini belirleyen bir savunma silahına dönüşebileceğini hiç düşündük mü? 15 Temmuz 2016 gecesi Türkiye, FETÖ'nün darbe girişimiyle karşı karşıya kaldığında tam olarak bu yaşandı. O gece sokaklarda tanklar, havada jetler vardı; ama arka planda dünya tarihine geçecek büyüklükte bir siber ve iletişim savaşı yürütülüyordu. Stratejinin ve taktiklerin iç içe geçtiği o gece her telefon bir direniş kalesine dönüşmüştü.

Değişimi Küçümsemek

Darbeci FETÖ, stratejilerini hazırlarken internetin, akıllı telefonların ve sosyal medyanın olmadığı 1980'li yılların eski el kitapçıklarına güvenmişti. Kafalarındaki plan son derece basitti: “İstanbul'da köprüleri tanklarla kapatırız, Ankara'da devletin resmi televizyon kanalı olan TRT'yi basıp asker zoruyla bildiri okuturuz, internet altyapısını da yavaşlatıp halkı karanlıkta bırakırız, olur biter.”

Ancak bilgi çağının gerçeklerini ıskalayarak çok büyük bir lojistik hata yaptılar. Türkiye artık tek kanallı televizyon döneminde değildi; yüzlerce özel televizyon kanalı, dijital gazete portalları, milyonlarca akıllı telefon ve saniyeler içinde organize olabilen bir internet nesli vardı. Darbeciler fiziksel yolları ve köprüleri tanklarla kapatsalar da enformasyon otoyollarını tamamen kontrol altına almayı başaramadılar. Kurdukları eski dünya planı, siber çağın öngörülemez dinamiklerine tosladı.

Tarihi Değiştiren Görüntülü Konuşma

Gecenin gidişatını tamamen değiştiren ve dünya medya tarihine geçen en kritik an, bir televizyon stüdyosunda yaşandı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'a ulaşmayı başaran CNN Türk Ankara Temsilcisi Hande Fırat, onu canlı yayına bağladı. Ancak bu bağlantı, stüdyo kameralarıyla değil, hepimizin her gün arkadaşımızla görüntülü konuşmak için kullandığı FaceTime uygulaması üzerinden yapıldı.

Hande Fırat, telefonunun ekranını canlı yayında kameraya doğru tuttu. Ekran başındaki milyonlarca insan, Cumhurbaşkanı'nın “Milletimizi demokrasimize sahip çıkmak üzere meydanlara, havalimanlarına davet ediyorum” çağrısını doğrudan duydu. Bu görüntülü konuşma, tüm vatanseverler için adeta bir işaret fişeği, zaten sokaklara dökülmeye başlayan halk için önemli bir motivasyon kaynağı oldu.

Dezenformasyon ve Algı Operasyonları

Fiziksel dünyada halka silah doğrultulurken, siber cephede de halkın direniş azmini kırmak, insanları korkutarak eve hapsetmek amacıyla organize bir dezenformasyon savaşı başlatıldı. FETÖ'nün sosyal medyadaki trol ağları ve firari hesapları, anlık olarak şu manipülasyonları tedavüle soktu:

“Hükümet Yetkilileri Ülkeyi Terk Etti” İddiası: “Devlet kademesi başka ülkelere sığınma talebinde bulundu, direnmek artık anlamsız” mesajı yayılarak teslimiyet psikolojisi oluşturulmaya çalışıldı.

“TSK Yönetime Tamamen El Koydu” Algısı: Kalkışmanın ordu içindeki illegal bir cuntadan ibaret olduğu gerçeğini gizlemek için, tüm Türk Silahlı Kuvvetleri'nin darbeyi desteklediği öne sürüldü.

Tehlikeli İllüzyon: “Bu Bir Tiyatro, Sokağa Çıkmaya Gerek Yok” Dezenformasyonu, FETÖ'nün o gece siber alanda uyguladığı en sinsi ve tehlikeli dezenformasyon stratejilerinden biriydi. Bu sayede direnişi tamamen felç etmeyi amaçlayan “Bu bir tiyatro / kurgu” algısı yayılmaya çalışıldı.

Darbe girişiminin ilk saatlerinde, sosyal medya platformlarına erişimin teknik olarak daraltılmasından yararlanan örgüt hesapları, “Bu yaşananlar gerçek bir darbe değil, hükümetin kendi yazdığı bir senaryo ve tiyatrodur” iddiasını hızla yaymaya başladı. Buradaki temel amaç, canı pahasına tankların önüne çıkmaya hazırlanan sivil halkta bir şüphe uyandırmak, “Madem bu bir kurgu, o zaman ölmeye ya da direnmeye gerek yok” dedirterek toplumsal mobilizasyonu durdurmaktı.

İnsanların vatan savunması refleksiyle sokağa çıkmasını “bir senaryoya alet olmak” şeklinde yaftalayan bu manipülasyon, darbe tehlikesini önemsizleştirmeyi ve cuntanın işini kolaylaştırmayı hedefleyen sinsi bir psikolojik savaştı. Ancak bu organize illüzyon uzun sürmedi. Gece yarısından sonra internet trafiğinin rahatlaması, jetlerin Meclis'i bombaladığı, insanların şehit düştüğü gerçek sahadan gelen ham görüntülerin yayılması ve televizyonların kesintisiz canlı yayınları sayesinde bu yalan duvarı tamamen çöktü. Kaos ve eylemsizlik planı, gerçeklerin gücüne çarparak dağıldı.

Etiketlerle Birleşen Sesler

Yalan haberlerin yarattığı sis perdesi aralandıktan sonra sosyal medya, sokağa çıkan halkın en büyük koordinasyon ve yön bulma mekanizmasına dönüştü. Twitter (X), açılan etiketler (#hashtag) aracılığıyla adeta canlı bir harita gibi işlev gördü:

#DarbeyeHayır etiketi altında milyonlarca insan ortak bir demokratik duruş etrafında tek bir sese dönüştü.

#AtatürkHavalimanı ve #VatanCaddesi etiketleriyle darbeci unsurların kuşattığı, yardıma ihtiyaç duyulan kritik noktalar saniyeler içinde işaret edildi. Halk ve emniyet güçleri, telefonlarından bu etiketleri ve konumları takip ederek ilgili bölgelerde yoğunlaştı ve darbecileri etkisiz hale getirdi. Dijital aksiyon ile fiziksel aksiyonun bu senkronize hareketi, cuntanın hareket alanını tamamen kısıtladı.

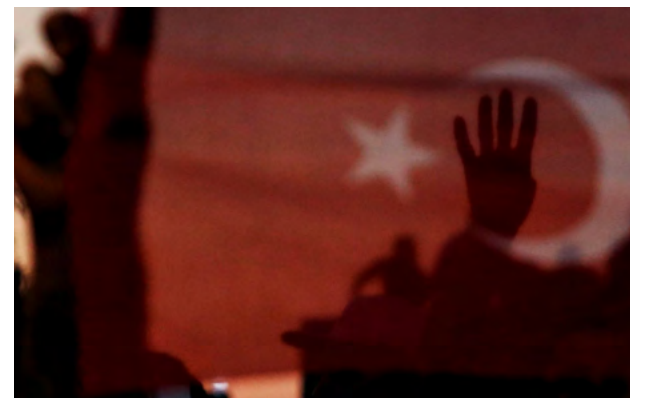
15 Temmuz gecesi, Türk basın tarihinin en yoğun yurttaş gazeteciliği deneyimine sahne oldu. Sokaklara çıkan binlerce vatandaşın elinde profesyonel kameralar yoktu ama hepsinin elinde birer akıllı telefon vardı.

İnsanlar tankların önüne dikildikleri anları, helikopterlerden açılan ateşleri, emniyet güçlerinin mücadelesini ve darbeci askerlerin teslim olma videolarını Facebook Live, Periscope gibi uygulamalarla anlık ve sansürsüz olarak paylaştı. Bu amatör yayınlar, kurumsal medyanın da ana haber kaynağı haline geldi. Özellikle teslim olan askeri unsurların görüntülerinin dijital mecralarda hızla yayılması, diğer noktalarda direnen darbe yanlısı birliklerin psikolojik olarak çözülmesinde ve teslim olma sürecinin hızlanmasında katalizör görevi gördü.

Sosyal Medyadan Yükselen Çağrı, Minarelerden Yükselen Ses

Direnişin belki de en özgün ve çarpıcı taraflarından biri, en modern dijital araçlar ile en eski kurumsal/dini geleneklerin bir arada entegre şekilde kullanılmasıydı. Televizyon kanallarından yapılan çağrılar üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı hızlıca harekete geçti ve Türkiye'deki tüm din görevlilerine toplu SMS yoluyla talimat gönderdi.

Gece yarısından itibaren 81 ildeki tüm camilerin minarelerinden sela sesleri yükselmeye başladı. Tarihte yalnızca topyekûn savaş, işgal ve seferberlik dönemlerinde uygulanan bu yöntem, sosyal medyadaki çağrılarla birleşti. Minarelerden yükselen bu sesler, sokağa çıkan sivil halkın manevi motivasyonunu ve direniş kararlılığını en üst seviyeye çıkaran en güçlü sembollerden biri oldu.

İletişimin Yeniden Doğuşu

15 Temmuz direnişi, 21. yüzyılda bir ülkeyi korumanın sadece askeri kışlaları, fiziki sınırları, meclis binalarını veya sarayları korumakla bitmediğini; internet altyapısını, veri merkezlerini, uydu sistemlerini ve GSM şebekelerini güvenceye almanın da ulusal güvenlik açısından en az onlar kadar hayati olduğunu açıkça ortaya koydu.

Modern stratejide enformasyonu, bilgiyi ve iletişimi kontrol edemeyen yapıların sahada kalıcı olması, toplumu ikna etmesi mümkün değildir. Türk medyası ve kamuoyu bilinciyle hareket eden Türk halkı, o gece elindeki akıllı cihazları birer özgürlük enstrümanına ve savunma aracına dönüştürerek askeri bir müdahale girişimini püskürtmeyi başardı ve dijital çağda bir halk direnişinin nasıl yazılacağını tüm dünyaya gösterdi.

Bir Kuşağın Hafızasında 15 Temmuz

15 Temmuz gecesi onlar henüz çocuktuk. Tankları, jet seslerini, selâları ve meydanlara akın eden insanları çocuk gözleriyle izlediler. Babalarının neden evden çıkıp meydanlara koştuğunu, annelerinin gece boyunca dua ettiğini belki o an tam anlayamadılar. Aradan geçen on yılın ardından o çocuklar bugün üniversite sıralarında. Hafızalarına kazınan o geceyi, şimdi kendi cümleleriyle anlatıyorlar.

Sefer Soydar

Enstitü Sosyal Araştırma Destekleri ve Projeler Direktörü

15 Temmuz 2016’nın üzerinden tam on yıl geçti. O gece tanklar köprülere çıktığında, sela sesleri mahallelere yayıldığında, ekranlarda “darbe girişimi” sözü belirdiğinde; bugünün üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğu 10 ile 14 yaşları arasındaydı. Kavramları o gece öğrendiler: darbe ne demek, millî irade ne demek, sokağa çıkmak ne demek. Babalarının neden kapıdan çıktığını, annelerinin neden ağladığını tam anlayamadılar. Ama unuttular mı? Hayır.

Şimdi o çocuklar üniversite sıralarında. Türkiye’nin yakın tarihini artık bir ders kitabından değil, kendi belleklerinden okuyabiliyorlar. Peki o gece onlara ne bıraktı? Bir darbe girişimini ilk kez yaşayan bu kuşağın gözünden 15 Temmuz’u dinlemenin tam zamanı.

“O dönemde 12 yaşlarındaydım. Misafirlerimiz vardı, haber izliyorduk. Evin içinde ‘yok, darbe değildir bu’ denildi önce. Babamlar Atatürk Havalimanı’na yürüyerek gittiler. Evde kalanlar da oldu, bankaya gidenler de oldu. Mesela çok garip bir his; jet seslerini duyuyoruz, babam havalimanına gidiyor ama ATM’lere koşanlar da var. O zıtlığı görmek bir çocuk açısından kritik bir noktaydı. Sonrasında farklı bilinçler geldikten sonra meselenin nedenini anlayabiliyoruz.”

- Beyza, Türk Dili ve Edebiyatı Öğrencisi

“Biz küçük bir ilçede yaşıyoruz, Çorum’un bir ilçesinde. Sevkiyat yapacak araç tam köprüden geçeceği zaman yolu kesilmiş. Şoför çok emin bir şekilde ‘bu bir darbe’ diye bize söylemişti. Babam inanmak istememişti, ‘bu ülke bunu bir daha yaşayamaz’ gibisinden. Sonra eve herkes dağıldı, ciddi bir şey olduğu anlaşıldı, bütün gece televizyon açıktı, sela sesleri duyuldu. O yaşta ne yaşandığını çok anlamak mümkün değil. Ama iki gün sonra bir sabah kahvaltısında babam bize oturdu. Darbe nedir, bunlar nasıl yaşanıyor, bu ülke daha önce neler gördü, neleri atlattı, şimdi tekrar başına ne geliyor? Ben o farkındalığı o şekilde anlamıştım.”

-Zeynep, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi öğrencisi

“Biz o gece sinemadaydık. Tam tanklar köprüye geldiği sırada dışarı çıktık. Abim internetten bize söyledi, ‘köprüde tanklar varmış’ diye. Babamla annem de tam anlayamadı, ‘darbe olsa böyle mi olur, saat değişik’ dediler. Eve geldik, haberleri açtık. Cumhurbaşkanımız çıkınca babamla abim direkt gittiler. Ben tam anlamadım açıkçası. Birkaç saat sonra da aslında yattım, uyudum. Çünkü gerçekten hiçbir şey anlamadım. Annem sürekli Kur’an okuyordu ama neden, kafamda canlanmıyordu. Asıl sabah olduğunda anladım. Herkes bayraklar çıkıyordu, yürüyordu, marşlar söyleniyor. Ülke nedir, Millîyet nedir, lider nedir; o kavramlar orada oturdu bende.”

- Dilara, Psikolojik Rehberlik ve Danışmanlık Öğrencisi

“O gece kardeşimin doğum günüydü, kutluyorduk. Bir anda telefonumuz çaldı, televizyona koştuk. Ben de 14 yaşındaydım ve sadece annemin endişesiyle endişelendim; bir şey bildiğim için değil, o endişeyi gördüğüm için. Annem Ankaralı, akrabalarını arıyor, hiç kimseye ulaşamıyor. Hatlar kesilmeye başladı. ‘Darbe’, ‘sıkıyönetim’ kelimeleri kullanılıyor; hayatımda hiç duymadığım kelimeler bunlar. Selaları hiç unutmuyorum. Neden bu kadar çok sela okunuyor, nedenini anlamıyorum. Annem bizi evde bıraktı o gece. Bu zamana kadar hiç evde tek başımıza kaldırmamıştı. İlk kez tek başımıza bıraktı. Çünkü artık herkes sokaklardaydı.”

- Derya, Sosyoloji Yüksek Lisans öğrencisi

Ben Kısıklı’da oturuyorum. Sokağa çağrı yaptıktan sonra arka balkona geçtiğimde bir anda insanların evden çıkıp kalabalık bir şekilde o cadde üzerinden yürüdüğünü hatırlıyorum. O yani muhteşem bir andı. Çünkü dünyada herhalde eşi benzeri görülmemiş bir olaydır yani. Bir çağrıdan sonra insanların ekranda gerçek canlı silahı, tankı falan görmesine rağmen... Çağrıdan bir iki dakika sonra falan sokağa inip köprüye doğru koşmaları... Öyle bir anı hatırlıyorum. (...) Millet uzun süre sokaklardan, meydanlardan da gitmedi. Ya kimse artık ‘tamam evinize dönebilirsiniz’ demedi. İş zaten bir yerden sonra kutlamalara da döndü. Artık işte Yenikapı’da, 15 Temmuz Köprüsü’nde vesaire toplanıyorlar. (...)

Çıkıp ‘hadi’ diyorlardı ama bir yandan da kutlama gibiydi; kazandık, demokrasi kazandı vesaire gibisinden. O zaman hakikaten bir bütünlük vardı.

- Emre, Siyaset Bilimi Öğrencisi

“O gece 15 yaşındaydım, lise hazırlık sınıfını yeni bitirmiştim. İngilizce yaz okulundaydım; bize ders veren Kanada’dan gelmiş gönüllü öğretmenler vardı. ‘Darbe’ kelimesinin İngilizcesini ilk o gün öğrendim: coup. Yurtta kalıyordum, haberler gelince annem babam hemen yola çıkmış beni almak için. Ama tüm yollar kapalıydı, ulaşamadılar. Yolda mahsur kaldıklarında tanımadıkları biri onları evine davet etmiş, su ikram etmiş, sonra yollarına devam etmişler. Bunu duyduğumda çok garip gelmişti bana, hiç tanımadığın birine kapını açmak, içeri almak... Ama sonra düşündüm ki belki o gece herkes bunu yapıyordu. Kimse yalnız bırakmıyordu kimseyi. O küçük an, o gecenin büyük ruhunu anlatıyor bence.”

-Sena, Sosyoloji öğrencisi

“Benim için 15 Temmuz, Boğaziçi Köprüsü’dür. Darbe girişiminden üç gün sonra köprüde nöbetler başladı. İlk nöbeti unutamıyorum. Liseden bir grup arkadaşla gitmiştik, hepimiz 15 yaşındaydık. Müthiş bir kalabalık vardı ama hiç güvensiz hissetmedim, tam tersine, o kalabalığın içinde sarmalanmış gibi hissettim. O gün ne olduğunu tam olarak kavrayamamıştım belki ama bir şeyin parçası olduğumu hissediyordum. Geriye dönüp baktığımda, o anın benim için 15 Temmuz’un asıl karşılığı olduğunu düşünüyorum.”

-Hasan, İletişim Öğrencisi

Kelimelerin ve kavramların o gece sarsılarak öğrenildiği, çocuk kalplerin yetişkinlerin korkularıyla ilk kez tanıştığı o karanlık gecenin üzerinden yıllar geçti. Kısıklı’da köprüye koşan kalabalıkları balkondan izleyen, havalimanındaki jet sesleriyle irkilen ya da televizyon başında babasından darbenin ne olduğunu ilk kez dinleyen çocuklar, bugün üniversite sıralarında oturuyor. Yaşlar büyüdü ama o gecenin belleği hâlâ diri: 15 Temmuz, bu kuşağın Milliyet, liderlik ve demokrasi algısını şekillendiren en somut referans noktalarından biri.

Mekân Unutmaz

15 Temmuz’un izleri bugün köprülerde, meydanlarda, müzelerde ve okullarda ortak hafızayı diri tutarken, benzer ihanetlerin bir daha yaşanmaması gerektiğini de gelecek nesillere hatırlatıyor.

Hafızanın İzinde Şehirler

Bir şehri anlamak, onun sadece bugünkü trafiğini ya da silüetini değil, geçmişin izlerini sokaklarında nasıl taşıdığını fark etmektir. Toplumların ortak belleği, yalnızca tarih kitaplarında veya resmi belgelerde yaşamaz. Asıl kalıcılığını gündelik yaşamın geçtiği sokaklarda, meydanlarda, binalarda ve anıtlarda bulur. İstanbul ve Ankara başta olmak üzere birçok şehir, son on yıldır sakinlerine sadece lojistik birer güzergâh sunmuyor. Onları her sabah işe giderken, otobüs beklerken ya da bir köprüden geçerken ortak belleğin titizlikle işlendiği bir hafıza coğrafyasının içinden geçiriyor.

15 Temmuz darbe girişiminin ardından Türkiye, sokak tabelalarını, metro duraklarını, eğitim kurumlarını ve kamusal mimariyi birer hatırlama alanına dönüştürdü. Kamusal alanın bu geniş ölçekli sembolik dönüşümü, o gece gösterilen sivil direnişi ve milletin gösterdiği teyakkuz ile cesareti gündelik hayatın sıradan ritmine dahil etme ve bu hatırayı gelecek kuşaklara aktarma arayışıdır. Bu süreç, mekânların sadece lojistik birer geçiş noktası olmaktan çıkıp sembolik birer kimlik alanına dönüşmesine zemin hazırlamıştır.

Yüksek bir “Makam”

İstanbul’un kentsel omurgasını oluşturan eski adıyla Boğaziçi Köprüsü, artık sadece Asya ve Avrupa’yı birbirine bağlayan bir mühendislik harikası değil. O gece tankların namlularının döndüğü, sivil direnişin en sıcak çatışma sahnelerinin yaşandığı bu hat, darbe girişiminin hemen ardından toplanan Bakanlar Kurulu kararıyla 15 Temmuz Şehitler Köprüsü olarak yeniden adlandırıldı. Köprü, bu yeni ismi alarak direnişin birincil sembolü haline geldi. Köprünün Anadolu Yakası çıkışına hâkim bir tepede ise olayların yıldönümünde açılan, mimar Hilmi Şenalp’in elinden çıkma 15 Temmuz Şehitler Makamı yükseliyor. Yapı, geleneksel mimarinin beşgen formunu kullanıyor. İslam sanatının geometrik formlarından esinlenerek tasarlanan bu beşgen kubbeli anıtta, geometrik motiflerin birbirine geçişi toplumun o gece gösterdiği kenetlenme duygusunu sembolize ediyor.

Kubbenin altındaki levhalarda o gece hayatını kaybeden tüm şehitlerin isimleri okunurken, yapının etrafındaki korulukta her şehit için bir servi ağacı ve bir gül büyüyor. Kubbesinde beş kez tekrarlanan “hüveş-şehid” yazısı ile Bakara Suresi’nin 154. ayeti gibi dini metinlerin yer aldığı bu makam, sadece bir geçiş rotası değil, toplumsal hafızanın merkezlerinden biri olarak şehir hayatına eşlik ediyor.

Müze Değil: Hafıza 15 Temmuz

Modern müzeler artık sadece eski uygarlıkların eserlerini sergilemiyor. Yakın tarihin kırılma anlarını barındıran, bireylerin neyi hatırlayıp neyi unutmaması gerektiğine dair toplumsal bir çerçeve sunan canlı hafıza alanları işlevi görüyor. Köprünün ayağında, 15 Temmuz Şehitler Makamı’nın hemen yanında kapılarını açan ve Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Hafıza 15 Temmuz, tam olarak böyle bir mekan. 1.500

metrekare kapalı alanı ve etrafındaki 15 bin metrekarelik yeşil alanıyla dikkat çeken müzenin girişindeki devasa “Unutma” yazısı ve tavandan sarkan beyaz güvercin heykelleri, ziyaretçiyi bir saygı duruşu atmosferiyle karşılıyor.

Müze, o gecenin kaosunu ve kararlı duruşunu oldukça kişisel ve somut nesneler üzerinden bir yakın tarih anlatısına dönüştürüyor. Müzede sergilenen parçalar arasında şu tarihi gerçeklikler yer alıyor: Darbenin seyrini değiştiren kahraman Astsubay Ömer Halisdemir’in beresi ve kaması, o gecenin simge eşyaları olarak sergileniyor.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın halka meydanlara çıkma çağrısı yaptığı, gazeteci Hande Fırat’ın o gece kullandığı cep telefonu, yakın tarihin en stratejik iletişim araçlarından biri olarak vitrinde yerini alıyor.

Şehit ve gazilere ait kurşunla delinmiş kasklar, cüzdanlar, anahtarlıklar, telefonlar ve ayakkabılar yaşanan şiddeti doğrudan gözler önüne seriyor. Darbecilerin kontrolündeki tanklar tarafından ezilmiş otomobiller, motosikletler ve o gece kullanılan askeri mühimmatlar hain darbeyi ve buna karşı koyuşu somutlaştırıyor.

Müzenin üst anlatısı ise yerel tarihi dünya tarihiyle bağlıyor. “Darbeler Çağı” köşesinde, 1950 ile 2016 yılları arasında dünyada gerçekleşen 531 darbe girişimi ve Türkiye’nin yakın tarihindeki askeri vesayet süreçleri kronolojik olarak sunuluyor. Hemen yanındaki bölümde ise sömürgecilik tarihine karşı dik duruş sergilemiş Mustafa Kemal Atatürk’ten Mahatma Gandhi’ye, II. Abdülhamit Han’dan Aliya İzzetbegoviç ve Simon Bolivar’a uzanan geniş bir tarihsel perspektife yer veriliyor.

Direnişin Başkenti

Ankara’da ise hafızanın mekânsallaşması daha anıtsal ve kurumsal bir ölçekte karşımıza çıkıyor. Ankara’da darbecilere karşı verilen mücadelenin odak noktalarından biri olan Beştepe’deki Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nin tam karşısına 15 Temmuz Şehitler Abidesi inşa edildi. Bu abide, başkentteki ortak hafızanın en somut merkezini oluşturuyor.

Abidenin hemen karşısında ise yaklaşık 90 dönümlük oldukça geniş bir araziye yayılan 15 Temmuz Demokrasi Şehitleri Müzesi, başkentin kendine has ciddiyetine yatay mimari prensibiyle eklenmiş durumda. Açık ve kapalı alan entegrasyonuna sahip müzenin en dikkat çekici kentsel simgesi, yapının merkezine yerleştirilen 25 metrelik yapay çınar ağacı ve kökleri. Kökleri ve gövdesiyle Türk demokrasisini ve halkın sokaklarda tuttuğu demokrasi nöbetlerini simgeleyen bu anıtsal tasarım, Ankara ve İstanbul’daki kırılma anlarını modern sergileme teknikleriyle ziyaretçiye aktarıyor. Külliye’nin hemen karşısındaki Şehitler Abidesi ile birlikte bu kompleks, başkentin coğrafyasında kalıcı bir nirengi noktası oluşturuyor.

İstanbul’un Yaşayan 15 Temmuz’u

Hafızanın en kalıcı olduğu an, onun istisnai olmaktan çıkıp sıradanlaştığı andır. Vatandaşların

her gün işe veya okula giderken kullandığı yollar, duraklar ve meydanlar yeniden adlandırılarak bu sürecin birer parçası haline getirildi. Dönemin İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İETT, 15 Temmuz hafızasını İstanbulluların hayatlarının içine dahil etti.

Köprü ve Caddeler

İstanbul Büyükşehir Belediyesi binası önünde yaşanan çatışmalarda 17 kişinin şehit düşmesi ve 50 kişinin gazi olması üzerine, Şehzadebaşı Caddesi’nin belediye binası önünden geçen 250 metrelik kısmı önemli bir karara sahne oldu. Bu aks, dönemin İBB Meclisi’ndeki partilerin oy birliğiyle alınan kararla 15 Temmuz Şehitleri Caddesi adını aldı.

Meydanlar, Parklar ve Otogar Millî İrade Meydanı (Kısıklı): Üsküdar’da Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın konutunun bulunması sebebiyle binlerce insanın toplandığı tarihi Kısıklı Meydanı’nın adı dönemin Üsküdar Belediye Meclisi kararıyla değiştirildi. Bölgedeki yeni parklara da o gece şehit olan vatandaşların, yani Timur Aktemur, Halil Kantarcı, Mete Sertbaş ve Cengiz Hasbal’ın isimleri verildi.

İlçe Meydanları: Dönemin İBB Meclisi kararıyla Küçükçekmece Halkalı Meydanı’na “15 Temmuz Şeref Meydanı”, Ümraniye Meydanı’na “15 Temmuz Şehitler Meydanı” ve Sultangazi Uğur Mumcu Mahallesi’ndeki alana “15 Temmuz Demokrasi ve Şehitler Meydanı” adı verildi.

15 Temmuz Demokrasi Otogarı: Şehirlerarası ulaşımın merkezi olan Esenler’deki Büyük İstanbul Otogarı’nın ismi de Temmuz 2016’da bu doğrultuda yeniden düzenlendi.

Otobüs ve Tramvay Durakları

İETT, hayatını kaybeden şehitlerin ikametgâhlarını dikkate alarak İstanbul genelindeki 53 toplu taşıma durağının ismini değiştirdi. Bu değişiklikler rastgele değil, o durakların yakınlarında yaşamış olan şehitlerin hatırasını yerel bazda korumak amacıyla yapıldı. Örneğin, Topkapı durağına o gece hayatını kaybeden Yeni Şafak gazetesi foto muhabiri merhum Mustafa Cambaz’ın ismi verildi.

Bu dönüşümün en yapısal katmanı, mülkiyetin ve mekânın el değiştirmesidir. Kurumsal ve mekânsal dönüşümün en somut görüldüğü alanlardan biri de eğitim sektörü oldu. Darbe girişiminin arkasındaki yapı olan FETÖ’ye ait 1.017 özel okul, hazineye devredilerek Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde devlet okuluna dönüştürüldü.

Kapatılan anaokulu, ilkokul, ortaokul ve liseler kamu yararına yeniden yapılandırılarak devlet okulu haline getirildi ve kapılarını kamuya açtı. Bakanlığın verilerine göre, devralınan binalardan 24 tanesi fen lisesi, Anadolu lisesi, spor lisesi ve güzel sanatlar lisesi gibi nitelikli okul statüsüne kavuşturuldu. Bu dönüşüm esnasında Antalya, Denizli, Diyarbakır, Isparta, Kayseri, Kocaeli, Mersin ve Sakarya illerinde bulunan sekiz liseye doğrudan 15 Temmuz Şehitleri ismi verilerek, kurumsal hafızanın genç nesiller nezdinde sürdürülebilir kılınması amaçlandı.

“15 Temmuz Bana Devletine Sahip Çıkmanın Ne Demek Olduğunu Öğretti”

Somalili yüksek lisans öğrencisi Tahlil Hassan Dahir, 15 Temmuz gecesinde Eskişehir’de sokaktaydı. Dahir’e göre 15 Temmuz, yalnızca Türkiye’nin değil, darbelerle mücadele eden tüm toplumların hafızasında yer alması gereken tarihî bir dönüm noktası.

RÖPORTAJ

Tahlil Hassan Dahir

Somalili araştırmacı, Sakarya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Yüksek Lisans Öğrencisi

15 Temmuz gecesini nasıl hatırlıyorsunuz?

15 Temmuz darbe girişimi gecesinde Eskişehir’deydim. Türkiye’de öğrenim gören uluslararası bir öğrenci olarak o gece bana çok önemli dersler verdi. Türk milletinin ne kadar güçlü, birlik ve beraberlik içinde olduğunu gördüm. O gece Türk halkı, birlik olduğunda ülkesini ve demokrasisini koruma konusundaki kararlılığını tüm dünyaya güçlü bir mesaj olarak gösterdi.

Benim için hükümeti ve sistemi uğruna ölmeye kararlı olan, aynı zamanda seçtikleri cumhurbaşkanını savunmaya hazır bir halkı ilk kez o gün gördüm. Bu durum, daha önce farklı ülkelerde gördüğüm olaylardan oldukça farklıydı. Yaşananları yalnızca haberlerden izlemek yerine bizzat yerinde görmek benim için unutulmaz bir deneyim oldu.

15 Temmuz’un sizde bıraktığı en büyük iz ne oldu?

O gün Türkiye’de tanık olduklarım, ülkem Somali’deki Millîyetçilik anlayışımı değiştirdi. Kendi ülkeni savunmanın, daha iyi ve sürdürülebilir bir geleceğin anahtarı olduğunu anladım. Bir ülkenin geleceğinin, halkının kendi devletine ve sistemine sahip çıkmasıyla daha güçlü olabileceğini düşündüm. Bu nedenle o gece yaşadıklarım, düşünce dünyam üzerinde kalıcı bir etki bıraktı.

Somali de darbeler yaşamış bir ülke. Türkiye ile nasıl bir benzerlik kuruyorsunuz?

Afrika’nın ilk demokratik ülkelerinden biri olarak gösterilen Somali’de de benzer bir süreç yaşandı. 15 Ekim 1969’da halkın oylarıyla seçilen Cumhurbaşkanı Abdiraşit Ali Şarmarke suikast sonucu öldürüldü. Beş gün sonra darbeciler parlamentoyu, siyasi partileri ve anayasayı askıya alarak ülkeyi askerî yönetime sürükledi.

Somali halkı darbecilere karşı yeterince güçlü bir direniş gösteremediği için darbe başarılı oldu. Yaklaşık 21 yıl sonra askerî rejim sona erdi; ancak ülkemiz hâlâ güçlü demokratik kurumlara tam anlamıyla kavuşabilmiş değil. Bu da darbelerin toplumlarda ne kadar derin ve uzun vadeli tahribatlar bıraktığını açıkça gösteriyor.

Afrika’daki darbeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?

Afrika kıtası ne yazık ki darbelerin en ağır bedelini ödeyen coğrafyalardan biri. 2000 yılından bu yana Afrika’da 23 askerî darbe yaşandı. Aynı dönemde 34 başarısız darbe girişimi gerçekleşti.

Bana göre Afrika’nın geri kalmasının temel nedeni kaynak yetersizliği değil; sürekli yaşanan ve bazıları yeni sömürgeci güçler tarafından desteklenen

darbelerdir. Darbeler, ülkeleri kalkındırmaz; tam tersine geri kalmışlığı, istikrarsızlığı, kaosu ve bölünmeyi beraberinde getirir.

15 Temmuz’un Afrika için de bir mesaj taşıdığını düşünüyor musunuz?

Kesinlikle düşünüyorum. 15 Temmuz gecesine bana hiçbir üstün gücün bir halkı istemediği bir sistemi kabul etmeye zorlayamayacağını gösterdi.

Bu, Afrika için de önemli bir mesajdır. Hiçbir dış güç, bir milletin iradesinden daha güçlü değildir. Toplumlar kendi geleceklerine kendileri karar vermeli ve kendi devletlerine sahip çıkmalıdır. Kendi iradesini koruyan bir halk, dış baskılar karşısında da daha güçlü durabilir.

Siz de o gece sokağa çıktınız mı?

Evet. Silah seslerini duyduğumda ilk düşündüğüm şey, “Neler oluyor?” sorusu oldu. Ancak birkaç dakika sonra sokaklarda yürüyen ve ülkelerini savunan insanları görünce ben de onlara katıldım.

O an yaşadığım duygu hayatım boyunca unutamayacağım bir hatıraya dönüştü. İnsanların korkularına rağmen meydanlara çıkmaları ve inandıkları değerleri savunmaları beni derinden etkiledi. O gece cesaretin ve birlik olmanın ne demek olduğunu kendi gözlerimle gördüm.

Aradan geçen yılların ardından 15 Temmuz’u bugün nasıl değerlendiriyorsunuz?

15 Temmuz benim için yalnızca Türkiye’nin yakın tarihindeki önemli bir olay değildir. Aynı zamanda hayatıma yön veren çok önemli bir tecrübedir.

O gece gördüklerim, birlik ve beraberliğin bir millet için ne kadar hayati olduğunu anlamamı sağladı. Türkiye’de uluslararası bir öğrenci olarak yaşadığım bu deneyim, hem düşüncelerimi hem de ülkeme bakış açımı değiştirdi. Aradan yıllar geçmiş olsa da o gece yaşadıklarımı ve hissettiklerimi hâlâ aynı canlılıkla hatırlıyorum.

Bu nedenle 15 Temmuz, benim hafızamda sadece tarihî bir olay değil; hayatım boyunca unutmayacağım büyük bir ders olarak yaşamaya devam edecek.

Hain darbe girişimine karşı kararlılıkla direnen ve bu uğurda hayatını kaybeden 253 şehidi minnet ve saygıyla anıyorum. Mevlam bütün şehitlere rahmet eylesin.

Salâların Birleştirici Gücü

15 Temmuz gecesi minarelerden yükselen salâlar, darbe girişimine karşı verilen mücadelenin en güçlü sembollerinden biri oldu. Kadim bir gelenek, o gece milyonları aynı çağrı etrafında buluşturdu.

Prof. Dr. İhsan Çapcıoğlu

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Din Sosyolojisi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Salâ: Kadim Bir Sesleniş Geleneği

Salâ (salât); ilahi rahmet ve esenlik niyaz ederek Hz. Peygamber'i öven, aile efradı ile yakınlarına yönelik dua ifadeleri içeren ve belirli bir beste kalıbına ya da serbest icra geleneğine dayanan tertipli güfte metinleridir. Salâ geleneğini temsil eden ritüelistik okuma biçimi, kültürel hafızada önemli bir yere sahiptir. Bu özgün biçimin belli başlı kullanım alanlarından söz edilebilir. Örneğin cenaze salâları vefat eden kişinin taziyesinin duyurulması amacıyla icra edilir. Öte yandan ezanın ibadet vaktini duyurmaya yönelik düzenli işlevinin yanında salâlar, hatırlatıcı ve bütünleştirici işlevleriyle olağandışı zamanlara özgü bir sesleniş biçimi olarak da icra edilegelmiştir. Bu kapsamda salânın; toplumsal kargaşa, savaş, yangın vb. afet anlarında insanları bir araya getirmeye yönelik kullanımlarından bahsedilebilir. Bu özellik, salâların 15 Temmuz'da icra ettiği role de doğrudan kaynaklık etmiştir.

15 Temmuz Gecesi Yükselen Çağrı

15 Temmuz 2016 gecesi Türkiye, modern tarihinin hem en karanlık hem de en aydınlık saatlerinden birini eş zamanlı olarak deneyimlemiştir. Tankların köprüleri kapattığı, savaş uçaklarının alçak irtifada şehirler üzerinde sortiler yaptığı ve silah seslerinin meydanları çınlattığı gecede; yurdun dört bir yanındaki minarelerden yükselen salâlar, binlerce yıllık bir geleneğin sesi olarak karanlığı aydınlatan roller üstlenmiştir. Ortak tehlike ve musibet anlarında yükselen bu nida, o gece tüm yurttan uyanış çağrısına dönüşmüştür. Salâların yükseldiği mekânlar olarak minareler, özgün İslam mimarisinin yanında kültürel hafızanın en somut ve sembolik taşıyıcıları arasındadır. “Işık veya ateş görünen yer” anlamına gelen menâre kökünden türeyen minare, bazı coğrafyalarda “ezan okunan mekân” anlamında mi’zene şeklinde de kullanılmaktadır.

Hafızanın ve Haberleşmenin Sembolü Minareler

Minarenin mimari tarihine dair farklı görüşler, bu yapının köklerinin Orta Asya ve İran coğrafyasındaki ateş ve haberleşme kulelerine, Suriye'deki gözetleme ve çan kulelerine, Akdeniz havzasındaki deniz fenerleri ile Hint zafer anıtlarına kadar uzandığını gösteren kanıtlar sunmaktadır. Bu nedenle minareler sadece ibadet vakitlerinin duyurulduğu mimari bir unsur değil, aynı zamanda kadim bir kitle haberleşme aracını da temsil etmektedir. Nitekim 15 Temmuz gecesi salâların yankılandığı minarelerin işlevi, kamuoyunu ilgilendiren acil duyurularda birleştirici bir sembolik mekân olma özelliğini güçlendirmiştir. Salâların esenlik çağrılarıyla özdeşleşen minareler; vatan, millet, din, devlet ve toplumun mahşeri vicdanının buluştuğu ortak bir platforma dönüşmüştür. Minare, salâ ve sosyal

hayat arasındaki bu sıkı ilişki, 15 Temmuz'da doğal, refleksif ve güçlü bir temsiliyete aracılık etmiştir.

Salânın Yeniden İşlevselleştirilmesi

15 Temmuz 2016 gecesi saat 00.25'te Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan halka seslenerek insanları meydanlara ve camilere davet etmiştir. Bu çağrının hemen akabinde Diyanet İşleri Başkanlığı, yurdun dört bir yanındaki camilerde sabah ezanına kadar salâların okunması talimatını vermiştir. Bu karar, anlık idari bir tercihten ziyade söz konusu geleneğin bilinçli biçimde yeniden işlevselleştirilmesini amaçlamıştır. Esasen bu, olağan ezan vakitleri dışında kitleleri harekete geçirebilecek, toplumun tüm kesimleri tarafından tanınan ve derinlikli anlamlar yüklenen bir birlik ve beraberlik arayışının sonucudur. Salâ, tam da bu işlevi icra edebilecek kadim bir kültürel pratik olarak öne çıkmıştır. Salâların hatırlattığı Allah, peygamber, vatan, millet, din, devlet, ülke sevgisi ise, bu kutlu seslenişe Millî-manevi kuşatıcılık, derinlik ve koruyuculuk anlamı yüklemiştir.

Bir İletişim ve Haberleşme Aracı Olarak Salâ

Gece boyunca binlerce camiden yükselen salâların çağrısı, birbirinden bağımsız ancak birbirini güçlendiren üç ayrı boyut aracılığıyla görünürlük kazanmıştır. Bunlardan ilki, salâların pratik düzeyde bir iletişim/haberleşme aracı olarak ortaya çıkmasıdır. Sosyal medya ve mobil iletişim ağlarının baskı altında ve kaos içinde olduğu bir ortamda yükselen bu çağrı, insanlara tehlikenin farkında olunduğunu ve tepkinin örgütlendiğini duyurmuştur. Böylece salâlar, resmî haberleşme kanallarının amacını büyük ölçüde yitirdiği bir zamanda, alternatif ve güvenilir bir bilgi kaynağına ve kitle iletişim aracına dönüşmüştür.

Kolektif Hafızayı Harekete Geçiren Ses

Salânın birleştirici gücünün ikinci boyutu sembolik ve duygusaldır. Kültürel hafızada salâ, tehlike anlarının sesi olarak kodlanmıştır. Bu niteliğiyle o, ortak tehdide karşı teyakkuza geçme halini dile getirmek için isabetli bir tercihtir. İnsanların kendilerini dağınık, kararsız ve yalnız hissettiği çatışma ortamlarında bu tercih, görünmez ancak güçlü bir birlik zeminine yol vermiştir. Bu bakımdan salâlar, bireysel endişeyi kolektif aidiyet duygusuna dönüştüren motivasyonel bir çıpa işlevi görmüştür.

Toplumsal Birlik ve Ortak Aidiyet

Üçüncü olarak salâ, toplumsal farklılıkları nitelikli bir amaç etrafında birleştiren ortak paydaya dönüşmüştür. O gece siyasi görüş ayrılıkları, etnik, mezhebi, sınıfsal vb. farklılıklar yerini kolektif kültürel hafızanın gücüne bırakmıştır. Nitekim o gecede yaşananlara ilişkin pek çok anlatımda salâ

sesini duyanların pencerelerini açtığı, komşularıyla göz göze geldiği, birbirlerinden aldığı güç, irade ve destekle sokaklara döküldüğü belirtilmektedir. Bu sahne, dinî bir ritüelin olağan dışı zamanlarda karşılaşılan krizlerle başa çıkma kapasitesini nasıl harekete geçirdiğini gözler önüne sermektedir.

Tarihsel Süreklilik ve Kolektif Coşku

Öte yandan 15 Temmuz salâları, tarihin derin akışından süzülen münferit bir örnek değildir. Hz. Peygamber döneminde mescitlerin askeri amaçlar için kullanıldığı ve burada savaş öncesinde istişarelerin yapıldığı bilinmektedir. Tarih boyunca da camilerin birer toplanma merkezi işlevi gördüğü aşikârdır. Dolayısıyla 15 Temmuz'da yaşananlar, öncülü olmayan bir uygulamanın değil, aksine tarihsel hafızanın kriz anında devreye girmesinin modern zamanlardaki dikkat çekici örneğidir. Émile Durkheim'ın “kolektif coşku” (collective effervescence) kavramı, bu dinamiğin anlamlandırılması bakımından elverişli bir çerçeve sunmaktadır. Ona göre insanlar, ortak ritüellere katılım sayesinde bir topluluğun üyesi olduklarını hisseder; nihayet bu deneyim bireysel kimliği aşan bir aidiyeti ve kimlik duygusunu besler. 15 Temmuz gecesi minarelerden yükselen salâların da böylesi bir aidiyet atmosferi oluşturduğu; sokaklara çıkan insanların bireysel kaygı ve belirsizliğin ötesine geçerek müşterek bir tepkinin parçası olmayı tercih ettiği görülmektedir.

Salânın Birleştirici Gücü

Sonuç olarak 15 Temmuz'un onuncu yılında o gece yaşananlar, salt bir darbe girişiminin başarısızlığa uğratılmasından çok daha derin anlamlar içeren toplumsal bir seferberlik hali olarak kavranmalıdır. Bu süreçte salâlar, dinî ritüellerin birleştirici rolünün yanı sıra kriz anlarında tarihsel/kültürel hafızanın nasıl harekete geçirilebileceğini açıkça ortaya koymuştur. Tarih boyunca olağan zamanlar gibi olağan dışı zamanlarda da hafızayı aktifleştiren bu çağrı, modern Türkiye'nin en kritik gecesinde de aynı işlevi yerine getirmiştir. Bu seferberliğin fiziksel ve sembolik merkezinde yer alan minareler ise iletişim kulesi, toplantı habercisi ve Millî-manevi sığınak rolü üstlenmiştir. Salâların birleştirici gücü, Millîyetçi ya da siyasi bir reflekse indirgenemeyecek kadar köklü ve etkilidir. Bu sesleniş, insanları güçlü bir geleneğin parçası olduklarına ve ortak değerleri yaşatmak amacıyla yeniden ayağa kalkmaları gerektiğine ikna eden kadim bir hatırlatmadır. On yıl sonra hâlâ gök kubbede yankılanan bu ses, Türk-İslam geleneğinin en derin katmanlarından birini ve kolektif hafızanın ne kadar güçlü bir kültür taşıyıcısı olduğunu gözler önüne sermektedir.

15 Temmuz'un 10. Yılında

10 Fotoğraf

15 Temmuz 2016 Hain Darbe Girişimi'nin Fotoğraflarla Hafızası

1

TANKLARIN KARŞISINDA

15 Temmuz gecesi Atatürk Havalimanı önünde çekilen bu kare, darbe girişiminin en çok hatırlanan görüntülerinden biri oldu. Sokakları ele geçirmeye çalışan tankların karşısına Metin Doğan tek başına uzandı ve paletlerin önünü kesti.

Türkiye'nin dört bir yanında halkın sokağa döküldüğü o gece havalimanına koşan Doğan, bu hareketiyle sivil direnişin sembol isimlerinden biri haline geldi.

Fotoğraf bugün, 15 Temmuz gecesi yaşanan sivil direnişin ve o gece hayatını kaybeden şehit ve gazilerin hatırasının bir parçası olarak anılıyor.

2

ÖMER HALİSDEMİR

Şehit Astsubay Ömer Halisdemir'in güvenlik kamerasına yansıyan son anları, 15 Temmuz gecesinin en kritik sahnelerinden birini belgeliyor. Ankara'daki Özel Kuvvetler Komutanlığı koridorunda ilerleyen Halisdemir, darbecilerin karargâhı ele geçirme girişimini önlemek için harekete geçti ve bu sırada şehit düştü.

Kamera görüntüleri, o gece komuta merkezlerinde yaşanan çatışmalardan geriye kalan az sayıdaki görsel belgeden biri olarak tarihe geçti.

3

OĞULLARININ ANISINA

İstanbul Çengelköy'de FETÖ mensuplarının açtığı ateş sonucu 37 yaşında şehit düşen Halil Kantarcı'nın anne ve babası, yıllar sonra hâlâ oğullarının anısını yaşıyor.

Ali ve Fadime Kantarcı çifti, memleketleri Sivas'ın Zara ilçesine bağlı Canova köyünün girişinde oğulları adına yapılan parkta vakit geçiriyor. "Şehit Halil Kantarcı Parkı" tabelasının önünde, oğullarının fotoğrafının yer aldığı pano karşısında duran çift, yıllar geçse de acılarının hafiflediğini gösteriyor.

4

HAVALİMANINDA

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Atatürk Havalimanı'na inerek kendisini bekleyen kalabalığın arasına katıldığı an, darbe girişiminin bastırılmasının sembol karelerinden biri oldu.

Erdoğan, meydanda toplanan vatandaşlarla birlikte hareket ederek darbe girişiminin püskürtülmesine liderlik etti. Fotoğraf, 15 Temmuz gecesinin ilerleyen saatlerinde halkla kurulan doğrudan temasın görsel belgesi olarak hafızalara kazındı.

5

KADINLARIN DİRENİŞİ

15 Temmuz gecesini, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın televizyondan yaptığı çağrı üzerine kadınlar da evlerini geride bırakarak sokağa çıktı. Farklı yaş ve meslek gruplarından kadınlar, Boğaziçi Köprüsü'nde, Saraçhane'de, Atatürk Havalimanı'nda ve Borsa İstanbul önünde direnişin ön saflarında yer aldı.

Kadınlar yalnızca tanklara ve silahlara karşı bedenlerini siper etmekle kalmadı; yaralıları yardım etti ve vatandaşları cesaretlendirdi.

O gece 11 kadın FETÖ mensupları tarafından şehit edildi: Ankara Gölbaşı'ndaki Özel Harekât Başkanlığı saldırısında polis memurları Zeynep Sağır, Seher Yaşar, Sevda Güngör, Kübra Doğanay, Demet Sezen, Cennet Yiğit ve Gülşah Güler; Genelkurmay Başkanlığı önünde Yıldız Gürsoy; Boğaziçi (bugünkü adıyla 15 Temmuz Şehitler) Köprüsü'nde Ayşe Aykaç ve Sevgi Yeşilyurt; Esenler'de Türkan Türkmen Tekin.

6

TAKSİM'DE BİR AN

Taksim Meydanı'nda çekilen bu kare, 15 Temmuz gecesinin en çok tartışılan görüntülerinden biri oldu. Meydandaki kargaşa sırasında öfkeli bir kalabalığın hedefi haline gelen bir askerin etrafını saran vatandaşlar, bir yandan askerin linç edilmesini önlemeye çalışırken diğer yandan onu silahını bırakmaya ikna etmeye çalıştı.

Fotoğrafı çeken Anadolu Ajansı foto muhabiri Arif Hüdaverdi Yaman, can güvenliğinin bulunmadığı bu ortamda görevini sürdürerek tarihe geçen karelerden birini kaydetti.

7

DEMOKRASİ NÖBETLERİ

15 Temmuz darbe girişiminin bastırılmasının ardından Türkiye genelinde başlayan demokrasi nöbetleri günlerce sürdü. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çağrısıyla meydanları dolduran vatandaşlar geceler boyunca bayraklarla nöbet tuttu, şehitler için dualar edildi.

Türk bayrağına sarınmış bir annenin yanında uyuyan çocuğuyla meydandaki bu bekleyiş, nöbetlerin yalnızca bireysel değil, aileleri de kapsayan toplu bir katılıma dönüştüğünü gösteren kesitlerden biri oldu.

8

ORTAK BİR SORUMLULUK

15 Temmuz gecesi, Türkiye'nin farklı şehirlerinde binlerce vatandaş köprülere, meydanlara, havalimanlarına ve kamu binalarının önüne aynı sorumluluk duygusuyla akın etti.

Farklı yaş ve meslek gruplarından insanların herhangi bir talimat beklemeden aynı amaç etrafında bir araya gelmesi, o geceyi Türkiye'nin yakın tarihinde bir dönüm noktası haline getirdi. Bu dayanışma, ilerleyen günlerde ülke genelinde süren demokrasi nöbetlerinin de zeminini oluşturdu.

9

ASKERLERE KARŞI TEK BAŞINA

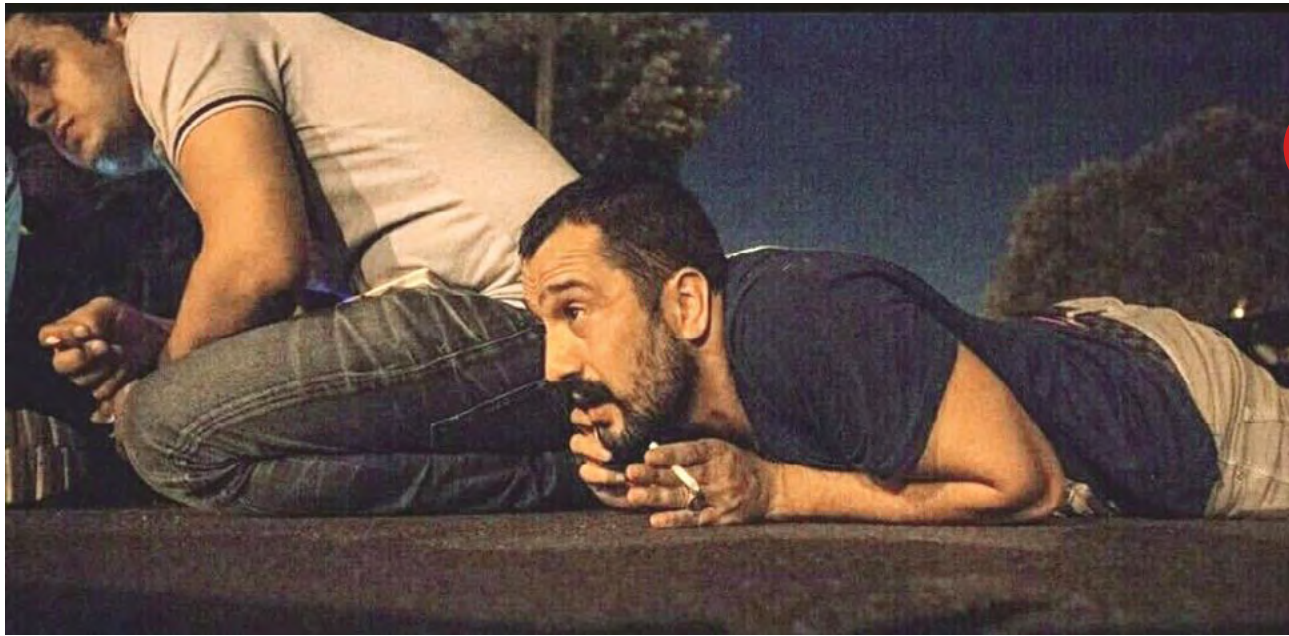
15 Temmuz gecesi köprüye ilk gelenler arasında Safiye Bayat da vardı. Televizyonda haberleri görür görmez yürüyerek köprüye giden üç çocuk annesi Bayat, darbeci askerlerin başındaki isimle konuşmaya girişti. Silahların ve tankların karşısında geri adım atmak yerine ikna etmeyi denedi; yaptıklarının yanlış olduğunu, arkalarındaki askerleri de sürüklememelerini söyledi. Üzerine ateş açılmasına, başının hemen üzerinden kurşun geçmesine rağmen konuşmayı kesmedi. Köprüdeki o müzakere, bir vatandaşın silahsız ve tek başına darbecilerle yüzleşme çabasının simgesi oldu. Gece saat 02.00 civarında yaralı bir vatandaşa yardıma koşarken bacağından vuruldu; o geceyi hem tanık hem gazi olarak yaşayanlar arasında adı öne çıkan isimlerden biri oldu.

10

Bir Gecenin Özeti

15 Temmuz gecesi, 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nde (o zamanki adıyla Boğaziçi Köprüsü) darbeci askerlere karşı direnirken yere siper alan Zafer Kütük, elindeki sigarayla objektiflere yansıdı. Altyapı mühendisi olan Kütük, darbe girişimini öğrenir öğrenmez eniştesi ve arkadaşlarıyla birlikte köprüye gitmiş; açılan ateş üzerine yere yattığında elinde hâlâ yanan sigarasının olduğunu fark etmemişti. Fotoğraf, kısa sürede sosyal medyada geniş yankı bularak 15 Temmuz gecesinin simge karelerinden biri haline geldi. Zafer Kütük daha sonra bir röportajında, sigarayı bıraktığını belirtti.

*Milletimizi illerimizin
meydanlarına, havalimanlarına
davet ediyorum. O azınlık grup
tanklarıyla, toplarıyla gelsinler.
Şu ana kadar halkın üstünde bir
güç tanımadım.*

Özel Dosya | Forum

Cesaret • Asalet • Hürriyet

10. Yılında 15 Temmuz

13 Temmuz 2026'da Enstitü Sosyalde düzenlenen "10. Yılında 15 Temmuz'u Hatırlamak" forumunda, akademisyenler, uzmanlar ve tanıklar 15 Temmuz'u tarihsel, toplumsal, hukuki ve ahlaki boyutlarıyla ele aldı. Enstitü Sosyal Genel Koordinatörü Dr. İpek Coşkun Armağan açılış konuşmasında 15 Temmuz'un toplumsal hafızadaki yerini ve bu hafızanın gelecek kuşaklara aktarılmasının önemini vurguladı.

Açılış konuşmasının ardından sosyolog yazar Dr. Necdet Subaşı, küratör Hasan Mert Kaya ve Emniyet Genel Müdür Yardımcısı Doç. Dr. Mustafa Çalışkan değerlendirmelerini paylaşıırken, forumun kapanışında programın özel konuğu TBMM Başkan Vekili Bekir Bozdağ, Banu El'in moderatörlüğündeki söyleşide o geceye ve sonrasına ilişkin tanıklıklarını aktardı. Forumda dile getirilen değerlendirme ve tanıklıklar, "Özel Dosya: Forum" bölümünün devam eden sayfalarında yer alıyor.

10. Yılında 15 Temmuz Sosyolojisini Anlamak

15 Temmuz, FETÖ'nün toplumsal zaaf ve beklentileri istismar etmesiyle oluşan ve Türkiye'nin önceki darbelerinden farklılaşan büyük bir toplumsal kırılmadır. Bugün temel sosyolojik mesele, bu kırılmanın yol açtığı güvensizliği aşarak ortak yaşamı nasıl yeniden kuracağımızdır. Tanıklıkları kayıt altına almak, toplumsal hafızayı canlı tutmak ve unutmaya karşı ortak bir bilinç geliştirmek, hem sosyolojik hem de kamusal bir sorumluluk.

Dr. Necdet Subaşı

Yaşanmış herhangi bir olayın hemen bir sosyolojisini yapmak oldukça zordur. Sosyoloji biraz moda bir kavram; “hadi bunun bir sosyolojisini yapalım” dediğimizde biraz kolaycılığa da kaçmış oluyoruz. Sosyoloji büyük kırılmalara, büyük toplumsal parçalanmalara, altüst oluşlara, zihinsel ya da entelektüel farklılaşmalara, ağır bir takım hissiyatlara fırsat veren süreçlerin sonunda toplumda ne tür dalgalanmalar yarattığını gözlediğimiz zaman bir konu olarak gündemimize geliyor. Bir aile faciasının, yaşadığımız bir tanıklığın; orada kaldığı sürece bir sosyolojisi olmuyor. Ama oradan daha geniş ölçekli örneklerle başka bir sosyolojiyi yakalamaya başladığımızda, “bakalım ne oluyor burada, bunun arkasında neler var, ne tür güçlü dip akıntıları var” diye sorular sormaya başlıyoruz.

15 Temmuz öyle bir şey. Bugün 15 Temmuz'u es geçmek, onun üzerine konuşmayı değersizleştirmek ya da bu konudaki ilgileri küçümsemek, en azından benim kendi bakış açımdan, sosyolojiyi ihmal etmek demektir. Çünkü sosyoloji tam da böyle bir hikayenin üzerine oturuyor. Ama işin ilginç tarafı, daha on yıl geçti üzerinden ve on yıl, yaranın soğumadığı, henüz üzerinde çapraz düşüncelere, çapraz analizlere fırsat verecek çeşitlilikte bilgilere sahip olmadığımız bir süreç. Bununla beraber biz de yaşıyoruz, bizim de tanıklıklarımız var. Biz bu hikayenin bir parçasıyız. Bu hikayenin bize, çevremize, içinde yaşadığımız topluma maliyetleri hakkında çok ağır tanıklıklarımız var.

Olayları hatırladığımızda hepimiz duygulanıyoruz. Çünkü yaşayanların duygulanmadan bu süreci anlatması, sosyal bilimci soğukkanlılığıyla bunu

konusması o kadar da kolay değil. Hele kayıplarınız varsa, tanıklıklarınız yaşama yönelik ilgilerinizi paramparça etmişse, içinden çıkılmaz bir kargaşanın parçasıysanız, bu süreç artık en azından on yıllık bir analiz ortaya koymanızı gerekli kılıyor.

Herkesin Ayrı Bir 15 Temmuz'u Var

Herkesin bir 15 Temmuz'u var. Önce oradan başlayalım. Kemalistlerin bir 15 Temmuz'u var. FETÖ'cülerin bir 15 Temmuz'u var. Akademisyenlerin bir 15 Temmuz'u var. Sağın, Türk ulusal söyleminin, İslamcılarının, Marksistlerin kendine özgü bir 15 Temmuz tanımı var. Tiye alanlar mı dersiniz, dalgaya alanlar mı? Üzerine çökenler, örtbas etmeye çalışanlar? “Orada bir şey olmadı aslında”, “Bütün bunlar bir senaryoydu” diyenleri mi ararsınız?

Nereden bakarsanız bakın, 15 Temmuz birbirinden farklı perspektiflerin ve tabii ki stratejilerin etkili olduğu bir olay. Dolayısıyla bazılarının görünmez kılındığı, bazılarının görünür kılındığı, bazılarının olabildiğince fazla abartarak asıl mevzuyu konuşmamızı engellediği, bazılarının da olabildiğince küçümseyerek görmemize filtre koyduğu bir süreçten başlıyoruz.

15 Temmuz sıradan bir gündü; önünde arkasında kutsal, milli bir hava yoktu. Öyle tuhaf, herkesi sarsan bir gecede, bir darbenin hepimizi yerinden etmeye, huzursuz etmeye başladığını hissettik. Bir sosyal bilimci, bir bürokrat olarak aslında bir yerlere doğru sürüklendiğimizi hepimiz biliyorduk. Bir kalkışma olasılığından haberdardık. Gerilimler olağanüstü bir şekilde ilerlemişti. Devlet ve hükümet yetkilileri arka arkaya açıklamalar yapmaya başlamıştı. Bir yandan da çoluk çocuğu bu hikâyeye dahil olmuş insanlarda büyük bir huzursuzluk vardı. Hükümetin ve devletin genel tavrındaki açıklık, bu hikâyeyle ortaklık eden insanlarda da bir tedirginlik yaratıyordu.

İstanbul’da köprüler kapatılmış, büyük bir saldırı vardı. Ankara’da silah sesleri, özellikle Yenimahalle’de, MİT binasına yönelik saldırı hemen gözümüzün önündeydi. Ben o zamanlar başbakan başmüşaviriydim ve doğal olarak hikâyeyle irtibatım, bir sosyal bilimci nesnelliğinden çok önce, durduğum yeri bildirmekle alakalı bir şeydi. Ben neredeyim ve olaya nasıl bakıyorum? Çocuklarıma açıklama yapmak zorundaydım.

15 Temmuz Öncekilerden Farklı

15 Temmuz, 12 Eylül’den de, 12 Mart’tan da, 28 Şubat’tan da çok farklı bir şey.

Ben bir öğretmen çocuğu olarak 1960 darbesini sonuçlarıyla birlikte yaşadım. Babam öğretmendi ve ailemdeki üyeleri seçmeye başladığımda evde 60 darbesinin esintileri vardı. Kemalizmin, Menderes üzerinden ciddi bir bunalıma düştüğüne dair bizim gibileri, özellikle taşrahları kolayca ikna edebilecekleri hikayeler. Gazeteler 1960’larda ancak 10 gün sonra ulaştığı için, siz olayların arkasında neler olduğunu görmeye pek fırsat bulamazdınız.

Ben aktif olarak bir darbenin ne demek olduğunu 12 Eylül’de yaşadım. O günlere 18-19-20 yaşlarında ulaşan arkadaşlarımız için çok ciddi etkileri olan bir darbedir. Ama çocukluk evreninde bu darbelere eriştiğiniz zaman bir aile anlatısı olarak anlarsınız. Muhtemelen 15 Temmuz’u, o gürültü patırtıyı, 2-3 yaşlarında hissedenler de bizim konuşacağımız şeyleri o kadar derinleştirme olanağına sahip olmayacaklar. Onlar muhtemelen tarih kitaplarına sızmış bilgileri çözümleyerek, bizim hissettiğimiz şeyi bizim gibi hissetmeksizin, bizde yarattığı kargaşayı, kayıpları duyumsamaksızın bir tarih anlatısı yorumu yapabilirler. Bu çok riskli bir şey.

15 Temmuz ise, herkesi durduğu yerde huzursuz eden etkileriyle gündemimize girdi ve iz bıraktı. 15 Temmuz darbe girişimi toplumun dini duyarlılıklarının hepsini ya rehin almış, ya kullanmış, ya istismar etmiş ya da karşısına almış bir hareket olarak karşımıza çıkmıştır.

Bir Unutma Sürecinin Parçasıyız

Bu oturumun başlığı “hatırlama” olarak tercih edilmiş. Hatırlama belli ki bir unutma sürecinin parçası olduğumuzu gösteriyor. Eğer unutmayla ilgili bir şey herbirimizi bu kadar ilgilendirmeseydi, eminim Enstitü Sosyal burada bir hatırlama vurgusu yapma gereği duymayacaktı.

Bu dehşet hikâyeyi devlete emanet edenler, devletin bu kriminal hikayeyi çözmesini bekleyenler, bu

hikâyenin hanemize sirayet eden boyutlarını görmezden gelenler; sahada ciddi bir unutma, hatta unutturma, üzerini kapatma, bastırma, problemiyle karşı karşıya.

İnsanlar devleti niye ele geçirmek isterler? FETÖ’nün mal varlığını, nasıl para topladıklarını, devasa şirketlerden nasıl destek aldıklarını, insanların maddi manevi varlıklarına nasıl el koyabildiklerini biliyoruz. Bir yandan “Zaman Gazetesi” gündelik hayatı konsolide ediyordu. Bir yandan “Sızıntı” daha derin, ruhani bir dil içinde yaptığı işin teolojisini üretiyordu.

Çocuklarımızın Bizden Ayrışması

Karşımıza çıkan bu sosyolojik hadise, nihayetinde çocuklarımızın bizden ayrıştığını, vatan diye bildiğimiz toprağa karşı esaslı bir mesafe içinde olduğunu, büyük bir bilinç operasyonuna maruz kaldığını gösterdi. Biz onlarla konuşamadığımızı, onların gözümüze bakarken bile bize bakmadıklarını hissetmeye başladık. Bir kısmı TÜBİTAK’ta, bir kısmı Türkiye’nin kritik sayılabilecek kurumlarında çalışan bu gençlerle aile içi sıcaklık üzerinden konuştuğumda, bir varlıkla konuştuğum hissini hiç edinmedim. Bir ara ona “mankurt” diyorlardı. Öyle bir şey ki, sizin sesiniz ona ulaşmıyor, diliniz onda bir yankı yapmıyor.

Literatür bu örgütü genellikle 80’lerden itibaren ele alıyor, görünürlüğünün ortaya çıkmasından kaynaklanan bir dikkatle 80’lere kadar geri götürüyor. Oysa ben bu örgütün 60’lara kadar giderek konuşulması gerektiğini düşünüyorum. Komünizmle mücadele derneklerinden başlayarak, bu örgütün başındaki ismin ne tür bir aktör, taşeron ya da öne çıkan bir sima olduğuna bakmak gerekiyor.

Bir Potansiyel ve Onun İstismarı

Türkiye’de Müslümanların rejimle, devletle hafif bir burukluk içinde dostluğu olduğunu biliyorsunuz. Bu burukluk bazı noktalarda alınganlığa, küslüğe, mesafeye kadar ilerleyebilir. Türk modernleşmesinin kendine özgü tabiatının, ortalama her dindarda bir çekingenlik, bir tedirginlik yarattığını hepimiz biliyoruz. Bu tedirginliğin bir potansiyel olma kapasitesini, bu potansiyelin toplumu dönüştürme konusunda birilerinin eline alet olma potansiyelini bu örgüt farkettiler ve toplum ile devlet aleyhine kullanmaya başladılar.

Ben 80’lerde, kendimi masaya yatırıyorum. Türkiye’nin değiştirilmesi, düzeltilmesi gerektiğine inanıyordum. Mevcut yapının Türkiye’nin millî kimliğini harap ettiğini düşünüyordum. Ama bağlı olduğum angajmanlar devrimden değil, ahlaktan bahsediyordu; tutarlı bir kişilik ortaya koymamızdan bahsediyordu. İmam Hatip’teki hocalarım hep, “Oğlum, İmam Hatip’lisin, her şeyiniz dikkat çekiyor, aman üzerinizde leke olmasın” derlerdi. Bu toplumda iyi bir temsil alanı üretmeye yönelik bir baskıyla büyüdük. Ama yıkmak, yakmak, imha etmek, Gezi olaylarındaki gibi saldırmak... Böyle bir potansiyele hiçbir şekilde sahip değildik.

Genel olarak toplumda bir huzursuzluk vardı: Menderes’e yapılanlar, 12 Mart’taki uygulamalar, dindar muhafazakar kitlenin maruz kaldığı örtülü örtüsüz şiddet, 28 Şubat. Bütün bunların toplumda belli bir enerjiyi bloke ettiğini biliyorum. Bana kalırsa örgüt bu enerjiyi aldı ve kendi kanalize etme biçimleriyle yönlendirdi. Toplumdaki refleksleri, ihtiyatlı bakış açılarını kullandı. Özel bir gramer dünyasına bizi taşıdı. Biz öyle bir yere sürüklendik ki, büyük toplumun düşünce aralıklarında yer almamaya başladık. Bizim artık özel bir lehçemiz olmaya başladı, yani örgütün lehçesi. Ve bu örgüt, 60’larda başlayan ama 80’lerde hızlanan

bir coşkuyla, kendi lehçesini büyük toplumdan koparmayı başardı.

1980’lerde İstanbul’da otobüslere binip örgüt liderinin vaazlarına gitmeye başlayan arkadaşlarımızın metafizik örüntüleri değişti, onlarla konuşamaz olduk. Her biri profesyonel bir misyonere dönüştü. Kasetleri izler, çocuklarınızı yurtlarına, dershanelerine verir ve varlıklıysanız varlığınızı onlara armağan ederseniz, o zaman dikkate değer bir potansiyel taşıyor olabildiniz.

Verdiğimiz Kayıplar

Böyle süreçlerden geçtik ve ciddi kayıplar verdik. Ben 15 Temmuz’un kayıplarını sadece orada şehit verdiğimiz insanlarla sınırlı saymaktan yana değilim. En insani yeteneklere, en yüksek ideallere sahip çocuklarımızın ufuklarını onlara verdik. Onların elinde kaybettiğimiz binlerce insandan bahsetmek gerekir. Anadolu taşrasındaki bir çocuğun önündeki imkanların sıkışmışlığı, yön verenlerinin olmayışı, o kasabaya sızmış bir Fethullahçının o çocuklarda yarattığı geçici ilgi; o çocukları alıp götürüyor, bir daha da geri gelmiyor. Öyle bir şey ki, şimdiki itiraflarda bile hiç kimse “ben yanlış yaptım” demiyor. Böyle bir tövbe-i nasuh görmüyorum. Bu hikayenin derin bir bağımlılıkla ilerlediğini de görüyoruz.

O zaman sorulması gereken şu: Bu noktadan sonra ne yapacağız? Burada devlete çok iş düşüyor. Eğitim politikalarının basite alınmayacak şekilde güçlendirilmesi gerekiyor. Ama buyurgan bir dille değil. İnsanlarımızı, bu topraklarla ünsiyeti olan, bu toprakların diline yakınlık duyan bir sese çağırmamız gerekiyor. Aile Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı gibi kurumlarımızı ve gündelik hayat rejimimizi onarmamız gerekiyor.

Bir Hafıza Savaşı

Şimdi ciddi bir hafıza savaşıyla karşı karşıyayız. Bu savaşın biri bizim unutkanlığımızla ilgili. Bizim kültürümüzde hatırlama, onun gereğini yapma, ders alma çabası ne yazık ki beklendiği kadar gerçekleşmiyor. Bizde akılda tutulan tek şey kaynana hikayesi. Hiç kimse evlendiği günü, nişan günündeki karşı tarafın müdahalelerini unutmuyor. Ama bu toplum kırılmış, alttan üste paramparça olmuş, ciddi sayıda şehit vermişiz. Eğer başarsalardı, bunun nereye doğru gideceği konusunda çok büyük kaygılar var. Başarılımış olsaydı ne olurdu? Bunları da konuşmak lazım.

Bunun zaaflarımızla ilgili tarafını aklımızda tutmak isterim. Bu zaaflar bizde olduğu sürece, bizi alıp götüren olur. İkincisi, her şeyin kefaretinin biz ödemek zorunda değiliz. Kefareti sorumlular ödesin. Ama bize düşen tarafı soğukkanlı bir şekilde, “orada ne oldu” sorusunu bir belgesel muhabbetiyle değil, entelektüel bir dikkatle sormak. Diyet ödeyeceksek, zaten bu toplum hep diyet ödemeye hazır bir toplum. Sürekli teyakkuz halinde olmak insanı psikolojik açıdan perişan eder. Ama etrafımızda kedi midir, yılan mıdır? Bunu seçecek kadar dikkatli bir göze sahip olmamız gerekiyor.

Hafızayı Sürdürmek

15 Temmuz’u hatırlamak, gerçeği somut kayıtlarla koruyarak gelecek kuşaklara aktarmaktır. Çünkü toplumsal hafıza zayıfladığında, yaşananlar manipülasyona, inkâra ve sıradanlaştırılmaya açık hâle gelir. Bu nedenle Hafıza 15 Temmuz’u bir müzeden ziyade yaşanmışlığın, tanıklığın ve hakikatin muhafaza edildiği bir bellek mekânı olarak düşündük. 15 Temmuz’un tankları, uçakları, cephaneleri ve planlamasıyla gerçek bir darbe girişimi olduğunu belgelemek, geleceğe karşı taşıdığımız tarihî sorumluluğun bir parçası.

Hasan Mert Kaya

Hafıza meselesi, yaşananları unutmamak ve hatırlayabilmek çok kıymetli. 12 Eylül darbesinde 3-4 yaşlarında olan çocuklar, o karanlık günleri günümüze kadar hafızasında taşıyamadı. Aynı kader, 15 Temmuz’da da tekerrür etti: O gece henüz aynı yaşlarda olan çocuklarımız, o hain girişimi bugün hatırlayamıyor bile. İşte tam bu noktada karşımıza hayati bir sorumluluk çıkıyor: yaşanan bu kırılmayı, unutulmaya bırakmadan, gelecek nesillere emanet edebilmek.

Gerçekten de 15 Temmuz Darbe girişimi Türk toplumunun tarihinde bir kırılma noktasıydı. Peki bu kırılma anı daha önceki darbelerde neden gözükmedi? 12 Eylül 1980 darbesinde, 12 Mart 1971 Askeri Muhtırasında, 27 Mayıs 1960 darbesinde... Bence bunun sebebi, toplumu motive edebilecek, sevk edebilecek ve hareketlendirebilecek kararlı bir lider duruşunun önceki darbe girişimleri esnasında olmayışydı. 15 Temmuz’un en önemli farkı bence böyle bir girişim karşısında bu ülkenin

Cumhurbaşkanının Dalaman’dan İstanbul’a hareket edebilecek cesareti göstermesi ve halkını sokağa davet edebilmesiydi.

Hafıza-i Beşer Nisyan İle Malûl

Bizler insanlar olarak unutmaya eğilimliyiz. Eskiler bunu “Hafıza-i beşer nisyan ile malûl” sözüyle ifade ediyordu. Aslında bir taraftan unutmak güzel bir şey, çünkü yaşanan acıları hep aynı yoğunlukla hissetmek bir toplum için ne kadar yorucu ve yıpratıcıdır. Ancak diğer taraftan toplumsal huzurumuza etki eden hadiseleri unutmak ve gereken önemi vermemek de toplumun kimliği için bir o kadar tehlikeli ve risklidir.

Nitekim 15 Temmuz’la ilgili hâlâ “Bu bir tiyatroydu, planlıydı, programlıydı.” türünden, olayı küçümseyen, hafife indirgeyen değerlendirmelerle karşılaşyoruz. Elbette herkesin kendine göre bir 15 Temmuz algısı var. Ama böylesi kritik anlarda asıl belirleyici olan, gerçeğin ta kendisi ve o gerçeği

ispatlayan somut veriler, somut kayıtlardır. Bunlar, hem mizansenin hem de manipülasyonu boşa çıkaracak en güçlü kanıtlardır. Ve bizim elimizde bu gerçekler var. Burada bize düşen görev, bu gerçekleri titizlikle muhafaza etmek ve genç kuşaklara eksiksiz aktarabilmektir. Bu, üzerine hassasiyetle eğilmemiz gereken bir mesele.

Tarihin Tekerrür Eden Kırılmaları

Bir önceki konuşmada 1876’da Sultan Abdülaziz’in bir darbeyle tahttan indirilip birkaç gün sonra şüpheli şekilde ölü bulunmasından söz edilmişti. Ben hatta buna belki uygun düşecek 1807’yi de örnek verebilirim: Kabakçı Mustafa isyanıyla III. Selim’in bir darbeyle yerine IV. Mustafa’nın geçirilmesi, paramparça edilmesi ve cesedinin tanınmayacak hale getirilmesi... Bizim geçmişimize baktığımız zaman bence bu da bir darbeydi. Daha sonrasında Sultan Abdülhamit’in hâli yine aynı şekildeydi. Cumhuriyet dönemine geldiğimizde 1960’ta yaşananlar, bu ülkenin oyuyla seçilmiş

hükümetinin temsilcilerine layık görülen muameleler... Hafızalarımızda hâkeza 12 Eylül 1980 darbesinde yaşananlar var. Ben tanık olduğum, hafızamda yer eden 15 Temmuz’un dışında, 28 Şubat sürecinde yaşananları hatırlıyorum. Bir üniversite öğrencisiydim o sırada. O zamanlar yaşananlar benim hafızamda çok canlı, unutmadım. Hâkeza 15 Temmuz...

Bizler bu nesil olarak bunları biliyoruz ama gerçekten içinde yaşadığımız coğrafya, katman katman bu sistemi bir mekanik olarak kullanıyor. Biraz sonra elimden geldiğince bu sistemden söz edeceğim. Bu tip girişimlere, manipülasyonlara karşı uyanık olmamız gerektiğine inanıyorum. Çünkü biz İsveç, Norveç, Finlandiya gibi ya da Kanada gibi, doğal sınırlarında ve sınır rakiplerinin olmadığı bir coğrafyada yaşamıyoruz. Eski dünya olarak tabir edilen coğrafyanın, yakın Asya’nın en kilit, en merkezi noktasındayız. Ve burada kültüründen enerjisine kadar birçok alanda söz sahibi olmak isteyen güçler var. Tabii onlar da kendi açılarından, kendi menfaatleri bakımından bunu isteyeceklerdir; bu da onlar açısından anlaşılabilir bir durum. Bizim açımızdan onların anlaması gereken durum ise şu: bizim bu topraklarla bağımız, tutkumuz ve sevdamız, ve bu toprakları gelecek nesillere nasıl emanet edeceğimiz.

Şimdi bu noktaya geldiğimiz zaman, yaşadığımız 15 Temmuz gerçekten çok ciddi bir girişimdi. Bu ülkede farklı bir rejim, farklı bir sistem kurmanın; halkın seçilmiş iktidarını, halkın gücünü öteleyip kukla bir rejim kurmanın çok ciddi bir girişimiydi. Çok şükür başarılı olmadı.

Bir Müze Olmasının Ötesinde Yaşayan Bir Bellek

Burada bizim en önemli katkımız, benim de çalışma arkadaşarımla içinde bulunduğum, 2018 yılında açılan Hafıza 15 Temmuz Müzesi’nin kuruluşunda çalışmak oldu. Fakat burayı yaparken birkaç noktadan hareket ettik. Başlangıçta bizim bu gerçekleştirdiğimiz, kuruluşunda görev aldığımız mekân bir müze olarak düşünülüyordu; hâlâ da aslında belki resmî adı müze. Fakat biz şuna karar verdik: yaptığımız şey aslında bir müze değil. Yaptığımız şey aslında yaşananları, bir yaşantıyı, bir belleği muhafaza altına almak ve bunu insanlara aktarabilmek, gösterebilmek.

Çok şükür, bittikten sonra; 15 Temmuz’a, yaşananlara burun kıvrıran birçok kişi de buraya geldikten sonra “Ben bunu bilmiyordum gerçekten, bu böyle olamaz.” dedi. Çünkü bunu yaparken insanlar, “Şu saatlerde Türkiye’de bir darbe oluyor, bizim çocuklar işin başında...” diyen bir Amerikalı generali gördüğü zaman, bunun bir tiyatro olmadığını ve gerçekten bir girişim olduğunu anlıyor. Perde arkasındaki asıl neden ne olursa olsun, şunu unutmamak gerekir: 15 Temmuz; tanklarıyla, uçaklarıyla, cephaneleriyle, planlamasıyla, programlamasıyla her yönüyle çok ciddi bir darbe girişimiydi. Bizim burada göstermeye çalıştığımız gerçek de tam olarak buydu.

Müzenin Anlatısı: Darbeleri Tarihsel Bir Perspektifle Okumak

15 Temmuz Hafıza Müzesini kurarken neyi hedefledik? En çok hedeflediğimiz şeylerden bir tanesi, 15 Temmuz bu darbelerin sonu olmayabilir, ilki de değildi. Bunun öncesi vardı; önceki konuşmalarda da bahsedilen darbe girişimleri. Ve bu darbe girişimleriyle yapılmak istenen şey de neydi? Türkiye’deki sistemi, rejimi, ekonomiyi, bu ülkenin varlıklarını, zenginliklerini, değerlerini kontrol

altına alabilmek. Darbeler de bu kontrol sisteminin bir aparatı olarak düşünülüyor.

Bir tık ötesine geçtiğiniz zaman aslında nereye gidebilirsiniz? 12 Eylül darbesinde ne vardı? Kapitalist sistemin ve onun temsilcisi Amerika’nın, Komünist Rusya’yı çevreleme politikası vardı. O çevreleme politikasının gereklerinden bir tanesi de, Rusya’yla sınırdaş olan ülkelerde Rusya’nın komünizmi yaymasını önlemek amacıyla “yeşil kuşak” denen yapıları oluşturmaktı. Şimdi burada da darbe yine tercih edilen bir yöntemdi. Dolayısıyla büyük yapıların araçlarından bir tanesi. Amaç hep aynı: sömürmek, kontrolü tutabilmek. Ve bunun da farklı farklı yöntemleri var.

Biz Hafıza 15 Temmuz’u gerçekleştirirken bunu işledik. Tabii ki birinci katta, ana girişte, 15 Temmuz’u, bütün yaşananları, İstanbul ve Ankara ekseninde ağırlık olmak üzere, Marmaris’i de içine katarak ziyaretçiye aktarmayı amaçlayan dinamik bir anlatımla, sunum politikasıyla bunu oluşturmaya çalıştık. Diğer taraftan da aslında bu sistemin 1492’de bizlere “keşifler çağı” diye lanse edilen, ama aslında sömürü çağının başlangıcı olan dönemle başlayıp yüzyıllar içerisinde bu sömürü mekaniğinin nasıl değiştiğini ve bunun merkezinde de darbelerin nasıl bir işlev gördüğünü aktarmaya çalıştık.

Darbeler Tarihinden Çıkarılan Ortak Dersler

Ve gerçekten dünya darbeler tarihini, Güney Amerika’da yaşananları incelediğimiz zaman, Orta Doğu’da yaşananları incelediğimiz zaman, çok farklı gerçeklerle karşılaşyoruz. Ve bu gerçekler bizim farkındalığımızı artıran, hassasiyetimizi besleyen örnekler oluyor. Örneğin İran’da zamanında yaşanmış olan, Musaddık darbesi olarak tarihe geçen geçen bir darbe var. Ve bu darbenin yapılmasının tek sebebi, Başbakan Musaddık’ın İran petrollerini millîleştirmesi; yani British Petrol’den alıp İran petrollerini millîleştirmesi... “Bu petrolün geliri İran halkınındır” diyecek kadar meşru, makul, doğru bir şey yapmış olması, ve bunun üzerine bir darbeye karşılaşmış olması. Hatta ayrıntılarda CIA’nın bu iş için 1 milyon dolar ayırdığı, ama 60 bin dolar gibi çok küçük bir bütçeyle darbeyi gerçekleştirdiği için ofiste şampanya patlatarak kutladığı anlatılır.

Yani şimdi bunları alın, kendinize uyarlayın. Bizim için de bir yerlerde odalar kuruldu, bizim için de bir yerlerde bir takım birilerine bütçeler verildi. Onlar o bütçelerle, inançlarla, öğretilerle kandırıldı. Ve bir süre sonra da, bir kısmı belki kandırıldı ama çok büyük bir kısmı bile isteye, planlı bir şekilde kendi ülkelerine bu ihanet silahını çekebildiler. Bu ülkenin uçağıyla, bu ülkenin tankı tüfeğiyle... Bu ülkenin insanına yönlendirdiler bu silahları.

Kriz Anlarında Liderliğin Belirleyici Rolü

O gün en büyük şansımız, bu millete, bu halka liderlik eden böyle güçlü bir liderin, basiretli bir liderin olmasıydı. Marmaris sürecinde mesela Cumhurbaşkanıma teklif edilen bir şey var, biliyorsunuz. “Sizi Yunan adalarına götürelim efendim, 5-6 dakika içerisinde sizi oraya ulaştırabiliriz” dendiğinde, kendisine bu önerildiğinde, “Siz ne diyorsunuz? Ben İstanbul’a nasıl giderim diye size soruyorum, siz bana ne diyorsunuz?” diye çıktığını biliyoruz. Bu çok önemli işte. Liderlik tam da böyle bir anda ortaya çıkıyor. Bunu gören insan da o liderin peşinden gidiyor. Dolayısıyla evet 15 Temmuz’da bir kırılma yaşandı. Ama bu kırılmanın kilit taşı da bu irade,

bu duruştu. Bu da bizim gerçekten büyük bir şansımızdı.

Sömürü Düzeninin Farklı Araçları

Biz burada özellikle müzeyi yaparken alt katta bir “Sömürü Mekanığı” dediğimiz sisteme yer verdik. Aynı şeye Enstitü Sosyal’in himayesinde gerçekleştirdiğimiz ‘Dünya Dekolonizasyon Forumu’ çerçevesinde yapmış olduğumuz sergide de yer vermeye gayret ettik. Burada neler görüyoruz mesela? Hepimizin hafıza dağarcığında bazı kelimeler var: ambargo. Bugün kim karşı karşıya mesela ambargo uygulanması ile? İran uluslararası camiada uygulanan ambargolar ile karşı karşıya. Kıbrıs Harekâtı sırasında kim karşı karşıyaydı? Biz karşı karşıyaydık.

Bir diğer kavram: ‘Muz Cumhuriyeti’. Nedir Muz Cumhuriyeti? En önemli ihracat kalemi, belki de tek ihracat kalemi muz olan bir ülkeye uygulanan gümrük vergisi yüzde 300 arttırıldığı zaman, bunun, o ülkedeki bütün çiftçileri, bütün toptancıları, bu ticaretle uğraşan herkesi bir anda mağdur etmesi ve âdeta kazan kaldırarak meşru hükümetin yıkılmasını sağlamasıydı. Bir “muz cumhuriyeti” olarak bu, dünya siyaset literatürüne geçen kavramlardan bir tanesi oldu.

Başka hangi kavramları görüyoruz? Mesela yine bu sömürü sisteminde ‘Kukla Rejimleri’ görüyorsunuz. Yani işte İngiltere Kraliçesi’nin ya da Kralı’nın “sen kralsın, kraliçesin” dediği için yönetimin başına gelen; bundan 100 sene önce tüccar bir takım ailelerin, yapıların hükümet ettiğini, başa getirdiğini görüyorsunuz. Bunların, bu ülkelerin, bu rejimlerin buradaki emperyalist sisteme karşı çıkmasını bekleyebilir misiniz? Herhangi bir Gazze olayı, Filistin olayı hakkında ses çıkarabileceklerini tahayyül edebilir misiniz? Tam tersine, Filistin bayrağı açmayı ve bir Filistin atkısı takmayı dahi suç sayan, spor etkinliklerinde de bunları yasaklayan bir yapıyla karşılaştık, gördük. İşte bunun sebebi kukla rejimlerdi.

Başka neler görüyoruz? Mesela harita. Haritalara baktığımızda suni sınırlarla çizilen haritaları görüyorsunuz. İşte herkes çok konuşur, belki bir efsanedir ama gerçeklik payı olan kısımlar da var; “Churchill hıçkırığı” vardır mesela. Churchill Orta Doğu’nun sınırını çizerken, Suudi Arabistan’la Ürdün arasındaki bir yeri tam çizirken, hıçkırmış, viskisinden bir yudum aldıktan sonra, kalem şöyle sekmiş. O bölgeye “Churchill hıçkırığı” denir. Bu belki gerçeklerin abartılmış hâlidir, bilemiyorum, ama gerçek olan şeylerden bir tanesi şu: “Arapların annesi” lakabıyla da tarihe geçen ünlü İngiliz arkeolog ve casus Gertrude Bell’in; Bağdat’tan, Londra’daki bir arkadaşına yazdığı mektupta “yazımın çirkinliğinden dolayı lütfen kusuruma bakma, dün tüm gece boyunca Irak’ın sınırlarını çizmekle meşguldüm” diye yazması. Bu gerçek işte. Yani buradaki sınırlar, sorunlara gebe bırakılarak çizilen sınırlar. Kafkasya’daki sınırlar hâkeza böyle. İşte Balkanlar da böyleydi ve bunun en büyük acılarından bir tanesini, yine geçtiğimiz günlerde yıl dönümünü idrak ettiğimiz Bosna’da yaşadık. Oradaki katliamda, oradaki soykırımlarda gördük bunları.

Yani coğrafyamız hep böyle bir ateş çemberi ve potansiyel riskler barındıran bir coğrafya. Darbeler de bu risklerin en önemlilerinden bir tanesi. Allah tekrar yaşatmasın bu millete. Gerçekten sağlıklı, sıhhatle, basiretle gençlerimizi yetiştirmeyi nasip etsin.

İstanbul'un En Uzun Gecesi

15 Temmuz'u yalnızca o geceyle sınırlı düşünmek eksik olur; öncesinde Türkiye'yi yönetilemez göstermek için yürütülen uzun bir hazırlık süreci vardı. O gece en kritik sorumluluk, sahadaki personelin tereddüt etmeyeceği net bir irade ortaya koymaktı. Dengeyi kaybetmeden görev bilinciyle hareket ederken, milyonlarca vatandaşın güvenliğini ve İstanbul'un tamamını aynı anda gözetmek zorundaydık. Alınan her karar, devlet düzeninin korunması ve darbe girişimine karşı ortak direniş açısından tarihî bir ağırlık taşıyordu.

Mustafa Çalışkan

1960 darbesi Türk toplumunda büyük bir travma oluşturdu. Bir başbakan ve iki bakan çok kötü ve kabul edilemez bir şekilde idam edildi. Türk toplumu bu travmayı hiçbir zaman unutmadı.

Daha sonra 12 Mart süreci, 12 Eylül 1980 darbesi, 28 Şubat ve 2007'deki e-muhtıra gibi müdahaleler yaşandı. 12 Eylül'de 650 bin kişi gözaltına alındı, 210 bin dava açıldı, 230 bin kişi yargılandı. 7 binden fazla kişi hakkında idam cezası istendi, 517 kişinin idamına karar verildi ve 50 kişi idam edildi. Bunlar Türk toplumu açısından son derece ağır sonuçlardı.

1980 darbesinden önce de toplumu darbeye hazır hâle getirmeye yönelik bir süreç yaşandı. Dönemin bazı devlet görevlileri, kendilerine neden müdahale etmekte geç kaldıkları sorulduğunda "Darbenin olgunlaşmasını bekledik" diyebilirdi. 1978 ile 1980 yılları arasında sağcı ve solcu insanlar birbirini öldürürken bazıları darbenin olgunlaşmasını bekliyordu.

Benzer bir ortamın 15 Temmuz öncesinde de oluşturulmaya çalışıldığını düşünüyorum. 2013 Gezi olaylarından 6-8 Ekim 2014 olaylarına, 15 Temmuz 2016'ya kadar geçen yaklaşık üç yıllık dönemde çok sayıda büyük saldırı yaşandı. Yüzlerce güvenlik görevlimiz ve vatandaşımız hayatını kaybetti, binlerce kişi yaralandı.

Kobani olayları, Savcı Mehmet Selim Kiraz'ın şehit edilmesi, Suroç saldırısı, Ankara Garı saldırısı, İstanbul Vezneciler saldırısı ve Atatürk Havalimanı saldırısı bu dönemde gerçekleşti. Silahlı saldırılar, canlı bombalar ve bombalı araçlarla toplumda "Yönetilemeyen bir ülke, yönetilemeyen bir İstanbul ve yönetilemeyen bir Ankara var" duygusu oluşturulmaya çalışıldı.

Darbe Girişiminin İlk Haberi - "Hiçbir Polis Silahını Teslim Etmeyecek"

Darbe girişiminin başladığı saatlerde yardımcılarım ile birlikte İstanbul Emniyet

Müdürlüğünün Vatan Caddesi'ndeki makam odasında DEAŞ'a yönelik bir operasyonun hazırlığını yapıyorduk. Millî İstihbarat Teşkilatı tarafından bize yaklaşık 100 adres verilmişti.

O günlerde çok sayıda canlı bomba ihbarı ve saldırısı yaşanıyor. Operasyon yapacağımız adreslerde canlı bomba bulunma ihtimali yüksekti. Bu nedenle operasyonun planlamasını ayrıntılı bir şekilde yapıyorduk.

Bu sırada yardımcılara telefonlar gelmeye başladı. Arayanlardan biri "Teslim olun, darbe yaptık" diyordu. Başka kişiler de benzer şeyler söylüyordu. İlk anda bunların ne kadar ciddi olduğunu anlayamıyorsunuz. Belki emekli veya dengesiz bir subayın kendi başına bir şey yapmaya çalıştığını düşünüyorsunuz.

Ancak daha sonra "Köprü kapatıldı, askerler polislerin silahlarını zorla almaya çalışıyor" bilgisi geldi. Bir askerin polisin silahını zorla almaya çalışması, mesleki eğitimimiz ve darbeler tarihi açısından olağanüstü bir durumdu. Bu bilgiyi alınca bulunduğum yerden fırladım ve düşünmeye vakit bulamadan şu emri verdim:

"Hiçbir polis silahını teslim etmeyecek. Gerekirse silahını kullanacak."

Bu, o anda kendiliğinden verilmiş bir emirdi. Sonradan düşündüğümüzde bu talimatın ne kadar önemli olduğunu daha iyi anladık. İstanbul Emniyet Müdürü olarak en üst seviyeden böyle açık bir talimat verdiğinizde en alt rütbedeki polis memuru da ne yapması gerektiğini net biçimde bilir.

Sessiz kalsaydık veya tereddüt etseydik, sahadaki komiserler ve polis memurları çok daha büyük bir belirsizlik yaşayacaktı. Bu emir telsiz, telefon ve sosyal medya aracılığıyla dalga dalga yayıldı ve ilerleyen saatlerde başka şehirlere kadar ulaştı.

İlk Aranan İsim: 1. Ordu Komutanı

Haberi aldıktan sonra araçlarımıza bindik. Aklıma gelen ilk kişilerden biri dönemin 1. Ordu Komutanı Orgeneral Ümit Dündar oldu.

Geçmiş darbelerle ilgili okuduklarımızdan ve yaşananlardan biliyordum ki 1. Ordu Komutanının içinde olmadığı bir darbenin başarılı olması oldukça zordu. 1960'ta, 1970'te ve 1980'de 1. Ordu Komutanlığının önemli bir konumu vardı.

Ümit Dündar Paşa'yla uzun süredir birlikte çalışıyorduk. Birbirimizi tanıyor, seviyor ve sayıyorduk. Vatan Caddesi'nden Boğaziçi Köprüsü'ne gidene kadar kendisiyle dört veya beş defa telefonla görüştüm. Kendisine şunları söyledim:

"Komutanım, olağanüstü bir durum var. Askerler polislerin silahlarını zorla almaya çalışıyor. Biz silah teslim etmeyiz. Bizi tanıyorsunuz; ölse de silahlarımızı teslim etmeyiz. Ancak askerle polis arasında çatışma çıkabilir. Bildiğiniz bir şey varsa lütfen benimle paylaşın."

Bu, tarihî bir konuşmaydı. Çünkü birkaç dakika sonra askerle polis birbirine kurşun sıkabilirdi.

Ümit Paşa, arkadaşlarıyla görüşerek bana döneceğini söyledi. Birkaç dakika sonra aradı ve hiç kimseye ulaşamadığını belirtti. Ankara'da ve diğer komuta noktalarında telefonlarına cevap veren kimse olmadığını söyledi.

Kendisine defalarca durumun çok ciddi olduğunu, biraz sonra izah edilemeyecek olaylar yaşanabileceğini söyledim. Bildiği bir şey varsa paylaşmasını istedim. Ancak herhangi bir bilgisi olmadığını söyledi.

Bunun üzerine kendisini eski adıyla Boğaziçi Köprüsü'ne davet ettim. İstanbul Valisi Vasip Şahin'in de oraya geleceğini ve durumu birlikte değerlendirebileceğimizi söyledim.

Normal şartlarda 1. Ordu Komutanı, İstanbul Emniyet Müdürü kendisini köprüye çağırdı diye

akşam evinden kalkıp gelmeyebilir. Konu doğrudan onun işi gibi görünmeyebilir ve uygun bir cevap vererek evinde kalabilir.

Ancak Ümit Dündar Paşa hemen evinden ayrılarak köprüye geldi. Evinden ayrılmasından yaklaşık 10-15 dakika sonra FETÖ mensubu askerler lojmanını bastı. Ümit Paşa’nın evde olduğunu düşünerek kendisini aradılar. Ayrıldığını öğrenince oradan gittiler.

Eğer Ümit Paşa, “Benim orada ne işim var?” diyerek evinde kalsaydı belki de elleri kelepçelenmiş bir ordu komutanı olarak tarihe geçecekti. Fakat köprüye geldi ve ilerleyen saatlerde Cumhurbaşkanımızın talimatıyla Genelkurmay Başkan Vekili sıfatıyla üniformasını giyerek darbecilere karşı görev aldı.

Boğaziçi Köprüsü: Başlangıç, Düğüm ve Çözüm Noktası

Ümit Dündar Paşa Boğaziçi Köprüsü’ne geldiğinde İstanbul Valimiz Vasip Şahin de oradaydı. Birlikte durum değerlendirmesi yaptık.

Boğaziçi Köprüsü darbe girişiminin başlangıç, düğüm ve çözüm noktasıydı. Darbe girişiminin İstanbul’daki görünür başlangıcı orada oldu. En ağır sorunların önemli bir bölümü orada yaşandı. Sonunda darbeci askerlerin ellerini kaldırarak teslim olmasıyla da süreç yine orada noktalandı.

Ben yaklaşık 21.30’dan sabah 08.00’e kadar, o günkü adıyla Boğaziçi Köprüsü’nde kaldım.

Aldığımız eğitim açısından İstanbul Emniyet Müdürünün köprüde mi yoksa karargâhta mı bulunması gerektiği tartışılabilir. Normal şartlarda karargâhta bulunmam, kameralar üzerinden bütün İstanbul’u takip etmem ve arkadaşlarımı oradan yönlendirmem gerekirdi.

Ancak açıklayamadığım bir duygu bizi köprüye götürdü ve orada tuttu. Bulunduğumuz yer tamamen açık bir alandı. Üzerimizden uçaklar ve helikopterler geçiyor, karşımızdaki tanklardan ateş ediliyordu. Yanımızda insanlar vuruluyor, yaralanıyor ve hayatını kaybediyordu.

Köprünün Hemen Açılmaması Kararı - “Dengeyi Kaybetmedik”

Valimizle birlikte görev paylaşımı yaptık. Sayın Valimiz bir taraftan Cumhurbaşkanımız, İçişleri Bakanımız ve Berat Albayrak ile irtibat kuruyordu. Ben de gece boyunca zaman zaman Cumhurbaşkanımız ve bakanlarla görüştüm.

Valimiz köprüden ayrılmadan önce bana ısrarla “Köprüyü açalım Mustafa Bey, bir an önce köprüyü açalım” dedi.

Yanımızda yaklaşık 15 özel harekât polisi bulunuyordu. Valimize, köprüyü açabileceğimizi ancak büyük ihtimalle şehit vereceğimizi söyledim. Köprü alınamayacak bir yer değildi. Fakat Türkiye’nin farklı bölgelerinden gelen bilgiler, olayın yalnızca köprü veya İstanbul’la ilgili olmadığını gösteriyordu.

Özel harekâtçı arkadaşları topladım ve köprüyü alıp alamayacaklarını sordum. “Alırız” dediler. Ne kadar süreceğini söyleyemeyeceklerini, şehit verebileceklerini ancak köprüyü mutlaka geri alabileceklerini ifade ettiler.

Onlara, korkan veya karşılarında üniformalı askerler bulunduğu için tereddüt eden varsa ayrılabileceğini söyledim. Ayrılan hiç kimseye kızmayacağımızı belirttim. Hiçbir arkadaşımız geri çekilmedi. Hepsi şehit olmaya hazır olduklarını söyledi.

Buna rağmen müdahaleyi beklettim. Çünkü köprüdeki askerlerin bir kısmını öldürmeye

başlasaydık çatışma bambaşka bir boyuta geçebilirdi. Biz askerleri öldürdüğümüzde, askerler de önlerine gelen herkese ateş etmeye başlayabilirdi. Bir kısmı zaten bunu yapıyordu.

O gece yaptığımız en önemli şeylerden biri, Allah’ın yardımıyla dengeyi kaybetmemekti. Duygusal davranmadık ve görev bilincinin dışına çıkmadık.

Yalnızca o anda yaşadıklarımızın etkisiyle hareket etseydik sonuç çok daha farklı olabilirdi. Köprüde sergilediğimiz dengeli tutum sabaha kadar sürdü. Bu tutum, yalnızca o geceyi değil, 10 veya 20 yıl sonra askerle polisin, orduyla emniyetin karşı karşıya gelmesini de önlemeye yönelik bir sabırdı.

İstanbul Genelinde 80-100 Kritik Nokta

Köprüde bulunurken yalnızca köprüyle ilgilenmiyorsunuz. İstanbul’da 39 ilçe emniyet müdürlüğü, 125 polis merkezi ve binlerce polis vardı. İlk aşamada 27 farklı noktada çatışma yaşanıyordu.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi, AK Parti İstanbul İl Başkanlığı ve Atatürk Havalimanı gibi birçok yerde saldırılar ve işgal girişimleri vardı. Bunun yanı sıra akla çok gelmez ama Topkapı Sarayı gibi kritik yerleri de hesaba katmak gerekiyor. Bazen bizim müdahale ettiğimiz, bazen darbecilerin saldırdığı büyük bir karmaşayı yönetmek zorundaydık.

İstanbul’u bir meydan muharebesi alanı gibi düşünün. Şehir bir ucundan diğerine yaklaşık 150 kilometrelik bir alanı kapsıyor. Bu alanın içinde milyonlarca ifade edilen sayıda insan kontrolsüz bir şekilde sokağa çıkmıştı. İnsanların yönlendirilmesi, zarar görmemesi ve belirli alanlara sevk edilmesi gerekiyordu.

İlk başta 27 çatışma noktasından bahsediyorduk ancak yayın kuruluşları, önemli kişilerin evleri, misyon şefleri gibi korunması gerekenler de hesaba katıldığında ilgilendiğimiz nokta sayısı 80 veya 100’e ulaşıyordu.

Cumhurbaşkanı Erdoğan’la Köprüde Yapılan Görüşme

Gece yarısına doğru Cumhurbaşkanımız beni aradı ve nerede olduğumu sordu. Boğaziçi Köprüsü’nde olduğumuzu söyledim. Karşımızda zırhlı araçlar bulunduğunu ve bize ateş edildiğini anlattım.

Cumhurbaşkanımız, “Sizin zırhlı aracınız yok mu Mustafa Bey?” diye sordu. Zırhlı aracımız bulunduğunu söyledim. Bunun üzerine bizim de zırhlı aracımıza binerek karşılık vermemiz gerektiğini belirtti.

O dönem İstanbul’daki bütün zırhlı araçlar hendek olayları sebebiyle o bölgeye yönlendirildiği için Cumhurbaşkanımızın sorduğu anlamda yalnızca bir zırhlı aracımız vardı. Bunu söylediğimde bir süre durdu ve “Koca İstanbul’da bir tane mi zırhlı araç var?” diye sordu. Kendisine merak etmemesini ve gerekeni yapacağımızı söyledik.

Atatürk Havalimanı Kulesinin Alınması

İlerleyen saatlerde Cumhurbaşkanımızdan yeniden telefon geldi. Atatürk Havalimanı’nın ve özellikle kontrol kulesinin durumunu sordu.

Havalimanı büyük ölçüde işgal altındaydı. Vatandaşlar bölgeye gelmeye başlamıştı ancak kontrol kulesi darbecilerin elindeydi. Cumhurbaşkanımız “Kule benim için önemli” dediğinde İstanbul’a gelmeyi düşündüğünü tahmin ettim.

Kulenin ne kadar sürede alınabileceğini sordu. O gecenin heyecanıyla ve Cumhurbaşkanıyla konuşmanın oluşturduğu sorumlulukla “15-20 dakika içinde alırız” dedim. Ancak ben Boğaziçi

Köprüsü’ndeysdim. Havalimanında kaç özel harekât polisi bulunduğunu sordum. Yalnızca dört kişinin bulunduğunu ve onların da Özel Harekât Şubesinden destek beklediğini söylediler.

Kendilerine destek beklememelerini ve 15-20 dakika içinde kuleyi aldıkları bilgisini vermelerini söyledim. Son derece ağır bir talimattı. Fakat yaklaşık 20 veya 30 dakika sonra arkadaşlarımız arayarak kuleyi aldıklarını bildirdi. Biz de durumu Cumhurbaşkanımıza ilettik. Cumhurbaşkanımız ailesi ve yakınlarıyla birlikte böylece Atatürk Havalimanı’na indi.

Cumhurbaşkanlığımızın Liderliği ve Halkın Sokağa Çıkması

Darbe girişiminin önlenmesinde halkına güvenen, onları meydanlara davet edebilen, onlarla birlikte hareket eden ve korkmayan bir liderimiz olması belirleyici oldu. Bugün üzerinden yıllar geçtiği için bunları bir hikâye gibi anlatıyoruz. Ancak halkı sokağa davet etmek kolay bir iş değildir. Böyle bir çağrı yaptığınızda karşılık görmemeniz de mümkündür. Cumhurbaşkanımız halkı sokağa davet ettiğinde yalnızca İstanbul’da milyonlarca insan dışarı çıktı ve liderinin yanında yer aldı. Cumhurbaşkanımız bir köşeye veya kapalı bir alana çekilmedi. Uçağa binerek İstanbul’a geldi ve vatandaşların arasına katıldı. Bu tutum, darbecilere karşı kazanılan başarının en önemli nedenlerinden biriydi.

Önceki darbelerden farklı olarak devlet teşkilatlarının büyük bölümü meşru yönetimin yanında yer aldı. Vatandaş da devletin yanında durdu. 1960 darbesinin ve Adnan Menderes’in idamının bıraktığı travmayı taşıyan toplum, yeni bir liderin daha darbecilere teslim edilmemesi yönünde kararlılık gösterdi.

15 Temmuz gecesinde ise elinde çakı bile olmayan vatandaşlar ve sınırlı silahlara sahip polisler vardı. Karşı tarafta ise uçaklar, helikopterler, tanklar ve uzun namlulu silahlar bulunuyordu. Bu silahlarla sabaha kadar vatandaşları korkuttular, yaraladılar ve şehit ettiler.

15 Temmuz’un klasik darbe anlayışından farklı olduğunu düşünüyorum. Aynı anda FETÖ mensubu askerler, bürokratlar ve siviller; sınırdaki bekleyen terör unsurları, düşman ülkelere ait unsurlar, uydu takip sistemleri ve siber saldırılar devreye girdi.

Darbe, her taraftan ve bütün imkânlarla devleti teslim almaya çalışan topyekûn bir girişim hâline gelmişti.

Cumhurbaşkanımızın ailesinin ve yakın çalışma arkadaşlarının tutumu da önemlidir. Eşi, çocukları, damadı, diğer yakınları ve uzun yıllar içinde oluşturduğu parti teşkilatı, bir saat veya bir gün sonra ne olacağını bilmeden yanında durdu. Bu konu 15 Temmuz anlatılarında daha fazla öne çıkarılmalı.

“Yalnızca Besmele Çekebildim”

Yaklaşık 20 ameliyat geçirmiş bir 15 Temmuz gazisi bir gün bana, “Sayın Müdürüm, siz abdest almışsınız, iki rekât namaz kılmışsınız, çocuklarınızla vedalaşıp öyle çıkmışsınız” dedi. Bunu nereden duyduğunu sordum. Televizyonda veya başka bir yerde dinlediğini, ancak tam olarak hatırlamadığını söyledi. Oysa ben yalnızca besmele çekebilmiştim. Ne abdest almaya vaktim oldu, ne namaz kılmak aklıma geldi, ne de çocuklarımla vedalaşabildim. Elbette bunları yaparak çıkmayı isterdim. Fakat olaylar o kadar hızlı geliyordu ki bunları düşünmek bile aklıma gelmedi.

O gece bir dakika sonrasını planlamak son derece zordu. Telefonlar, telsizler ve yanımıza gelen haberler hiç durmuyordu. Bir yerin vurulduğu, başka bir yerin basıldığı veya yeni bir saldırı başladığı bilgisi geliyordu.

İki telefonum üzerinden 24 saat içinde gerçekleşen toplam arama sayısı bini geçti. Bunların belki 500'üne biz veya karşı taraf cevap veremedi. Telefonlar sürekli çalışıyordu.

“Genelkurmay Temsilcisiyim, Teslim Olun”

Köprüye geldiğim sırada bir telefon aldım. Arayan kişi kendisini Genelkurmay temsilcisi olarak tanıttı. Kim olduğunu tekrar sorduğumda tepeden bir üslupla “Genelkurmay temsilcisiyim” dedi. Ardından hemen teslim olmamızı, kan dökülmemesi gerektiğini söyledi.

Ben de kendisine, “Böyle Genelkurmay temsilcisi olmaz, kapat telefonu” diyerek görüşmeyi sonlandırdım.

“Emniyet Müdürünü koruyun”

Halkımızın o geceki tutumunu anlatan önemli bir olay daha var.

Boğaziçi Köprüsü'nde bir aracın üzerine çıkarak vatandaşlara hitap ettim. Orada belirli bir komuta düzeni yoktu. Toplumun çok farklı kesimlerinden insanlar bir araya gelmişti. Onları yönlendirmemiz gerekiyordu.

Birlikte köprüye doğru ilerleyeceğimizi ve askerleri teslim alacağımızı söyledim. Özellikle köprüde bulunan darbeci askerlerin masum olduklarını düşünmüyordum.

Saf hâlinde yürümeye başladık. Önümde vatandaşlardan oluşan bir sıra vardı. Çelik yeleğim olduğu için öne geçmek istedim. En azından kurşun gelmesi hâlinde diğer insanlara göre daha şanslı olduğumu söyledim.

Ancak beni hiç tanımayan vatandaşlar “Emniyet Müdürünü koruyun” diyerek önümde ikinci bir saf oluşturdu. O safta yer alan insanlardan daha sonra şehit olanlar oldu. İki defa yayılım ateşine maruz kaldık. İlkinde yere yığıldık ve polisler üzerime kapandı.

Kırk yıllık bürokratik hayatım boyunca Türk askerinin veya polisinin masum halkın üzerine ateş edeceğini düşünmemiştim. Kurşunların başımızın üzerinden geçtiğini hissediyordum ancak hâlâ bizi yalnızca korkutmaya çalıştıklarını düşünüyordum.

“Türk milletinin üzerine ateş etmezler” diyordum. Fakat ateş ettiler. Bu, kırk yıllık inancımı sekteye uğrattı.

Askerle Polisi Karşı Karşıya Getirmemek

Bütün bunlara rağmen askerle polisi kalıcı biçimde karşı karşıya getirmemek için büyük çaba gösterdik.

Darbecilerin teslim alınmaya başlamasının ardından kesin ve açık bir talimat verdim. Telsiz üzerinden bütün personele, teslim olanların bizim misafirimiz olduğunu ve savcılara teslim edileceklerini söyledim.

İstanbul'da teslim alınan kişilere kötü muamele yapılmaması için özel hassasiyet gösterdik. Köprüde ilk karşılaşma anında, yanında eşi veya çocuğu vurulmuş vatandaşlarla darbeciler birdenbire karşı karşıya gelince kısa süreli bir arbede yaşandı. Ancak bunun dışında İstanbul'da sistematik kötü muameleyle ilişkin herhangi bir şikâyet olmadı.

Bayrampaşa Çevik Kuvvet Teslim Edilmedi

Sabah saat 04.00 civarında Çevik Kuvvet Müdürümüz Kayhan Ay beni aradı. Bir albayın tanklarla birlikte Bayrampaşa Çevik Kuvvet yerleşkesine geldiğini ve orayı teslim almak istediğini söyledi.

Kendisine şu talimatı verdim:

“Öleceksiniz ama orayı teslim etmeyeceksiniz. Ben sana bu talimatı veriyorum. Öleceksiniz ama orayı teslim etmeyeceksiniz.”

Bayrampaşa, İstanbul'da sayisal olarak en fazla polisin bulunduğu yerlerden biriydi. Oranın ele geçirilmesi çok büyük sonuçlar doğurabilirdi.

Arkadaşlarımız, darbecilere silah çekmeleri hâlinde kendilerinin de karşılık vereceklerini ve sabaha hiç kimsenin sağ çıkamayacağını söyledi. Sonuçta verdikleri sözü tuttular ve darbecileri içeri almadılar.

Atatürk Havalimanı'nda Tek Bir Ürün Çalınmadı

Milletimizin asaletini gösteren başka bir olay Atatürk Havalimanı'nda yaşandı.

Binlerce, belki on binlerce insan havalimanına girdi. Toplumun her kesiminden insan oradaydı. Ancak Duty Free mağazalarından tek bir parfüm bile alınmadı.

Başka bir ülkede benzer bir kargaşa yaşandığında mağazalar yağmalanabilirdi. Oysa bize bir ürünün dahi alındığı yönünde şikâyet gelmedi. Bu, halkımızın o gece neden orada bulunduğunu gösteren önemli bir örnektir.

Vatan Caddesi'ne Tanklar Giremedi

Vatan Caddesi'ndeki İstanbul Emniyet Müdürlüğüne beş tankla gelindi. Darbecilerin WhatsApp gruplarından, emniyet müdürlüğüne tankla ateş edilmesi yönünde emirler veriliyordu.

Arkadaşlarımız ne yapmaları gerektiğini sorduğunda, saldırıya karşılık vermelerini söyledim. Ancak onların ellerindeki en ağır silah MP5 veya kalaşnikof düzeyindeydi. Karşılarında ise tanklar bulunuyordu.

Buna rağmen arkadaşlarımız Vatan Caddesi'ni teslim etmedi ve tanklar emniyet müdürlüğüne giremedi.

Darbeciler helikopterle yerleşkeye inmeye de çalıştı. Arkadaşlarımız ateş yakarak duman çıkardı ve araçları uygun noktalara çekerek inişi engelledi. Böylece helikopter Vatan Emniyet Müdürlüğüne inemedi.

Darbecilerin WhatsApp gruplarında “Vurun, acımayın, daha kıyıcı davranın, tankla ateş edin” şeklinde emirler bulunuyordu. Şehrin içinde tankla ateş etmek, çok ağır ve yıkıcı sonuçlar doğurabilecek bir talimattı.

Kurşunlar Altında Helalleşmek

Bugün Anayasa Mahkemesi Başkan Vekili olan İrfan Fidan, o dönemde İstanbul Cumhuriyet Başsavcı Vekiliydi.

Gece telefonla konuştuğumuzda bir taraftan kurşunlar yağıyor, diğer taraftan birbirimizle helalleşıyorduk. Bana gözaltılar konusunda hiç tereddüt etmememi söyledi.

“Ne kadar gözaltı yapmanız gerekiyorsa yapın, ben hepsiyle ilgili talimat veriyorum” dedi.

Bir taraftan görevimizi sürdürürken diğer taraftan biraz sonra hayatta olup olmayacağımızı bilmediğimiz için helalleşıyorduk.

“Düşmanınız Belli Değilse Mücadele Daha Zor”

Düşmanınız belliyse onunla mücadele etmek daha kolaydır. Savaş da elbette kötü bir şeydir ancak savaşta karşınızdaki düşmanı bilirsiniz.

15 Temmuz gibi durumlarda ise yanınızdaki korumanızdan, özel kaleminizden ve çalışma arkadaşlarınızdan şüphe etmek zorunda kalıyorsunuz. Kime güvenebileceğinizi bilemediğiniz bir mücadele, çok daha zor bir mücadeledir.

Allah ülkemize bir daha böyle bir süreç yaşatmasın.

İstanbul ve Ankara'da Değildi

Darbe girişimi yalnızca İstanbul ve Ankara'yla sınırlı değildi. Şırnak'ta, İzmir'de, Antalya'da ve Türkiye'nin farklı yerlerinde hazırlıklar vardı. Ancak İstanbul ve Ankara'nın siyasi ve stratejik önemi farklıydı.

Darbe girişiminin önlenmesinde Cumhurbaşkanımızın liderliği, devlet görevlilerinin ve emniyet teşkilatının dirayeti ve halkın Cumhurbaşkanına duyduğu güven belirleyici oldu.

Bir lider halkı sokağa davet edebilir ancak bu davetin karşılık bulmaması da mümkündür. Cumhurbaşkanımızın çağrısıyla Türkiye genelinde milyonlarca insanın sokağa çıkması darbe girişiminin başarısız olmasında temel rol oynadı.

Şehitlerimizi ve Gazilerimizi Unutmayacağız

O gece yanımda şehit olan yakın korumam Münir Alkan'ı rahmetle anıyorum.

Yakın korumam Mehmet Konay yedi veya sekiz ameliyat geçirdi ve hâlâ tam olarak iyileşemedi. Onu da burada anmak istiyorum.

15 Temmuz'da şehit olan 253 vatandaşımızı rahmetle anıyorum. İki binden fazla yaralımıza ve ağır yaralanan gazilerimize sağlık ve afiyet diliyorum.

Bu toplantı vesilesiyle altı yıldır görmediğim Sayın Bakanımızla da yeniden bir araya geldim. Bizi bir araya getiren, kendimizi anlatma ve şehitlerimizi rahmetle anma imkânı sağlayan Enstitü Sosyal yöneticilerine teşekkür ediyorum.

Allah şehitlerimize rahmet, gazilerimize sağlık ve afiyet versin.

15 Temmuz'un Dünyadaki Darbe Anlayışına Etkisi

15 Temmuz direnişi, Türk milleti için zor veya imkânsız diye bir şey olmadığını gösterdi. Zor olan yalnızca zaman alır.

15 Temmuz dünyada örnek bir olay oldu. Bu tarihten sonra darbe kavramı değişti. Liderler sahip oldukları gücün, halklar da kendi güçlerinin ve önemlerinin farkına vardı.

Liderler liderliklerini gösterebildiğinde halk da liderinin arkasında durabileceğini gördü. Bu direniş, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Türk milletiyle birlikte tarihe geçti.

Özel Şöyleşi

10. Yılında 15 Temmuz'un Hafızası

Başkanlık Divanı'nda 'Meclisi kapatalım, sığınağa inelim' diyenler de oldu. Ben ise, 'Eğer Meclis'i kapatırsak meydandakiler de dağılır, evindekiler de meydana gelmez. "Meclis bunlardan korktu, kaçtı" derler; darbecilerin "Meclisi susturduk" yalanını doğrulamış oluruz. Bize düşen burada kalmak, gerekirse burada ölmektir' dedim.

Bekir Bozdağ

O Akşam Bir Mezuniyet Törenindeydi

10 yılda neler yaşandığını da konuşuruz elbette ama önce 15 Temmuz gecesini, akşamını konuşmak isterim. O akşam bir mezuniyet törenindeydim. Gittik, programa katıldık, diplomaları verdik, cübbeler giyildi, gerekli seremoni tamamlandı. Gecenin bir vaktinde vedalaşıp ayrıldık. Ben istirahat için eve geçtim. Eşim ve çocuklarım Yozgat'taydı, onlar evde yoktu. Ben evde tekim, büyük oğlum da Ankara'daydı ama o da evde değildi. Biraz istirahate çekildim. Derken bir gürültü, alçak uçuş sesi geldi; televizyon da kapalıydı. Sonra müsteşarımız Kenan [İpek] Bey aradı. "Sayın Bakanım ne oluyor, "uçaklar Ankara'da aşağıdan uçuyor, alçak uçuş yapıyor, İstanbul'da Boğaz Köprüsü'nün kapandığını söylediler," gibi bir takım bilgiler verdi.

Televizyonu açtığımda kıyamet kopuyordu; darbe teşebbüsü olduğu çok aşikardı. Hemen önce MİT Müsteşarımızı aradım, ne oluyor diye ondan bilgi alayım dedim, ulaşamadım. Sonra Emniyet Genel Müdürümüzü aradım, ona da ulaşamadım.

Arkasından Başbakanımızı aradım ulaşamadım. Sayın Cumhurbaşkanımıza da aradım; bütün bu aramalar neticesinde bir sessizlik oldu, çok aşikardı. Ama Başbakanımızı ısrarla aramaya devam ettim.

Meclise Değil, Kızılay'a Çıkmayı Düşündü

Bu arada, o zaman Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri olan Fahri [Kasırga] Bey ile Kenan Bey ve yargıda olan bazı arkadaşlar, Külliye'ye gidelim, oradan mücadelemizi yapalım diye karar aldık. Kenan Bey, Fahri Bey'i almak için evine gitti. Fahri Bey'in evi muhafız alayına yakın bir köşkün içindeydi. Kenan Bey tam kapıda Fahri Bey'i beklerken, darbeci teröristler Fahri Bey'i derdest edip bir arabaya bindirmişler. Kenan Bey beni aradı, ne yapacağız, dedi. O zaman dedim ki biz Külliye'ye gitmekten vazgeçelim, çünkü Fahri Bey orada bize kapıları açtıracaktı.

Bu arada eşimi arayıp bir helallik isteyeyim dedim, sonra vazgeçtim. Oğluma, "Alperen, bana bir şey

olursa annen ve kardeşlerin sana emanet" diyeyim dedim; çocuk üzülmessin diye onu da söyleyemedim. Rabbime hamd ettim; milletimize, devletimize inandığımız davaya hizmet etme imkânı ve fırsatı bulduk dedim. İyi yaptık, kötü yaptık, bu bir nasip meselesi ama bizim için büyük bir şeref. Bugün belki şehadet nasip olacak, o daha büyük bir şeref dedim; kilometreyi sıfırlayarak, Allah'ın huzuruna çıkma şerefi verir dedim. Ben evladım ile ve eşimle, onlar üzülmessin diye helalleşemedim; duygularımı onlara aktaramadım o gün.

Bir Açıklama Gerekiyordu

Sonra Sayın Başbakanımız Binali Yıldırım ile görüştüm. Daha açıklama yapmamıştı. Dedim ki "ortalık çok karıştı, şimdi Başbakan olarak sizden hükümetin işin başında olduğu, bunun FETÖ'cüler tarafından yapıldığı, hükümetin teslim olmadığı ve olmayacağı, mücadele edeceği yönünde bir açıklama yapmanıza ihtiyaç var; çünkü hükümetten ses çıkmayınca endişe dalga dalga korkuya dönüşüyor ve toplum olumsuz etkileniyor." Sayın Başbakanımız

on dakika geçmeden bir kanaldan açıklama yaptı, hükümetin işinin başında olduğunu ifade etti.

O arada ben de TRT'ye çıkmak istedim ama TRT işgal altındaymış, bağlayamadılar. Sonra pek çok kanala bağlandık, bağlanmadığımız kanal kalmadı; defalarca olup biteni anlattık, milletin yardımını talep ettik. Bu sefer Kızılay'a gidip gitmemeyi değerlendirdik. Orada dediler ki "seni şimdi tanırılar, seni etkisiz hale getirmek için bu kalabalığın içinde FETÖ'cü teröristler olabilir, onlar sana zarar vermek isterler, o zaman halk da zarar görebilir; meydana inmek yerine meclise gitmek daha hayırlı olur." Milletvekillerimizle istişare ettikten sonra meclise geçme kararı aldık.

Meclis Nöbeti

Meclisteyken, Sayın Cumhurbaşkanımızın mesajları darbenin seyrini değiştirdi. "Meydanları onlara bırakmayacağız. Memleketi işgal ediyorlar, işgalini en kısa sürede sona erdireceğiz. Hükümet işbaşında, Cumhurbaşkanı işbaşında, biz gereken neyse hepsini yapacağız." dedi. Ondan sonra halka bir mesajı vardı: "Halkımız şehirlerin meydanlarına, havalimanlarının önlerine gelsin. Bu azınlık grup tanklarıyla, toplarıyla gelsinler, ne yapacaklarsa yapsınlar. Ben bugüne kadar halkın gücünün üstünde güç tanımadım" dedi.

Cumhurbaşkanımızın halkı meydanlara çağırması üzerine şehir meydanlarında, havalimanlarının önlerinde, askeri birliklerin önlerinde vatandaşların ölümüne bir mücadele için meydan okuduğunu görüyorduk. Bu çok büyük bir olay, tarihi bir olaydı. Halkın böyle çıplak elleriyle, çıplak göğsüyle tanklara, kurşunlara, helikopterden yağın mermilere, havadan atılan bombalara kendini siper etmesi, bence tarihin görülmemiş bir olayıdır. Böyle bir örnek tarihte yok. Kimi tankın altına yattı, kimi İstanbul 15 Temmuz Şehitler Köprüsü'nde askerlerin üzerine yürüdü, O gün halk çıplak elleriyle darbeyi durdurdu, liderinin arkasında durdu.

Meclise geldiğimizde orada konuşmalar vardı, ben hükümet adına söz istedim. Bu arada meclisin iki kapısı tutulmuştu, biz oradan giremedik; arka taraftan, yürüyerek içeri girdik. Helikopterler havada

dolanıyor, iniş için fırsat arıyordu. Emniyet Genel Müdürümüzü aradım, helikopterleri görünce; ateşe tuttular, inmemesi için uğraştılar.

Biz o hengamede, kurşunlar hâlâ sıkılırken içeri girdik. İçeri girdiğimizde bazı milletvekillerimiz, bazı AK Partili, CHP'li, MHP'li vekiller ve danışmanlar vardı. Söz istedim, söz verdiler. Ben kürsüde konuşurken çok büyük bir gürültü, bir patlama oldu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne ilk bombayı attılar. Yukarıdaki avizeler neredeyse birbirine geçecek şekilde sallandı ve yerden tozlar kalktı. Ama ben konuşmamı buna rağmen kesmedim. Korkuttuk, geri püskürttük, meclisi susturduk demesinler diye konuşmamı aynen devam ettirdim.

"Sağduyuya İhtiyaç Var" Denildi, Ben Karşı Çıktım

Konuşurken başkanlık divanından kulak kabarttığım da bir ses geliyordu; kürsü meclisinde solda, başkanlık divanının olduğu yerden geldiğini fark ettim. Bazı milletvekilleri Meclis Başkanımıza "Sayın Başkanım, burada bir devlet aklına, bir sağduyuya ihtiyaç var; duygusallığa yer yok. Eğer bu bomba genel kurula isabet etseydi büyük bir felaket olurdu. Lütfen genel kurulu kapatın, sığınağa inelim." dediler. Konuşmamı orada bıraktım, başkanlık divanına gittim. Meclis Başkanı İsmail Kahraman Bey'e dedim ki: "Başkanım, biz eğer meclisi kapatırsak, meydana olan meydana kalmaz, evinde olan da meydana gelmez. Meclis bunlardan korktu, kaçtı derler; bize düşen burada ölmektir. Eğer gitmek isteyen varsa buyursunlar gitsinler ama siz meclisi kapatmayın, meclis çalışsın." Sağ olsun, başkan bu önerime evet dedi; onun da hakkını teslim etmek lazım, soyadı gibi kahraman tabiatlı olmasaydı belki genel kurulu kapatabilirdi.

Kürsüye tekrar dönüp konuşmamı devam ettirirken bu sefer ikinci bir bomba düştü. Meclisin içinde yerden kalkan toz, kimseyi birbirini göremeyecek hale getirdi. Herkes masanın sağına soluna kendini attı, ben konuşmama yine devam ettim: "Ne yaparsanız yapın, biz buradayız. Milletin yargısının önüne sizi çıkaracağız, millet adına sizden bunun hesabını soracağız. Bizim cesetlerimizi çiğnemenin

bu meclise giremezsiniz, giremeyeceksiniz" diye konuşmama devam ettim.

Meclisi Bombalamaya İşgal Güçleri Bile Cüret Etmedi

Burada şunu söylemekte fayda görüyorum: Meclisi niye bombaladılar? Meclisi bombalamadan önce kendi aralarında "hallettik, başardık, az kaldı, biraz daha direnin" gibi konuşmalar yapıyorlardı. Bunu FETÖ'cüler vasıtasıyla toplumun her kesimine hızla yayıyorlardı. Meclisi susturamazsak, kapatamazsak darbenin başarılı olduğunu bu halka anlatamayız diye düşündüler. Bu yüzden meclisi vurma kararı aldıklarını düşünüyorum; genel kurulu hedef alarak ateş ettiler, bomba attılar.

Genel kurulun on metre civarı yanında üstü camla kaplı bir alan var; genel kurul çalışsın çalışmasın gece orada elektrikler hep yanar. Muhtemeldir ki genel kurulun o elektriklerin yandığı kısım olduğunu düşünüp, neredeyse bitişik nizam olduğu için hesap edip oraya attılar. Ama Allah izin vermeyince olmuyor; bir sapma oldu, orayı tam vuramadılar. İkinci bombada tam orayı vurdular; şimdi hedef doğrudan genel kuruldu, içeride vekil olsun danışman olsun kim varsa onları doğrudan öldürmek ve meclisi tarumar etmekte.

Türkiye Büyük Millet Meclisi bu olaydan sonra ikinci kez gazi unvanını kazanmıştır. Düşman Ankara yakınlarına geldiğinde dahi meclisi bombalamayı akletmemiş, buna cüret etmemişti. Daha önce darbe teşebbüsleri olmuş, muhtıralar olmuş, hiçbir darbeci meclisi bombalamayı düşünmemişti; meclise kimse bomba atmamıştı. Çünkü meclis, halkın verdiği değer anlamında kutsiyeti olan bir yerdir; orası millî iradenin tecelligahı, Türk milletinin yek vücut temsilcileri aracılığıyla bulunduğu bir yerdir. Orayı bombalamak, 86 milyonu toptan bombalamak anlamına gelir. Böylesi bir alçaklığı bu FETÖ'cü teröristler o gün gösterdiler; gözleri o kadar kararmıştı ki bir sürü masumu şehit ettikleri gibi, milletin değer verdiği kurumları, özel harekâtımızı, birçok yerimizi ve içinde masumların olduğunu bile bile o insanları bizzat öldürmek kastıyla hareket ettiler.

Lider Çalının Arkasına Saklanırsa Halk Dağın Arkasına Çekilir

Ölümü göze almış bir halkı yenecek hiçbir güç ve kudret yoktur; bugüne kadar da olmamıştır. Ölümünden korkanları yenersiniz; vatan için ölmeyi şereflerin en büyüğü kabul eden birini öldürdüğünüzde o zaten en yüce mertebeye erişmesini sağlamış olursunuz. Türk halkı ölümü göze aldı. Yolları, askeri birliklerin önüne kapattılar, tankların içine girdiler, altına yattılar, darbeci teröristleri yakalayıp tankların içinden çıkardılar, polisimize teslim ettiler. Bunları yaparken hiçbirinde silah yoktu. Silahsız, masum insanların üzerine tankları sürerek otomatik silahlarla taramak, sonra helikopterden ölüm yağdırmak, ancak insanlıktan çıkmış, hayvandan daha aşağı mertebelere inmiş olanların yapabileceği bir şeydir; normal bir insan bunu yapamaz.

Şimdi Millet Bunu Niye Yaptı?

Sayın Cumhurbaşkanımız o sırada Marmaris'teydi; Sayın Bakanımız Berat Albayrak, değerli eşi, çocukları, torunları hepsi yanındaydı. Darbeci teröristler Cumhurbaşkanımızı ve ailesini infaz etmek için timler gönderiyor, arayışlar yapıyorlardı; her tarafta onların peşindeydiler. O zaman hava sahası darbeci teröristlerin kontrolündeydi, yabancı bazı ülkeler onlara istihbarat desteği veriyordu. Böyle bir ortamda Sayın Cumhurbaşkanımız “halkın arasına gireceğim, halkımla beraber mücadele edeceğim” dedi. Bu ne demektir? Ölümü göze almak demektir; çocuklarının, torunlarının, bütün neslinin ölümünü göze almak demektir. Çünkü hava sahasını teröristler kontrol ediyordu, sizi gördükleri an havada indireceklerdi. Böyle bir manzara var ama bu manzara karşısında sadece Cumhurbaşkanımız değil, ailesi de büyük bir cesaret gösterdi. Cumhurbaşkanımız, o ölüm uçaklarının arasından İstanbul'a geliyor ve halkın arasına karışıyor, ölümüne bir mücadele veriyordu. Eğer bir ülkenin lideri ölümüne bir mücadele verirse halk da onunla beraber ölümüne mücadele verir; eğer bir ülkenin lideri bütün ailesinin ölümünü göze alarak demokrasi için, ülkenin hayrı için, millî iradeyi muhafaza için ölüm dahil her şeyi göze alırsa, onu seçen millet de onun peşinden gider. Bizim değişlerimiz çok önemlidir; onlardan biri der ki, lider çalının arkasına saklanırsa halk dağın arkasına çekilir. Onun için korkakların liderlik yaparken millete faydası fazla olmaz; cesur olmak, kararlı olmak, azimli olmak, geri adım atmamak lazım.

Buradan baktığınızda, Sayın Cumhurbaşkanımız “siz dik durun, biz ölümüne ölümüne” deyince, halk da zaten ölümü göze aldı. Bu, liderine olan güvenin, onun cesaretine olan bağlılığın, samimiyetine olan sadakatin çok önemli bir göstergesidir; milletini böyle arkasına alabilen çok az lider vardır.

Millî Mücadelenin Bir Benzeri

Bunu 1919'da Gazi Mustafa Kemal Samsun'a, Anadolu'ya çıkışına benzetiyorum. O sırada ülkemizin bir kısmı İtalyanlar, bir kısmı Fransızlar, bir kısmı İngilizler, bir kısmı Ruslar, bir kısmı Yunanlar tarafından işgal edilmişti; diğer yerlerde de eşkıyalar, çeteler türemişti. Yurdun dört bir tarafının fiilen yabancı düşman askerleri tarafından işgal edildiği bir dönemde Anadolu'ya çıkıyor ve o gün halk, görüşü ne olursa olsun, Gazi Mustafa Kemal'in arkasında yek vücut oluyor. Düşmanı yurttan çıkarmak, kendi kaderini çizmek, bağımsızlığını, istiklalini ve istikbalini teminat altına almak için o zaman silahı da yoktu; onların uçakları vardı, bizim doğru dürüst bir şeyimiz yoktu. Birçok erkek daha önceki savaşlarda ya şehit olmuş ya da sakat kalmıştı; on beşlikler vardı, çok gençler vardı. Bütün bunlara rağmen millet yekvücut olmuştu.

Aradan geçen 100 yıl sonra Türk milleti ikinci kez Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın çağrısına uymuş ve Cumhurbaşkanımızın arkasında 86 milyon yekvücut olmuştur. Bir lider için bir ölçü olacaksa, bence Gazi Mustafa Kemal'in arkasında bir araya gelenler gibi Sayın Cumhurbaşkanımızın arkasında bir araya gelenler de bu ölçüyü en üst noktaya taşımışlardır. O gün düşman işgalinden ülke kurtuldu; bugün de FETÖ'nün ve onun vasıtasıyla uşaklığını yaptığı dönemin İsrail'in ve bazı batılı ülkelerin Türkiye'yi işgalinden bu ülkeyi korudu, kurtardı. Demokrasisine, anayasasına, millî iradesine, istiklaline, istikbaline sahip çıktı; ülkenin bölünmesini engelledi. Eğer başarılı olsalardı Türkiye bölünebilirdi.

Eğer bir ülkenin lideri anayasaya, demokrasiye, millî iradeye, seçilmiş hükümete, milletin hukukuna sahip çıkmak için milletle beraber verilen bu büyük demokrasi mücadelesini başka bir ülke halkı ya da lideri verseydi, emin olun ona verilmedik uluslararası nişan, madalya, ödül kalmazdı; Nobel ödülü bile verilirdi. Ama Recep Tayyip Erdoğan ve onun milleti bu büyük mücadeleyi verince görmezden geldiler, hiç kimse bunu dile getiremedi. Bir yandan diktatör, bir yandan otoriter dedikleri ve sürekli karaladıkları, iftira ettikleri bir liderin demokrasi için ölümü göze almasını nasıl izah ediyorlar bilmiyorum. Hangi diktatör demokrasi için ölümü göze alır? Hangi otoriter yönetim sahibi milletini ölümüne mücadeleye çağırır, ailesiyle ölüme uçar? İşte onu bile görmediler, görmeleri de çok zor.

Darbe Gecesi Verilen Talimatlar

Darbe teşebbüsünden haberimiz olduktan hemen sonra, saat 10-11 gibi, darbenin başarılı olup olmayacağını kimsenin bilemediği saatlerde başsavcılarımıza talimatları verdik: Adliyeler açık kalacak, derhal gözaltı, yakalama, tutuklama kararları verilecek ve bunlar derdest edilecek. Yerimiz yoksa biz bakanlık olarak yer ayarlayacaktık.

Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcısı -rahmetli Kamil Erkut Güre- Diyarbakır'daki hava üssüyle ilgili aradı; oradakiler “biz hükümete destek vereceğiz, bizim uçuşumuza izin verin” diyorlardı. Ben onu aradım, “havaalanına, hava üssüne gidiyorsun; generalinden erine kadar ne varsa hepsi hakkında gözaltı işlemi yapacaksın, uçuşlarına izin vermeyeceksin” dedim. Sonra beni aradı, böyle böyle diyorlar dedi. Ben Başbakanımızı aradım, “hayır, izin vermeyelim” dedi, biz izin vermedik. Onun dediği kişiler daha sonra FETÖ'nün darbe teşebbüsünde vurucu timlerin onlar olduğu ortaya çıktı.

Bursa'da Vali ve savcımıza talimatlar giderken, oradaki jandarma garnizon komutanı “acil bir toplantı yapmamız lazım, güvenlikle ilgili” diyordu. Valiyle de konuşuyor, vali “ne toplansın, bundan sonra emri ben vereceğim, siz bana uyacaksınız” diyordu. Bunun üzerine Bursa Başsavcımız gözaltı kararı verdi, yakalamak için emniyet güçleri gitti, bunları aldı. Bunların evlerinde yapılan aramada darbeci teröristlerin sıkıyönetim komutanları, bir kısım müsteşarlar, bölge müdürleri, il müdürleri, büyükşehir belediye başkanlarının listeleri bulundu; olay olunca kim, ne zaman, hangi yere gidecek, ne yapılacak diye. Esasında o gece darbenin belini kıran işlerden biri de bu Bursa Cumhuriyet Başsavcımızın elde ettiği doküman üzerine oldu; o dokümanı hemen bütün savcılıklara intikal ettirildi, onun üzerine bunlar elma armut gibi toplandı. Daha olay yerine gitmeden bizim polisimiz, savcılarımızın talimatıyla bunları gözaltına aldı.

O gece 5000'e yakın hâkim, savcı, Anayasa Mahkemesi üyesi, Danıştay ve Yargıtay üyesi dahil önce açığa alındı, sonra gözaltına alındı, sonra meslekten uzaklaştırıldı. Çok büyük bir mücadeleyi yargı verdi. Şunu söylüyorum: İlk defa Cumhuriyet tarihinde iktidar darbeye teşebbüs edenlere teslim olmadı; ilk defa yargı teslim olmadı, emniyetin içinde pek çok vatansever teslim olmadı, askerlerin içinde de vatani sevenler teslim olmadı ve meydan okudular. O meydan okuma, darbeye teşebbüs edenlerin hezimetiyile, yenilgisiyle sonuçlandı.

O gece bakarsanız Amerika dahil itidal tavsiye ediyordu, Avrupa'dan hiçbir destek açıklaması yoktu; herkes darbenin başarılı olup olmayacağını bekliyordu. Ama sükûtu hayale uğradılar, kazanamadılar, başaramadılar.

Malazgirt zaferinden önce Sultan Alparslan'ın yanındaki ileri gelenler Bizans ordusunu görünce, efendim çok kalabalıklar diyor. Biz nasıl başaracağız bunlarla? O da diyor ki ben bunları nereye gömeceğimi düşünüyorum. Ben bunları nereye gömeceğim? Yani şimdi Sultan Alparslan olmak önemli. 15 Temmuz direnişinde Cumhurbaşkanımız Sayın Recep Tayyip Erdoğan asrımızın Sultan Alparslan'ı oldu.

Rahmet ve Minnetle

Abdullah Tayyip OLÇOK | Adil BÜYÜKCENGİZ | Ahmet KARA | Ahmet KOCABAY | Ahmet ORUÇ | Ahmet ÖZSOY | Akin SERTÇELİK | Akif ALTAY | Akif KAPAKLI | Ali ALITKAN | Ali ANAR | Ali KARSLI | Ali İhsan LEZGİ | Ali Mehmet VUREL | Alpaslan YAZICI | Alper KAYMAKCI | Askeri ÇOBAN | Aydın ÇOPUR | Ayhan KELEŞ | Ayşe AYKAÇ | Aytekin KURU | Barış EFE | Battal İLGÜN | Batuhan ERGİN | Beytullah YEŞİLAY | Birol YAVUZ | Burak CANTÜRK | Burhan ÖNER | Bülent AYDIN | Bülent KARALI | Bülent YURTSEVEN | Celalettin İBİŞ | Cemal DEMİR | Cengiz HASBAL | Cengiz POLAT | Cennet YİĞİT | Cuma DAĞ | Cüneyt BURSA | Çetin CAN | Davut KARAÇAM | Demet SEZEN | Dursun ACAR | Edip ZENGİN | Emin GÜNER | Emrah SAĞAZ | Emrah SAPA | Engin TİLBEÇ | Erdem DİKER | Erhan DURAL | Erhan DÜNDAR | Erkan ER | Erkan PALA | Erkan YİĞİT | Erol İNCE | Erol OLÇOK | Eyyüp OĞUZ | Fahrettin YAVUZ | Faruk DEMİR | Fatih DALGIÇ | Fatih KALU | Fatih SATIR | Fazıl GÜRS | Feramil Ferhat KAYA | Ferdi YURDUSEVEN | Ferhat KOÇ | Fevzi BAŞARAN | Fırat BULUT | Fikret Metin ÖZTÜRK | Fuat BOZKURT | Gökhan ESEN | Gökhan YILDIRIM | Gülşah GÜLER | Hakan GÜLŞEN | Hakan ÜNVER | Hakan YORULMAZ | Haki ARAS | Halil HAMURYEN | Halil IŞILAR | Halil KANTARCI | Halil İbrahim YILDIRIM | Halit GÜLSER | Halit Yaşar MİNE | Hasan ALTIN | Hasan GÜLHAN | Hasan KAYA | Hasan YILMAZ | Hikmet BAYSAL | Hurşut UZEL | Hüseyin GORAL | Hüseyin GÜNTEKİN | Hüseyin KALKAN | Hüseyin KISA | İbrahim ATEŞ | İbrahim YILMAZ | İhsan YILDIZ | İlhan VARANK | İsmail KAYIK | İsmail KEFAL | İzzet ÖZKAN | Jaouad MERROUNE | Kader SİVRİ | Kemal EKŞİ | Kemal TOSUN | Köksal KARMİL | Köksal KAŞALTI | Kurtuluş KAYA | Kübra DOĞANAY | Lokman BİÇİNCİ | Lokman OKTAY | Lütfi GÜLŞEN | Mahir AYABAK | Mahmut COŞKUNSU | Mahmut EREN | Mahmut EŞİT | Medet EKİZCELİ | Mehmet ÇETİN | Mehmet DEMİR | Mehmet GÜDER | Mehmet GÜLŞEN | Mehmet KARAASLAN | Mehmet KARACATILKI | Mehmet KOKAKAYA | Mehmet ORUÇ | Mehmet ŞENGÜL | Mehmet YILMAZ | Mehmet Akif SANCAR | Mehmet Ali KILIÇ | Mehmet Şefik ŞEFKATLIOĞLU | Mehmet Şevket UZUN | Meriç ALEMDAR | Mesut ACU | Mesut YAĞAN | Mete SERTBAŞ | Metin ARSLAN | Mucip ARIGAN | Muhammed YALÇIN | Muhammed Fazlı DEMİR | Muhammet AKSU | Muhammet AMBAR | Muhammet Oğuz KILINÇ | Muharrem Kerem YILDIZ | Muhsin KİREMİTÇİ | Murat AKDEMİR | Murat ALKAN | Murat DEMİRCİ | Murat ELLİK | Murat İNCİ | Murat KOCATÜRK | Murat MERTEL | Murat NAİBOĞLU | Mustafa ASLAN | Mustafa AVCU | Mustafa CAMBAZ HASAN | Mustafa DİREKLİ | Mustafa KARASAKAL | Mustafa KAYMAKCI | Mustafa KOÇAK | Mustafa SERİN | Mustafa SOLAK | Mustafa TECİMEN | Mustafa YAMAN | Mutlu Can KILIÇ | Muzaffer AYDOĞDU | Münir Murat ERTEKİN | Münür ALKAN | Necati SAYIN | Necmi Bahadır DENİZCİOĞLU | Nedip Cengiz EKER | Niyazi ERGÜVEN | Oğuzhan YAŞAR | Onur KILIÇ | Onur Ensar AYANOĞLU | Orhun GÖYTAN | Osman ARSLAN | Osman EVSAHİBİOĞLU | Osman YILMAZ | Ozan ÖZEN | Ömer CANKATAR | Ömer HALİSDEMİR | Ömer İPEK | Ömer TAKDEMİR | Ömer Can AÇIKGÖZ | Önder GÜZEL | Özcan ÖZSOY | Özgür GENÇER | Özkan ÖZENDİ | Ramazan KONUŞ | Ramazan MEŞE | Ramazan SARIKAYA | Recep BÜYÜK | Recep GÜNDÜZ | Resul KAPTANCI | Rüstem Resul PERÇİN | Sait ERTÜRK | Salih ALIŞKAN | Samet CANTÜRK | Samet USLU | Sedat KAPLAN | Seher YAŞAR | Selim CANSIZ | Serdar GÖKBAYRAK | Serhat ÖNDER | Serkan GÖKER | Servet ASMAZ | Sevda GÜNGÖR | Sevgi YEŞİLYURT | Seyit Ahmet ÇAKIR | Suat AKINCI | Suat ALOĞLU | Sultan Selim KARAKOÇ | Sümer DENİZ | Şener DURSUN | Şenol SAĞMAN | Şeyhmus DEMİR | Şirin DİRİL | Şuayıp SEFEROĞLU | Şükrü BAYRAKCI | Tahsin GEREKLİ | Tevhit AKKAN | Timur AKTEMUR | Tolga ECEBALIN | Turgut SOLAK | Türkmen TEKİN | Ufuk BAYSAN | Uhud Kadir IŞIK | Ümit ÇOBAN | Ümit GÜDER | Ümit YOLCU | Vahit KAŞÇIOĞLU | Varol TOSUN | Vedat BARCEĞCİ | Vedat BÜYÜKÖZTAŞ | Velit BEKDAŞ | Volkan CANÖZ | Volkan PİLAVCI | Yakup KOZAN | Yakup SÜRÜCÜ | Yalçın ARAN | Yasin YILMAZ | Yasin Bahadır YÜCE | Yasin Naci AĞAROĞLU | Yıldız GÜRSOY | Yılmaz ERCAN | Yunus UĞUR | Yunus Emre EZER | Yusuf ÇELİK | Yusuf ÇELİK | Yusuf ELİTAŞ | Zafer KOYUNCU | Zekeriya BİTMEZ | Zeynep SAĞIR | Ziya İlhan DAĞDAŞ | Mehmet ALPASLAN